De ziekte der geleerden

Willem Bilderdijk

bron
Willem Bilderdijk, *De ziekte der geleerden*. Johannes Allart en de gebr. Van Cleef, Amsterdam/Den Haag 1807

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/bild002ziek01_01/colofon.htm

I

Aan 'slands hooge school te Leyden.

't Verstandloos vee, dat zonder leven leeft,
Vergeet', veracht', de speen waar 't aan gezogen,
Waar 't levenssap uit ingeademd heeft;
Mijn hart herdenkt zijn eerste nektartoogen.
Het voelt, het smaakt, die Moederlijke borst,
(Dien boezem, waard den mond der Zanggodessen)
Waaraan mijn jeugd haar heete letterdorst
Zoo onbepaald, zoo onverdeeld mocht lesschen!

II

ô Voedsteres, wie ik mijn aanzijn dank',
(Geen aardsche vonk van laag en dierlijk leven,
Maar Godenlicht en echten levenssprank,
En wat met ons onvatbaar is te sneven!)
Gy, Leydsch Atheen, dat op uw' eedlen schoot
Europaas roem gewiegd hebt en gekoesterd,
Dat Koningen de melk der wijsheid boodt,
Gy hebt ook my met tederheid gevoedsterd.
Mijn oog verblindt van al de majesteit,
Die, uit uw' schoot, die uit uw lauwergaarde,
Die, aan uw hand en leiband opgeleid,
Een' nieuwen dag moest scheppen over de aarde!
Wat Heldendrom, die by uw zonen haalt,
ô Koestrares? Wat aardsche Godentempel,
Wiens heilig dak niet met uw gaven praalt;
Wiens priestrenrei niet neêrknielt voor uw' drempel?
De Rhijn verheft dat achtbaar hoofd niet meer,
Dat eer zoo fier zich ophief uit zijn baren;
Maar Leydens wal, zijne onverganklijke eer,
Vertroost hem nog in zoo veel zielsbezwaren.

III

Hoe lekt zijn stroom, terwijl hy zeewaart spoedt,
Uw heiligdom! hoe kromt hy door uw muren
ô Leydsche wal, met kabbelenden vloed,
En schept vermaak uw tempelburcht te schuren!
Mijn boezem juicht, na zoo veel jaren wee,
In uwen arm het leven weêr te vinden;
Mijn wrakke boot te meeren aan uw reê,
Geen speeltuig meer van dwarlende onweêrwinden.
Begroet ik thands mijn blijde Haardsteêgoôn,
Ontfang gy ook dit wierook van mijn handen!
Het koomt u toe van uwen Voedsterzoon,
Die de uwe bleef ook aan de verste stranden.
Nooit boog zijn knie in 't woest Hercynisch woud,
By trotschen Brit, of Fin, of Samojeden,
Of waar de Waan haar afgodszetels bouwt,
Voor ijdlen damp van dartle nieuwigheden.
Hy was Bataaf, waar storm of lot hem joeg;
Hy dorst uw' roem met mond en pen verbreiden;
En 't aardrijk boog, waar hy uw glorie droeg,
Den stuggen hals voor 't ongelijkbaar Leyden.

IV

Bataafsche jeugd! gevoelt ge wat het zij,
In ballingschap en onuitspreekbre plagen,
In nood en dwang, door hof en woesteny,
Het Vaderland in 't harte meê te dragen?
Zoo doet een borst, van 't Hollandsch bloed doorstraald;
Het Vaderland! zie daar haar roem en luister!
Zy ademt vrij, zoo lang zy ademhaalt,
En denkt en spreekt, in spijt van ban en kluister.
Zie daar den glans der Vaderlandsche deugd,
Die uit uw borst, ô Leydsche Pallas, welde!
Wie haar verzaakt, in haar zich niet verheugt,
De tong verga, die ooit zijn' naam vermelde!
ô Brei die deugd, brei kennis uit, en bloei,
(Het wuft geval moog aarde en lucht beroeren!)
Zoo lang de Rhijn, langs welk een' boord hy vloei',
Eén droppel heeft om naar uw duin te voeren.
Mijn Cyther legt zich voor uw voeten neêr;
Aanvaard haar zang: hy zij u toegeheiligd!
Waar is op aard verblijf of schuilplaats meer,
Zoo Pallas schild haar Leerling niet beveiligt!

Beveiligt? - neen! geene afgunst grimt my aan:
Mijn Vaderland beandwoordt aan zijn' Dichter.
Het voelt zijn hart in al zijn tonen slaan,
En is voor hem geen ongenadig Richter.
Zijn gunst heeft my, van de eerste kindsheid af,
Op 't pad geleid, waar duizenden bezweken:
Ze ontviel my nooit; en op den rand van 't graf
Zal ze ook dit uur den Grijzaart niet ontbreken.
Tuige echter, tuig' van mijne erkentenis
Dit nietig pand! - ach! fletse najaarvruchten!
('t Is alles wat mijn' winter over is)
En, met dit pand, de vurigste aller zuchten!
Maar durve ik u ...? ô Ja, mijn veldgebloemt'
Is uit uw tuin, geen' vreemden grond, gelezen.
En, wie de gift om haar geringheid doemt,
Zy volgt het hart: dit moog haar tytel wezen!
De Staatzucht pronk' met muur- of legerkrans,
Met wapenroof en bloedige banieren;
Geen lauwerblaân omhult een rijker glans,
Dan die uw hoofd, 't gehelmde hoofd, versieren.

Mijn hand (ô neen) onteert hunn' luister niet,
Haar dorrend loof kan uw' lauwrier niet tooien;
Doch moog het kruid, dat zy ten offer biedt,
Den drempel van uw heiligdom bestrooien!

Slachtmaand 1806.
Bilderdijk.

Voorbericht.

Die weet wat Poezy is, zal hier geene uitvoerige Verhandeling, waarin de Geneeskunst zich uitput, verwachten: Die den aart van het Leerdicht kent, geenen zoodanigen Dichttoon, als hy in een Heldendicht vorderen mocht. Eene matige rijkheid van verbeelding kan met die naauwkeurigheid van voorstelling en uitdrukking gepaard gaan, welke de Taal waarin wy schrijven, of aanbiedt, of toelaat. Wie meer verlangt, voor dien had ik veellicht eenmaal kunnen schrijven; thands kan ik het niet. Hy, wien de perken, waarin mijn verzwakte geest zich thands opgesloten vindt, te naauw zijn, beklage my: die wien zy voldoen kunnen, vermeide er zich in! - Vaartwel.

Manilius astronom. lib. II.

Omnis ad accessus Heliconis semita trita est,
Et jam confusi manant de fontibus amnes,
Nec capiunt haustum, turbamque ad nota ruentem.
Integra quaeramus rorantes prata per herbas,
Undamque occultis meditantem murmur in antris,
Quam neque durato gustarunt ore volucres,
Ipse nec aethereo Phoebus libaverit igne.
Nostra loquar. Nulli vatum debebimus orsa;
Nec furtum, sed opus veniet; soloque volamus
In coelum cursu; priva rate pellimus undas.

X

Geen voetspoor naar Parnas, of 't pad is platgetreên;
De bronnen vloten tot een waterpoel in een,
Daar alles zich verdringt om 't drabbig vocht te leppen:
Wat zouden we in den hoop onzuivre teugen scheppen?
Neen, zoeken we ons veeleer eene onbezochte beemd,
Eene ader, die voor 't eerst met ruischen aanvang neemt,
In afgelegen rots voor 't volksgewoel beveiligd,
Nog door geen snavelspits van nachtgespuis ontheiligd,
Nog frisch en ongerept van 't blaakren van de zon!
Ja, oopnen we ons in 't hart eene ontoegangbre bron!
Geen Dichter borge ons stof! geen heimlijk opgevangen,
Geen nagebootste kunst make aanspraak op mijn zangen!
Verheffen we ons alleen door 't eenzaam hemelspoor,
En streve onze eigen hulk een nieuwe zeeplasch door!

Voorafspraak, ***by de voorlezing des dichtstuks in de vergadering der maatschappy van kunsten en wetenschappen, afdeeling Leyden*****.**

By 't klateren der schorre Krijgstrompet,
Het hol gegrom van rommelende trommen,
En 't dof galop van 't brieschende genet,
Den Oorlogstoon zeeghaftig na te brommen: -
Dit vordert kracht en jeugdig bruischend bloed
In ruime borst en forsgespannen longen;
Maar ach! mijn jeugd verdween met kracht en moed;
Mijn hart is flaauw; mijn adem, afgezongen!
Wel aan! men grijp' de schelle herdersfluit!
Haar malscher toon heeft min gevaars te ontmoeten:
Haar zacht, haar zoet, haar doedelend geluid,
De trippelmaat der vluggerepte voeten,
Wanneer het West in zoele Lentelucht
Door beuken ruischt, door esch en popelblaâren,
En 't schomm'lend bosch van mingeneuchten zucht,
Zijn meer geschikt voor slapgestemde snaren.

Mijn Cyther, neen! de hand vermeet zich niet
Het geen het hart niet langer kan gevoelen!
Het vinkjen fluit' in 't lieflijk zuizend riet;
De vorsch rikkikt in 't slijm der modderpoelen.
Der jeugd betaamt schalmei en rinkelbom:
Haar lacht de vreugd, de gunst der Piëriden:
Dan ach! wat heeft mijn bevende ouderdom,
ô Vriendenschaar, uw aandacht aan te bieden?
Ach! vergt zijn' druk geen blijde tonen af;
Het Herfstgetij' geen Lenteviolieren!
Men strooit de bloem op 't dor en eenzaam graf,
Maar 't geeft er geen om disch of hoofd te sieren.
Mij gaapt het aan, van weedom afgepijnd -
En echter, ja, mijn Zang moet voor u vloeien!
Gy wilt het dus, hoe zeer mijn Dichtaâr kwijnt;
En zou mijn borst op dezen wensch niet gloeien!
Zy doet het. Doch geen zangdrift vlamt haar aan:
Indien zy gloeit, zy gloeit van onvermogen.
De schaamtedrift die haar van angst doet slaan,
Zie daar de vlam die flikkert in mijne oogen!
Verwacht dus niet, dan stroef en kruipend Dicht,
En wat alleen mijn zwakte nog kan voegen.

De Minnaar zingt van Cytheréaas wicht!
En ik, ik zing mijn geestverteerend zwoegen.
Hy 't lieflijk oog, waar uit zijn lijden sproot;
En ik, de bron van mijne ontzetbre plagen:
Hy, minnetroost in zijn Geliefdes schoot;
Ik, artseny die 's levens pijn doet dragen. -
Ge ontzet u? Neen; ook mijn vervlogen jeugd
Mocht roos en myrth voor lieve maagden strooien:
Vergeef, vergeef, ô 's levens zoetste vreugd,
Indien wy thands den zwarten tabbaart plooien!
Apol doscht hier geen herderlijk gewaad,
Maar 't stijve kleed der Péans en Galenen:
Zijn Cyther spreekt de taal van Hippocraat,
En zal met ons aan 't angstig ziekbed stenen.
Hoe! is hy niet de God der artseny?
En zou zijn Lier der kranken noodhulp schuwen?
Mijn vrienden, neen. Rechtaarde Poëzy
Weet Dichtergeest aan schraler stof te huwen.
Geen veld is dor, waar Dichtkunst zich vertreedt,
Het bloemtjen wast, waar slechts haar voeten drukken!
En, zoo de hand den echten toongreep weet,
Ook wat verscheurt, kan streelen en verrukken.

Voor my, bewust hoe min my overschiet
Van 't zangrig vuur! hoe zeer mijn vingers beven! -
Mishaagt u licht de stroefheid van mijn lied,
Het moog voor 't minst mijn zucht getuignis geven.
Mijn zucht -! Gy kent, gewis, mijn Vaderland,
Gy kent die zucht, die steeds mijn borst mocht blaken:
Vergeeft om 't hart den misslag van de hand!
Een gunstig oor zal, wat my faalt, volmaken.

Inteekenaars.

Z.M. de koning van Holland, voor honderd exemplaren.

De heeren

A.

R. Arntzenius, in *den Haag*.
H.M. Baron van Aylva, *ald.*
P. Ameshoff, te *Amsterdam*.
S. Alter, te *Utrecht*.
C. van der Aa, *ald.*
S.H. Anemaat, P.z.
J.L. Augustini, te *Haarlem*, 3 Ex.
Mevr. A. van der Aar de Sterke, Wed. 's Gravesande, te *Delft*.
J.M.J. Aansorgh, te *Utrecht*.
A. van Adrichem, te *Breda*.
M.L.H. Anemaat.
Schild Aantorg, te *Leyden*.
J. Allart, te *Amsterdam*.

B.

H.A. Bollard, in *den Haag*.
H. Cato Byvanck, *ald.*
C. van Boetzelaar, *ald.*
P. van Buren, *ald.*
J. van Burgh, *ald.*
Isaac Bousquet, te *Delft*.
Busch, in *den Haag*.
A.H. Brouwer, *ald.*
B.J. Berkhoff, te *Leyden*.
J.A. Brand, *ald.*
Van der Bank, te *Dordrecht*.
J. Blanken, Jansz., in *den Haag*.
A. Blanken, Jansz., te *Gouda*.
Bussingh, *ald.*
N.J. Baake, in *den Haag*.
J. Bosscha, *ald.*
H. van Berkel, *ald.*
Wykerheld Bisdom, te *Leyden*.
J.J.B., te *Middelburg*, voor het Leescollegie, *Tot verbetering van 't verstand en het hart*.
K. Bliek van den Kreke, te *Middelburg*.
M. Bodisco, te *Haarlem*, voor het Leesgezelschap.
D.B., *ald.*, voor het Leesgezelschap.
M.J. van Bolhuis, in Comp., te *Groningen*, 4 Ex.
S. van Benthem, te *Middelburg*.
L.L. Boom, *ald.*

J. Ten Brink, G.z. te *Amsterdam*, 6 Ex.
J. Brugman, qq. te *Westzaandam*.
W. Brave, te *Amsterdam*, 5 Ex.
J.C. Bendorp, te *Dort*, voor het Gezelschap.

W.J. de Bruin de Neeve, *ald.*, voor het Gezelschap.
C. Brandenburg, te *Zaandyk*, 2 Ex.
P.W. van den Boogaard, te *Delft*.
Jean Bousquet, *id.*
P.C. du Bois, te *Schiedam*.
J. Burgerhoudt, *id.*
A.J. Bongardt, te *Haarlem*.
F. Bohn, *id.*
P. Beelaarts, Heere van Blokland, te *Utrecht*.
F. Beelaarts, *id.*
N.W. Buddingh, *id.*
C. Brunings, Junior, te *Leyden*.
J. des Bouvrié, *id.*
P. van Braam, te *Dordrecht*, 6 Ex.
P.A. Beelaarts, te *Utrecht*.
H.L. van Buma.
M. de Bruyn, te *Amsterdam*.
I. Bilderdyk, *ald.*, 2 Ex.
De Wed. P. de Booy, te *Leeuwarden*, 3 Ex.
H. Bosscha, 2 Ex.
J. Breeman, te *Amsterdam*.
F. de Booser.
J.J. Beeker, Bz., te *Amsterdam*.
J.F. Brok, te *Campen*, 4 Ex.
J. Brest van Kempen, te *Breda*.
W.E. van Brakel, *ald.*
H. van den Bosch, te *Rotterdam*.
A. Blussé en Zoon, te *Dordrecht*.
J.J.H. Bentinck, te *Leyden*.
O.G. van Baerle.
Van Bommel, te *Zwolle*.
F. van der Breggen, Cornz., te *Amsterdam*.
Bletgen.
J. Berntz.

C.

Birvius Campen, te *Amsterdam*.
J. Couperus, in *den Haag*.
W. Carp, *ald.*
D.J. Chabanel, te *Amsterdam*.
Chanfleury, in *den Haag*.
Elias Canneman, *ald.*
B. Comman, *ald.*
Covyn Terbruggen, *ald.*
G. Costerus, *ald.*
J.J. Calkoen, Wed. Bloys van Treslong, *ald.*
C.
V.C.
J. Crantz, *ald.*
J.N. Chanfleury, *ald.*

J.G.P. Certon, *ald.*
J.J. Crantz, *ald.*
H. Collot d'Escury, Heer van Sliedrecht, *ald.*
De Gebroeders van Cleef, 2 Ex.
J.G.A. Clant, *ald.*
B.J. Crayenschot, te *Amsterdam*, 2 Ex.
C., te *Rotterdam*, voor het Leesgezelschap.
R. Collot d'Escury, in *den Haag*.
A. Cannenburg Baartmans, in *den Haag*.
A.A. Chrystie, te *Middelburg*.
A.M. van Citters, *ald.*
A.P. van Citters, *ald.*
J. van Collen, te *Amsterdam*.
W.B. Copper, te *Dort*, voor het Gezelschap.
D.J.C. Camerling, te *Haarlem*.
F.W. Conrad, *ald.*
J.B.C.P. Cau, te *Leyden*.
H. Collot d'Escury, te *Rotterdam*.
J.H. Chatelain, te *Utrecht*.
G.A.G.P. van der Capellen, *ald.*
D. Craanen, te *Rotterdam*.
C.J. Chimaer van Oudendorp, te *Leyden.*
G.T.B. Croisset.
P.J. Campagne, Carz.
C.D. Campagne, A.z.
P. le Clerc, Stephz.
J.W. Cordes, te *Zwol*.
H. Coster, te *Amelo*, voor het Lees-Collegie.
H.C. Cras.
G.M. Cahais, te *Leeuwarden*, voor het Leesgezelschap.
Cornel en van Balen, te *Rotterdam*, 2 Ex.

D.

Delprat Moliere, in *den Haag*.
J. de Tune, *ald.*

Dassevael, in *den Haag*.
Damen, *ald.*
P. Dienant Meersch, *ald.*
T.C. de Bordes, in *den Haag*.
J.M. Dutry, Vrouwe van Heemstede, Douariaire de Drevon.
B. Dobbelaar de Wind, te *Middelb.*
C.J. Damme, *ald.*
J.W. van Dusseldorp de Superville, *ald.*
H. van Dyk, te *Delft*.
C. van den Dries en Zoon, te *Rotterdam*, 2 Ex.
A.J.W. van Dielen, te *Utrecht*.
A. van Dogen Bolding, *ald.*
C. de Vries, te *Haarlem*.
J. de Vries, te *Amsterdam*.
De Wed. J. Dóll, *ald.*
H de Does, A.z., te *Leyden*.
H. Diederiks en Zoon, te *Amsterdam*.
H.J. van Daelen, te *Sluipwyck*.
A. de Jongh, te *Rotterdam*.
J. Davidsen, te *Amsterdam*.
A. Doyer, te *Zwolle*.
P. Delfos en Zoon, te *Leyden*.

E.

M. Eyssell, Mz, in *den Haag*.
Von Esschenburg, te *Brunswijk*.
P. Eikendal, in *den Haag*.
C. Erckelens, *ald.*
J.N. Engelman, te *Amsterdam*, 2 Ex.
J. van Eyk, te *Loosduynen*.
C. van Erpecum, te *Schiedam*.
Mevr. de Wed. J. Enschedé, te *Haarl.*
A. van den Ende, te *Haarlem*.
A. Enschedé, *ald.*
P. Emplaars Coly, te *Rotterdam*.
P. van Eusom, Jacobsz., *te Amsterdam*, 2 Ex.
H.F. Eyben.
A. van Etten.
S. Elter, te *Amsterdam*.

F.

B.A. Fallée, in *den Haag*.
J. Fifeaux, *ald.*
D. François, te *Leyden*.
O.V.
C.J. François.
B. Frieswyk.
H. Forsten, te *Rotterdam*.
C.A. Felting.

W.
J.J. Faesch.
J.C. Favret.
R. Feith, te *Zwolle*.

G.

A. van Gennep, in *den Haag*.
P.J. van der Goes, *id.*
J. de Gelder, *ald.*
Gillot, *ald.*
G..., *ald.*
Geselschap *Amicitia, ald.*
H.S. de Groot, *ald*, 2 Ex.
J. Groeneveld, *ald.*
A. Groeneveld, te *Vlaardingen*, 2 Ex.
M. Geene, te *Leyden*.
Groen van Prinsteren, in *den Haag*.
J.A. Groenendyck, te *Rotterdam*.
Z. Exc. de Minister M. van der Goes, 2 Ex.
Gallé.
J. Gradman, te *Middelburg*.
P.S. Grauewen, *ald.*
F. Booy, F.z., te *Leyden*.
E. Greving, te *Amsterdam*.
A. Graffelman, *ald.*
L. Gravenhorst, *ald.*
A. Gerlach.
P. van de Geer, te *Nieuwerveer*.
J. van Geuns, te *Leyden*.
P.S. Grauewen, te *Middelburg*.
C. Gutteling, te *Ooltjesplaat*.
J.H. van der Groe, te *Ridderkerk*.
Het Genootschap *Tot Zinnelijk en Zedelijk Genoegen*.

H.

Z. Exc. de Directeur Generaal der schoone Kunsten, Mr. C.G. Hultman.
Z.E. de Minister Van der Heim.

Hartman, in *den Haag*.
Van der Heim, *ald.*
F.A. de Hartogh, *ald.*
W. Holtrop, te *Amsterdam*.
J.S. van Esveld Holtrop, *ald.*, 3 Ex.
P. Hoyer van Brakel, in *den Haag*.
Mevr. Heyns, geb. Vosmaar, *ald.*
Harssevoort, *ald.*
Ch. G. Haagen, *ald.*
Mevr. van der Hulst, Geb. Hoey, *ald.*
F. van Hoogstraten, *ald.*
Holland, *ald.*
D Houtman, te *Voorburg*.
Mevr. de Douariaire van Hogendorp, geb. van Haren.
H. de Haas, te *Dordrecht*, 12 Ex.
J.P. Herklots, te *Middelburg*.
A.J. Snouck Hurgronje, *ald.*
J.A. Hicken, voor 't Leesgenootschap: *Tot Nut en Vermaak*, *ald.*
N. Hugenholtz, *ald.*
L. Hamerster Ameshoff, te *Amsterdam*.
J.A. van Harencarspel, te *Alkmaar*.
B. de Haan, voor het Gezelschap, te *Dort*.
A.J. van Heekeren, geb. van Westreenen, Vrouwe van Zuideras.
J.W. Hoekwater, te *Schiedam*.
G.W. van Hemsdaal, *ald.*
A. van Hilten, te *Haarlem*.
Mej. Maria Hoofman, *ald.*
J. Heringa, Eliasz., te *Utrecht*.
P.G. van Hoorn, te *Leyden*.
A. en J. Honkoop, *ald.*, 4 Ex.
H.C. van der Houwen, te *Rotterdam*.
J.F. van der Houwen van Ankeren, *ald.*
H. Huizinga van Vliet, te *Utrecht*.
J. de Hoop, te *Amsterdam*.
L. Herdingh, te *Leyden*.
L. van Hulst, te *Amsterdam*.
J.J. Hoffman.
P. Hueg.
G. van Heyningen.
J. van den Honert T.H.z.
R. Holl, te *Dordrecht*.
P.H. Hoog.
J.H. Hoeufft.
J D. Hoeufft, in *den Haag*.
H. Hoppenbrouwer, te *Breda*.
J. Hanselaar, te *Zwoll*.
H.P. Hope.
P.J. Hogguer.
J.G. Hobus, te *Amsterdam*.

J.

Le Jeune, in *den Haag*.
A.M. Jongbloet, *ald.*
J. Immerseel, Junior, *ald.*
Immerseel en Comp., *ald.*, 6 Ex.
J. Janssen, voor het Gezelschap, te *Dordtrecht*.
N. Jansson, te *Schiedam*.

K.

J. Kantelaar, in *den Haag*.
J. Kops, *ald.*
J. van Kuffeler, *ald.*
J. de Kock, *ald.*
W. Klis de Bert, *ald.*
Jonkheer Huisen van Kattendyke, te *Brunswijk*.
A. Klein, Junior, te *Haarlem*.
C.B. van den Kreke, voor het Leesgenootschap: *Tot Leering en Vermaak*, te *Middelburg*.
J.W. Kraals, te *Delft*.
L. A Karssenbergh, te *Deventer*.
Mevr. de Wed. W.P. Kops, te *Haarlem*.
A. Kist, te *Leyden*.
N.G. van Kampen, *ald.*
P.W. Provo Kluit, te *Utrecht*.
P.W. Provo Kluit, voor het Utrechtsch Departement: *Tot Nut van 't Algemeen*.
A. Krafft.
P. Kuyper Schonegeevel.
P.H. Kemper.
Th. van Koten.
F. Kramp.
H.H. Klyn.
J. Kappelhoff, Dirkz.
A. van Keyzerswaart.
Kraane, te *Rotterdam*.
A. Kraft.

A. van Ketwich.
F. Kramp.
A. Klinkert, te *Amsterdam*.
A. Kuyper, *ald.*
D.T. Kemper, te *Ouder Amstel*.

L.

Van Leyden van Westbarendrecht, in *den Haag*.
Lemker, *ald.*
Legendo discimus.
C. van Lynden van Hoeflaaken, te *Utrecht*.
J.H. van Lynden tot Lunenburg, *ald.*
A. Loosjes, P.z., te *Haarlem*, 4 Ex.
U.M. Lamm.
D.C. de Leeuw, in *den Haag*.
L. Lemson, te *Pynaker*.
De Baron van Lampsins, te *Berlyn*.
E. de Lang, te *Middelburg*.
A.D. de Ligny, *te Veere*.
M.R. Lits, te *Haarlem*, 2 Ex.
N.C. Lambrechtsen, te *Middelburg*.
S.H. Lotzy, voor het Gezelschap, te *Dort*.
J.H. de Lussanet de la Sablonjeere, in *den Haag*.
L.G. Luzac, te *Leyden*.
T. van Limburg, in *den Haag*.
D. van Leyden Gael, te *Leyden*.
A. van der Lee, te *Ouderwater*.
R. van Lynden, te *Utrecht*.
J. van der Linden, te *Amsterdam*, 3 Ex.
J.H. Lintfrinck, J.H. Zn.
J. Looy, te *Leyden*.
D.J. van Lennip.
C. Lis, Geb. Kook.
F.J.J. van Leenhoff de Lespierre, te *Doesburg*.
C. Loots.
Het Leesgezelschap, *Tot Nut en Vermaak*, te *Oude Wetering*.
Het Leesgezelschap, *Leeslust tracht in goede Boeken, voedsel voor den Geest te zoeken*.
Het Leesgezelschap, *Tot onderling Nut*, in *den Haag*.
Het Leesgezelschap, te *Leeuwarden*.
Het Leesgezelschap, *Miscens Utile Dulci*, te *Leyden*.
Het Leesgezelschap, *Nuttig tijdverdrijf, ald.*
Het Leesgezelschap, te *Middelburg, om wijzer en beter te worden*.
Het Leesgezelschap, *Vriendschap*.
Het Leesgezelschap, *Triglotton*, te *Haarlem*.
Het Leesgezelschap, *Het nut van onzen Vriendenkring, Is Nut en Vriendschap onderling*, te *Amsterdam*.
Het Leesgezelschap, *Tot Nut en Vermaak*, in *den Haag*.
Het Leesgezelschap, *M.D.*, te *Delft*.
Het Leesgezelschap, *Tot Nut en Vermaak*, te *Delden* in *Overijssel*.

Het Leesgezelschap, *Ter bevordering van Deugd* en *Verlichting*, te *Delft*.
Het Leesgezelschap, *Onderzoekt alle Dingen*, te *Rotterdam*.
Het Leesgezelschap, *Tot Nut en Vermaak*, te *Kuilenburg*.
Het Leesgezelschap, *Het gaat vast*, enz.
Het Leesgezelschap, *Het Lezen strekt tot nut Vermaak, bevordert en verfijnt den Smaak*.
Het Leesgezelschap, *Leest en Overdenkt*.
Het Leesgezelschap, *Verzet de oude palen niet*.
Het Leesgezelschap, *waar edele Oeffening den nijvren Geest bekoort, beschaaftmen het verstand, daar werkt verlichting voort*.
Het Leesgezelschap, *Ledige Uren nuttig besteed*, te *Dokkum*.
Het Leesgezelschap, *Vriendenkring, Tot Nut en Vermaak*.
Het Leesgezelschap, te *Nykerk* op *de Veluwe*.

M.

Z.E. de Minister Mollerus.

Z. Exc. de Directeur Generaal der Wetenschappen, Mr. J. Meerman, Heer van Dalem en Vuren.
D. Muller Massis, te *Leyden*.
Mevr. de Wed. van der Mey van der Linden, te *Dort*.
D.P. Moliere.
De Gebroeders Murray, te *Leyden*, 6 Ex.
W. Musquetier Vergenst, *ald.*
Van der Meulen.
L.A. van Meerten.
Mirandole.
H. Mirandole van Ghert.
G. van Maarseveen, voor het Gezelschap, te *Dort*.
C.F. van Manen.
J. Marchand, te *Leyden*.
A. Milders, te *Rotterdam*.
F.G. Meybaum, *ald.*
J.A. van der Meulen, te *Utrecht*.
J.F. Moltzer.
J. Michel.
C.G. Merkus.
P. Merkus, te *Leyden*.
J.H. Moeleman, te *Arnhem*.
F. de Munnik, te *Leyden*, voor N N.
H. van Meerten, te *Gouda*.
R.O.H. van Manen, te *Haarlem*.
H. Molkenboer, *ald.*
J. Muntz, te *Rotterdam*.
J.C. Meyer.
J.A. Meyboom, te *Amsterdam*.

N.

Van Neck.
J. Nickel, te *Leyden*.
W. Nieuwenhuyzen.
P. Nyhof, te *Arnhem*.
D. van Nymegen, te *Rotterdam*.
W.W. Nordt.
G. de Neve.
J.L. Niertaasz., te *Rotterdam*.

O.

J. van Opstal, voor het Leesgezelschap, te *Geertruydenberg*.
G. van Olivier, in *den Haag*.
W.J. Olivier, *ald.*
J.G. Oosthout, *ald.*
J. van Os, *ald.*
P.J. van Oosthuyzen, *ald.*
J. Ooms, te *Middelburg*.
Ouwerkerk de Vries.

A. Oukoop, te *Breda*.
J.A. Oukoop, *ald.*, 2 Ex.
G. Outhuis, *op den Bommel*.

P.

J. Wolters van de Poll, te *Amsterd.*
J.A.C. van Panhuis, in *den Haag*.
J.L. van Panhuis, *ald.*
Ponty, *ald.*
P.H. Pelerin, *ald.*
M. Piepers, *ald.*
M. Phenningh, *ald.*
J. Patyn, *ald.*
D. Pietermaat, *ald.*
Poelman, *ald.*
A.W. Philipse, te *Middelburg*, voor het Leesgenootschap, *Otium sine litteris mors est*.
J. Poppe, te *Cortgeen*.
J. van Pellecom, te *Kortenhoeff*.
J.B. Prins, te *Leyden*.
L. Plooster, *ald.*
A.J. Papet, te *Sommelsdyk*.
H. Parker.
J.C. Pelletier.
J.C. Potgieter, te *Leyden*.
C.S. Pool.
C. de Pecker, te *Leyden*.
J. Pols
J.R. Poster.

Q.

P.N. Quarles, te *Haarlem*.

R.

Z. Exc. de Minister Secretaris van Staat, Roëll.
J. de Raad, Senior.
H. Rommeney.
H. van Rooyen.
A. Rittner.

C.A. de Ronde.
A. van Rhyn, Lz.
Van Ray.
W.P. de Ridder, qq. te *Amsterdam*.
Van Ryndorp, voor het Gezelschap, te *Dort*.
P. Reepelaar, Heer van Spykenisse, te *Dort*.
S. Rynbende, te *Schiedam*.
J. van der Roest, te *Haarlem*.
R. van Rees, te *Utrecht*.
W.N. Roldanus, te *Leyden*.
C. de Reus, voor het Leesgezelschap, *Tot nut en vriendschap*, te *Rotterd.*
J.P. van Rossum.
H. Ravekes, te *Amsterdam*.
H. Rolff, te *Edam*.
J. Roosekrans, te *Amsterdam*.
C.G. Reynhout, te *Rotterdam*.
J.G. Reus en Comp., te *Amsterdam*.
J.J. Rant.
J. Regeer, te *Delft*.

S.

C.C. Six, te *Amsterdam*.
J. Spoors.
Steengracht d'Oost-Capelle.
C. Schepman.
Mevr. van den Santheuvel van Driel, te *Dort*.
Van Sandick.
J. van der Sleyden, 2 Ex.
F. Schailje.
A.C. Schenk.
C.W. Stronck, te *Dort*.
W. Scheurleer.
J. Schryver.
E. Sandifort, te *Leyden*.
W. Six.
J.G. Stärck.
C. Scheitler.
G. Sandifort, te *Leyden*.
C.N. Schneither.
G. Voorhelm Schneevoogt, te *Haarl.*
D.C. Schippers, te *Middelburg*.
A.C.C. Slicher, *ald.*
A. de Smit, *ald.*
J.J. van de Sande, *ald.*
P. Scheffer, te *Amsterdam*.
C.C. van der Straten.
A. Schregardus, te *Schiedam*.
C.G. Schoon, *ald.*
J. Schyvliet, te *Leyden*.
M. Siegenbeek, *ald.*

Strick van Linschoten tot Linschoten, te *Utrecht*.
Z. Scheffer, te *Amsterdam*.
B. Schreuder, *ald.*
J.S. van Staveren, voor het Leesgezelschap, te *Brielle*.
G. de Seriere, *te Leyden*.
Societeit van Nederduitsche en Fransche Lectuur, te *Breda*.
D. van Steegeren, te *Zwolle*, 2 Ex.
J. van Steenwinckel, te *Harderwijk*.
G.Z. Stierling, te *Haarlem*.
A. Siewertsz van Reeseman.
N J. Storm van 's Gravesande, te *Rotterdam*.
A. van Schagen, te *Capelle op den Yssel*.
F.H. Schmidt.
M. Schoneveld, te *Amsterdam*.
J.W. Schuylenburg.
B. Scheurleer, in *den Haag*.
B. Scheurleer, junior, *ald.*

T.

B.F. Tydeman, te *Leyden*.
H. Tollens, Cz.
J.W. Tollens.
G. Troost, Pietersz., te *Rotterdam*.
F.F. Treese, te *Haarlem*.
A.F. Tinne.
J.T., voor het Leesgezelschap, te *Haarlem*.
N. Tersmitten, te *Amsterdam*.
J.C. Teding van Berkhout, *ald.*
H. Tersmitten, *ald.*
A. Tinman, *ald.*
A.W. Tersmitten, *ald.*
J.D. van der Trappen.
D' Erven J. Thiery en C. Mensing, in *den Haag*, 2 Ex.
J. van Thoir, te *Leyden*, 12 Ex.
P.H. Trap, *ald.*

J. Teissedre L'Ange, te *Haarlem*.
J. 't Hooft, te *Leyden*.
J.P. van Teylingen, te *Rotterdam*.
H. van der Tak, Junior, *ald.*
De Wed. J. van Terveen, te *Utrecht*, 3 Ex.
F. van Teutem, *ald.*
J. Tieboel, te *Amsterdam*.
J. Twisk, Jzoon, *ald.*
H. Thyssen.
E.T. Tichelaar.
Thade de Vries, te *Edam*.
C. Timmer, te *Amsterdam*.
D. Tyssen, te *Harderwijk*.
G. Troost, te *Rotterdam*.
J. Teixeira, Jr.

U.

P.J. Uylenbroek, te *Amsterdam*, 3 Ex.

V.

J. Valckenaer.
J.H. Vernede, in *den Haag*.
J. Vrydag, *ald.*
J.D. Vreugdewater, te *Haarlem*.
J.C. Vorstman, *ald.*
D.C. van Voort qq., te *Amsterdam*.
H. Vockestaart, te *Delft*.
D. Verbrugge, *ald.*
J. Verschuur, te *Leyden*.
A.G. Vermeulen, te *Rotterdam*.
W.P. Venrooy, *ald.*
Dirk Vis, *ald.*, 4 Ex.
H. Vrydag, *ald.*
C. Vermeer, *ald.*
J. de Vry, te *Utrecht*.
J.J. Vereul, te *Amsterdam*.
W. van Vliet, *ald.*, 6 Ex.
A. Vredenduin, in *de Ryp*, voor 't Leesgezelschap.
J. de Vries, Reyndertz.
A. Voorduyn, te *Rotterdam*.
G. Verryn, te *Amsterdam*.
C.L. Vitringa, te *Harderwyck*.
G. van Varick, te *Amsterdam*.
J. Verkouteren, te *Bergen op Zoom*.
J. van der Vyver, te *Rotterdam*.
D. Vrydag.
R. Vinkeles.

W.

J.J. Wapperom, in *den Haag*.
Mevr. J.A. Wapperom, *ald.*
B.P. van Wesele Scholten, *ald.*
C.J. Wenkenbach, *ald.*
Van Wickevoort Crommelin, *ald.*
W.H.J. van Westreenen, *ald.*
J. van Woestenberg, *ald.*
A. van Wetering, *ald.*
J. van Walré, te *Haarlem*.
M. Wiarda, *ald.*
J. Willemse de Fremery, te *Middelburg*.
A. van der Wiere, *ald.*
J.S. Wentholt, in *den Haag*.
A. van der Werff, Az., te *Dortrecht*, 3 Ex.
P. Wolff, te *Amsterdam*.
J.H. van de Watering.
D.R. Wykerheld Bisdom, te *Leyden*.
P. van Winter, Nsz., te *Amsterdam*, 6 Ex.
W. van Werkhoven.
J.W. Webkink, Junior, te *Amsterdam*.
E. van Wolfsbergen, te *Rotterdam*, 6 Ex.
G. Wuyster, te *Breda*.
J.D. van der Wyck, te *Zwoll*.
P. Wittigs, te *Rotterdam*.

X.

Y.

J.W. Yntema, te *Amsterdam*.

Z.

Von Zimmerman, geheime Raad en Professor te *Brunswijk*.
Zeegers.
J.A. Zoutman.
N.M. van Zwyndrecht, te *Rotterdam*.

De ziekte der geleerden.
Eerste zang.

De ziekte der geleerden.
Eerste zang.

Wien lust het, me in de vlucht van mijn bespiegelingen
Te volgen? 'k Zal de kwaal der Letterzwoegren zingen;
Den scherpen geessel, die het oefengraag verstand
In zijnen throon bestookt; en brein, en ingewand,
En bloed, en zenuw, stoort; den lustverwoest van 't leven;
Van 't daglicht walgen doet, voor eigen schaduw beven;
Wat de aard verruklijkst heeft, tot ijsbren folter maakt;
En 't hemelrein gemoed met helsche toortsen blaakt.

Vervul me, ô loutrend vuur, dat, in het hart ontglommen,
De ziel ten hemel heft, uw' oorsprong! - Vorstendommen
Zijn nietig; vreugde is bros; de glorie gaat voorby;
Maar Gy zijt duurzaam in 't vergangbre schepsel, Gy!
ô Telg der Godheid, zucht tot weldoen! teedre Liefde,
Die de Almacht, daar haar't lot van 't lijdend menschdom griefde,
Op 't schuldige aardrijk bracht, in 's afgronds kerker sloot,
En aan 't onlijdlijkst wee U zelv ten offer boodt,
Om stervelingen van een eindloos leed te vrijden!
ô Liefde, ontsteek mijn borst! ô zalig Gy mijn lijden!
Gy ziet my kwijnen, Gy in 't grievendst leed vergaan:
ô Vuur mijn klanken, vuur mijn zwakke tonen aan,
En leeren ze op een meir, hetgeen nooit Zeeman peilde,
De klippen mijden, waar mijn kiel zich op verzeilde,
Mijn ramp genieten, en zich spieglen in mijn wee!

U, prille Jonglingschap, die de uitgestrekte zee
Des levens inslaat met zoo fors gespannen doeken,
Om voedsel voor uw hart, om roem en eer te zoeken;
Om ware wijsheid, meer dan goud of kronen waard!
Hoe juicht mijn hart u toe! hoe deelt het in uw vaart!

Ja, vier uw' zeilen bot, bedien u van de winden.
Verlies geen oogenblik om 't edel doel te vinden;
Het leven is alreeds tot zulk een reis te kort,
En spoedt nog sneller voort, hoe snel uw vaartuig snort.
Maar ach! zie voor u! Reef, ô reef en plooi somwijlen
Het al te zwellend zeil en schroom het overijlen!
Niet slechts bedriegt men zich in 't kiezen van zijn' streek,
Verzaakt den ankergrond, en moddert in een kreek,
Of vindt een woesteny voor 't paradijs vol weelde,
Dat de eens verhitte ziel zich op zijn' tocht verbeeldde:
Helaas! daar is nog meer dat u vernielen kan!
De mast wordt overtopt; de voorboeg duikt er van;
De romp is buiten staat de werking uit te harden;
Men zeilt zijn hulk op zij', of stoot de kiel in flarden
Op de eene of andre plaat, die m' overglijden mocht.
Een ander geve u hulp en stiere u op den tocht,
Wijze op 't kompas den koers, die u ter ree' moet leiden,
En leere u op de kaart de gronden onderscheiden!
Voor my, ik zocht het oord waar naar uw yver brandt,
Doch nimmer zette ik voet aan 't zoo gewenschte strand.
Neen, 'k zal uw gids niet zijn naar 't voorwerp dat ik faalde,
Maar 'k schenke u trouwen raad, en dien ik duur betaalde.

Spoed langzaam! spaar U zelv, en breidel 't jeugdig bloed!
Zoek kennis; maar als mensch, die 't lichaam vieren moet!

En gy, ô Grijzen, die met vroeg besneeuwde hairen
De woeste drift bezuurt der onbedwingbre jaren,
Waar in de sloute geest, door zelfgevoel verhit,
Zich uitschiet als een pijl, gedreven naar het wit,
Die, eens den boog ontsnapt, zijn vlucht niet laat vertragen:
Gy, deelgenooten in mijne Ilias van plagen!
Treedt toe, herkent uw leed op 't Dichterlijk paneel;
Herkent uw zuchten in den treurgalm dien ik kweel;
Neemt van mijn hand de troost, de lichtnis in uw smarte,
Met gulle blijheid aan, als vloeiende uit mijn harte;
Beproeft de middlen, die ik aanbied', hoe gering;
En, kunt gy 't, ô vergeet u-zelven daar ik zing!
Voor 't minste smaakt het zoet by 't foltren van uw plagen,
(Het zoet des ongeluks!) van niet alleen te klagen.

Gy, Zanggodinnendom, dat aan Scamanders vliet
Den schorren krijgstoon 't eerst in 't Godlijk heldenlied
Veredelde! en gy, Bard, die door haar aangeblazen,

Heel de aarde, eeuw uit, eeuw in, op uw gezang doet azen,
Als honigbijen op het bloemtjen dat haar voedt!
Homeer, onsterflijk licht, van ongelijkbren gloed!
Neen, 'k verg uw' invloed niet. Hy poge u na te streven,
Wiens vrije borst zich klemt en uitzet zonder beven,
Wiens adem zonder dwang door long en gorgel dringt,
En met een' heldren klank in zuivre tonen zingt!
Ons is die roem ontzegd. Ons, neêrgebogen' kranken,
Wier boezem hijgend aâmt en zuchten geeft voor klanken;
Wier afgebroken stem bij 't uitgebleekt gelaat,
Een werkloos ingewand by stokkend bloed verraadt.
Ons koomt het krankbed toe, waar zacht en murmlend fluisteren
Den toon voert, vreeze en angst en keel en lippen kluisteren,
Terwijl zich 't oog verbergt voor dag- en fakkellicht.
Gezonden, wijkt van hier: den kranke vloeit mijn dicht!

Helaas! wat gruwbre reeks van onafzienbre kwalen
Vertoont zich, als een damp, uit waterige dalen
Opstijgende, om my heen! Een enkele appelbeet,
ô Hemel, kan het zijn, wrocht menschen zoo veel leed!
Ja, 't was de gulzigheid, 't onmatig lustverzaden,

Die d'ijsbren jammerstoet op 's stervlings hals geladen,
En legers plagen, nooit door kruidery geheeld,
Uit dartle speelzucht, de aard ten erfdeel heeft geteeld,
Den mensch vernederd en zijns lichaams slaaf doen worden,
Geheel de schepping stoorde in samenhang en orden,
Aan de ijsselijke dood het gruwzaam aanzijn gaf,
En zelfs geen bloemtjen duldde op 't treurig pad naar 't graf.
Zoo vreeslijk, sterveling, is 't roekloos wellust rapen!

Men vraag niet, wat den mensch, tot 's Hoogsten roem geschapen,
Dat edel meesterstuk van wijsheid in Gods hand,
Die beeldtnis van Gods geest en eindeloos verstand,
Deed vormen in een' staat van vatbaarheid voor 't lijden?
Vermeetlen, smoort een vraag, die de Almacht zou bestrijden!
Of neen, treedt toe, beschouwt, rechtvaardigt, en aanbidt
Den Schepper van 't Heelal, in middel beide en wit!

Lichaamlijk, en bestemd, lichaamlijk heil te smaken
By 't hemelsch geestgenot, waarvoor Gods Englen blaken,
Bestaat ge, ô sterveling, in 't heerlijkst kunstgewrocht
Van veezlen, onderling op 't keurlijkst saamverknocht;
Maar vezels, week van aart, en vatbaar voor 't ontbinden.

Wat leeuw - of wolfsgebit gespitst zij tot verslinden,
Wat schuifelende slang zich wapen' met vergift,
Wat felle schorpioen met hoekige angelstift;
Wat tuimelend gebergt' ter neêr ploffe uit de wolken;
Wat opgeschoten vuur uit de onderaardsche kolken,
Wat stikkend sulfergas uit poel of mijnkloof well';
't Dreigt al vernieling aan uw teder samenstel.
Wat zegge ik? doornespits, en naauwlijks zichtbre dieren!
Ja, rekking beide en rust van ingewand en spieren,
Het voedsel zelfs, de lucht die 't brandend werktuig koelt,
Het licht, waar 't kunstrijk oog Gods schepping in gevoelt,
't Is alles - levensbaat, maar - machtig om te dooden.
Hoe, stervling, dan 't verderf, het wis verderf gevloden?
Ach, argloos ligt gy neêr, in stillen slaap vermast;
Verkwiklijk smaakt gy 't ooft, dat tot verkwikking wast;
Genoeglijk zweeft gy om langs berg en heuveltoppen;
Of laaft uw warme borst met levende aderdroppen; -
Daar scheurt u 't ongediert de weekgespannen huid,
En stort zijn gal in 't bloed, in aâr, of klierbuis, uit;
Daar zal het scherpe sap uw ingewand doorboren;
Daar wordt uw heup ontwricht; daar, bloed en ziel verloren;
Daar stremt u 't koude vocht de vloeibre levensbron!

Gy sterft, en onbewust van 't geen u deeren kon!

Neen, de Almacht wilde u 't lijf, het kostbre lijf bewaren.
Zy wrocht geen' doven klomp van vezels, vliezen, aâren;
Zy stortte een fijn gevoel aan 't dierlijk werktuig in,
Dat, trouwe wachter by een zorgeloos gezin,
D'allarmkreet opheft als vijandlijk leed koomt naderen.
De vijand naakt, men slaapt; geheime huisverraderen
Verbergen 't onheil, of verdeelen de aandacht: rust,
Begoochling van 't vermaak, genot van zinnelust.
Zie daar de deur geramd; den voormuur doorgebroken;
De vlam op 't onvoorzienst in 't voorportaal ontstoken!
Daar bruist ze, en vliegt om hoog, en dringt in 't slaapsalet!
Help, hemel, 't is gedaan, geen voorzorg meer die redt!
De binten vallen met de doorgeblaakte wanden,
En plettren 't droef gezin in 't wringen van de handen,
Verdelgen 't prachtig slot met torentrans en kruin,
En keeren 't tot een' hoop van gloeiende asch en puin!
Maar neen! de burgwacht blaast, de brandklok slaat aan 't kleppen:
Zie burgzaat en soldaat om 't zeerst de handen reppen;
Den vijand voor de poort op 't eerst rumoer geschut;
En 's wachters waakzaamheid maakt list en kracht onnut.

Zie daar de pijn! de pijn, zoo heilzaam, zoo behoudend!
Wier zintuig nooit verstompt, hoe teder, hoe veroudend!
Die elke tokkeling en spanning boven maat,
Met elken prikkel van de vezels, gadeslaat.
Geen werktuig, of zy waakt in 't buigen, rekken, knellen,
Voor de ongeregeldheên die elks bedrijf verzellen,
Onze oogbol stelt zich bloot voor 't al te sterke licht?
Zy waarschouwt, en terstond valt de open venster dicht.
't Gehoorvlies vange een' knal die 't werktuig dreigt te scheuren,
De reuk, te scherp een' geest van dier - of plantrijkgeuren;
Het ziedend hartebloed verstijve in borst of long;
De prikkling van een gif wring' gorgelbuis of tong;
't Gehemelt' word' geblaârd door bijtende amperzuren;
De voet ontvelle in 't gaan door 't korr'lig zand te schuren;
Of de arm verwring' zich door een poging, te onbedacht;
De wachter sluimert niet, maar houdt oplettend wacht.
Ja meer! 't wijsgeerig brein worde uitgeput van 't peinzen;
De maag verzuim' heur plicht van 't voedsel door te kleinzen;
De hevel van 't gedarmt' trekk' chijl nog sappen uit;
Zijn schroefkracht werk' verkeerd, verlamme, of word' gestuit;
Een klierbuis zij verstopt; eene ader berste in 't vlieten,

Of zett' heur wanden uit, als 't bloed niet door kan schieten;
Wie, wie verstendigt ons van 't onbekende leed,
Dan zy, de dienares die nooit haar plicht vergeet!
Zy roept: ‘Laat af, houd op, herstel u; spaar uw krachten!
Laat de artfeny der rust uw ongemak verzachten!
Breng 'slichaams werkingskreits in heilzame evenmaat,
En verg geen werktuig meer dan 't van zich eischen laat!’
ô Aartsweldadigheid, in 't pijngevoel besloten!
Behoud der dierlijkheid, behoud van Adams loten!
Wie eert, wie roemt u niet in dees zoo wondre gift! -
Ach! streelend zij 't vermaak, vervoerend zij de drift,
Betoovrend 't zelfgenot in geest en krachtvermogen;
Hun stroking, hun gevlei, zijn zielbedrog en logen!
Gy, gy zijt waarheid, gy, getrouwe wachterin!
Gy logenstraft den waan by 't tokklen van den zin.
Gy toomt de tochten, gy! Gy stelt der wellust palen.
Ach! moordend waar heur zoet, ja meer dan alle kwalen;
Verdelgend, meer dan gif, dan angel, vuur, of dolk;
Verslindend als de muil der onderaardsche kolk;
Verteerend als de pest, die, op bebloede vlerken,
Met schrik en nacht omhuld, langs de opgebroken zerken
Van 't zwijgend kerkhof zweeft, met lippen, blaauw als lood;

Onzichtbre pijlen schiet, bezwangerd met den dood;
Gewest en land ontvolkt, en 't straks aanminnig Eden
In woesteny verkeert, vervuld van aakligheden: -
Ja, doodlijk waar zy, hield uw voorzorg niet den toom.
Gy wekt den slapende uit zijn' zorgeloozen droom,
Daar de adder onder 't gras reeds uitschiet om te moorden,
De strandvloed hem verrast in 't dartlen op de boorden,
Het vuur zijn kleeders zengt in de argelooze rust.
Uw prikkling scheidt verderf van zaligheid en lust!

Aaloudheid! leen me een beeld uit een van uw tafreelen.
't Is lieflijk, als de zon door neevlen heen mag spelen.
Haar zuivre lichtstraal treft, maar streelt ons de oogen niet;
En de appel trekt zich toe, waar m' op dien luister ziet.
Laat, laat me een luchtig gaas voor 't licht der waarheid trekken:
Aandoenlijkst is haar schoon door 't kunstig halfbedekken.

Japetus schrandre zoon had lang de dagkales
(Dus luidt het staamlend lied der grijze Zanggodes)
Bespied, een harstig hout in 't pijnbosch afgebroken,
En aan de hemelas het eerste vuur ontstoken.
Thands blaakte 't op het veld met onbekenden gloed,

In dorrend herfstgeblaârt' zorgvuldig aangevoed!
Het Veldgodinnendom, bekoord door zoo veel luister,
Verschijnt uit woud en grot, en ziet het aaklig duister
In hellen dag gezet, die door 't gelommer blinkt!
Het pluimgedierte ontwaakt, en tiereliert, en zingt
De nieuwe Godheid toe, ten hemel afgezegen!
Men ziet de dartle vlam, al kronklend opgestegen,
Als zocht zy d'oorsprong van heur aanzijn weêr, om hoog;
De golving van de rook zich welvend tot een' boog;
De vonken, schitterend, en tintlende onder 't knappen
Der lucht, die 't vluchtig zout de brandstof doet ontsnappen. -
Bewondrend ziet men 't, juicht, en voelt den zachten gloed
Diens nieuwen zonneschijns in 't vrolijk golvend bloed:
De klamme nachtdamp wijkt voor zacht en streelend walmen,
En de Echo schreeuwt zich moê van feest-en vreugdegalmen.

Nog hield de aanbidbre glans van dees verkwikbren dag
De schuchtre Naias in een eerbiedvol ontzag,
Wanneer de Veldgod naakt. Met opgehevene armen
Omhelst hy 't minlijk vuur en wenscht zich zat te warmen;
Maar ijlings staat hem baard en boks-pels in den brand,
En heel de borst verschroeid. Geheel 't betooverd land

Verheft zich in gelach; en hy met angstig huilen,
Gewaarschouwd door de smart, verbergt zich in de kuilen
Van 't Lyciaansch gebergt', of klaagt zijn minnewee
In strandspelonk of rots, aan zilvren Galatheê.

Zie daar ons aller lot! De weelde lacht ons tegen;
Haar lonk doordringt de ziel; haar boezem ademt zegen;
Verlokkend is heur glans, heur hemelschoone lach!
Wy zien ze, ons hart ontsteekt, wy gaan genieten. Ach!
Eén vluchtig oogenblik, en alles is genoten!
Onze arm omvangt haar pas, of houdt de dood besloten!
Haar adem is een vuur dat spier en huid verzeert,
Ja heel het schepsel sloopt, en merg en bloed verteert!
En wie, wie had de kracht, zich aan heur' arm te ontstelen,
Wie sloeg de grenzen gaâ die 't goed en 't kwaad verdeelen,
Zoo 't heilzaam smartgevoel geen wacht hield by 't genot? -
Neen, stervling, neen, de pijn is weldaad van uw' God!

Doch, als 't onbandig kind, dat doof is voor vermanen,
Zijns Vaders tranen ziet, maar dartelt met die tranen, -
Hem 't hoofd ziet buigen van de zorgen voor zijn kroost,
Maar wulpsche dwaasheên stelt voor Vaderlijke troost,

Of de inspraak van zijn hart in zwelgen en rinkinken
Verdooft, als liet zich 't kwaad gelijk de zorg verdrinken;
Zoo slaat het menschdom, tot genoeglijkheên gezind,
De stem dier wachteres baldadig in den wind,
Of poogt haar door 't vergif van artseny te sussen,
Die 't vuur dat opvlamt, smoort, maar zonder 't uit te blusschen.
Natuur spreekt in haar; maar als moeder, zacht, gedwee;
Ontbloot geen felle roê, geen' sabel, scherp van sneê,
Geen snerpend foltertuig by 't nietigste overtreden:
Zy gruwt van woest geweld en roekloos krachtbesteden.
Zy spreekt, zy waarschouwt, maar met naauwlijks hoorbre spraak.
Somwijlen is een zucht genoegzaam tot haar wraak.
Ja, dikwijls zwijgt ze, en, vreemd van straffen en kastijden,
Beperkt ze slechts haar gunst, als de eerste graad van lijden.
Het lachj' ontbreekt dan op haar aanschijn, en 't gelaat
Staat statig, staat omwolkt, maar dreigt of spelt geen kwaad.
Het schijnt een sombre dag, gelijk in 't rijk der schimmen
Het Dichtpenseel ons maalt aan de onderaardsche kimmen;
Maar 't is geen stormweêr, 't is geen onweêr nog dat broeit.
Het lichaam voelt zich slap, de stroom des levens vloeit,
Maar traag, maar kwijnend, door de werkelooze spieren.
De vadzigheid des slaaps schijnt de aders door te zwieren,

En teelt een ongevoel, een' wondren tusschenstand
Van lust, en onlust, die den hersenvezel spant.
't Gebruik der leên vermoeit, en doet den boezem zwoegen.
Het zintuig, wars van lust, onttrekt zich aan 't genoegen.
Verveling treft de ziel, misnoegdheid, wrevelzin;
En de anders zoete rust heeft geen verkwikking in.

Gelukkig die u hoort, ô zachte schuldvermaning,
Voorbygaande, als de nacht der middagzonnetaning,
Die 't daglicht onderschept, maar niet in 't pekel dooft
Ze ontrust, maar stort geen ramp op 't nederbukkend hoofd.
Keer tot de matigheid, verschans u in haar perken,
En 't lichaam zal zich-zelf, het zal den geest versterken;
Maar wacht u, dat ge op nieuw uw' diersten schat verbeurt,
De zweep der smart verwekt, die 't zenuwweefsel scheurt,
En 't slopende verderf in bloed en aderbuizen,
Verspreidt, om vroeg of laat op 't doodlijkst op te bruizen,
Of de al te matte spier van vezelkracht ontzet;
Om machtloos, buiten raad, gekluisterd aan het bed,
Als in een' kerkermuur een leven af te kwijnen,
Dat duizend beulen vindt in duizenden van pijnen.
Ach! 't is die voorzorg dan, die warme drift niet meer

Van 't moederlijke hart, voor 't dierbaar kroost zoo teêr,
Die roept, vermaant, en bidt, om zich van 't kwaad te keren;
Neen, 't is getergde wraak voor die natuur braveeren,
En welverdiende straf voor 't roekloos overtreên.
Wat zegge ik? hoorde ik wel? Neen, teedre Moeder, neen,
Geen straf, geen geessel; neen, 't is poging tot herstelling.
Uw weeke boezem schept geen lust in onze kwelling.
't Is poging om het lijf van 't wis verderf te ontslaan,
Dat, eens zich zeetlend in het werktuig, 't doet vergaan.
Ja, dan zelfs, als de pijn geen letsel voor kan komen,
Dan is zy heelend; dan, dan leert zy 't ons betoomen.
Dan, eedle werking van dezelfde moedermin!
Dan spant zy vezelkracht, dan dierlijke aandrift in,
Om 't uit te werpen, te bedwingen, en te temmen.
Van daar dat prikkelen, dat nijpend samenklemmen,
Dat wringen, persen, van de veezlen; en dat vocht,
Weldadig uitgestort, of 't scherptens stompen mocht!
Van daar die koking in de holligheên en builen,
Wier heilzame etterteelt haar zuivert van 't vervuilen,
En 't tergend lichaam, dat zich vastzette in den grond,
Omwikkelt, opstuwt, en te rug drijft uit de wond!
Van daar de omsteking, die, de vochten feller nopend,

Verstopte buizen vaagt, gesloten sluizen opent!
Van daaj de koortsen, zoo weldadig! zoo geducht!
Daar 't bloed, een heir gelijk, dat in een sterkte vlucht,
Zich samentrekt naar 't hart als in zijn binnenwallen,
Om met vernieuwd geweld naar buiten uit te vallen.
Dan schokt het lïchaam; 't trilt; de doodkou grijpt het aan;
De boezem ademt zwaar; de slagaâr schroomt te slaan;
Des levens slinger schijnt in 't slingren in te korten,
En trilt onrustig, en met afgebroken horten;
En 't schijnt als of de dood gelaat en mond ontverft;
Eén oogwenk, en 't is uit, de bleeke lijder sterft!
Doch 't opgepakte bloed, door krimping saamgedrongen,
Ontlast zich weêr op nieuw, als aan zijn' band ontsprongen,
En streeft met vollen stroom naar zenuwnet en huid,
En drijft in 't heilzaam zweet het giftig letsel uit.
Zoo waar is 't geen gij leert, ô roem der Grieksche wijzen,
Wiens luister, thands bezwalkt, eens heerlijk zal herrijzen,
Als de ijdle nieuwigheid voor 't licht der waarheid vlucht:
‘De ziekte is heelingskracht, en geen verdervingzucht’![*]

* Τ*ων νοσων φυσεα ᾽ιατρος*. HIPPOKRATES.

Van hier dan 't onverstand, dat 's lichaams beste poging
Te keer gaat door een kunst, verbijsterd in beooging,
En d'arbeid der Natuur, daar ze opstaat tegen 't kwaad,
Als waar hy 't onheil, stoort en roekloos nederslaat!
Neen, leeren we in de kwaal, Heur worstling niet vermengen
Met de oorzaak waar ze om zwoegt. Haar bystand toe te brengen,
Geneeskunst! dit 's uw werk. Gy zijt haar dienares!
Haar werking en haar doel, zie daar uw eerste les!
Uw eenigste misschien! - Wat zouden stervelingen
De wet, die de Almacht gaf, Gods stedehoudster, dwingen!
Neen, steun haar, schraag, en help, en voer verkwikking by,
Maar overheer haar niet door aavrechtsche artseny.
Geen plant, hoe rijk van kracht, uit Indus kruidwaranden,
Geen delfstof uit het diepst van 's aardrijks ingewanden,
Geen dierlijk geil, of bloed, of merg, of hersenschaal,
Bedwingt, Natuur ter spijt, de minste lichaamskwaal.
Zy werke! zy alleen! HAAR vragen wy bevelen,
En volgen leerzaam na; zie daar de kunst van heelen!

Maar wat, indien de kracht die 't kwaad bestrijden moest,
Door de overmaat van 't wee verlamd wordt of verwoest,

Natuur in onmacht valt, of, met een vruchtloos woelen,
Het lijden grooter maakt en dieper doet gevoelen?
Ach, zwakke wederstand is weêrstand zonder baat,
En tergt de woede slechts van 't overheerend kwaad.
Vergeefs, gevangen slaaf, gesparteld in uw keten!
Vergeefs, op d'ijzren schalm uw tanden uitgebeten,
Uw' arm verbrijzeld op uw grendlen, of ontwricht,
Tot ge in uw kerkerhol in eigen' bloedstroom ligt!
Uw leed vermeerdert slechts. - Voorzeker, stervelingen,
Slechts eindig is de macht, die 't onheil moet bedwingen:
Dit groeie, en 't wordt Natuur te machtig eer men 't weet.
Dan baat geen poging meer, geen ijdle wanhoopkreet!
Dan mat zich 't lichaam af, verspilt zijn laatste krachten,
En vruchtloos is 't dan ook, van kruiden hulp te wachten.
Dan, dan betreurt het hart de gouden spreuk te laat:
‘Weêrsta, in 't eerst begin, het nog geneesbre kwaad!’
Dan wordt die pijn een plaag, die 't teeken was van plagen:
Dan wordt ze een wreede gier die 't hart zit af te knagen;
En 't pogen der Natuur verdubbelt angst en wee.
Zoo rukt, van pijn aan 't woên, de neêrgestorte ree
Al jammrend, aan den pijl waar van zy is doorschoten;
Maar om zich 't doodlijk staal te dieper in te stooten.

Ach, de angel van den schicht maakt telkens grooter wond.
Zy zieltoogt, krimpt van pijn, en kromt zich langs den grond,
En bijt in 't bloedig gras met sidderende tanden,
En 't vlijmende ijzer haakt in 't diepst der ingewanden,
Tot eindlijk, afgetobt, met doodzweet overdekt,
De jongste golf van bloed haar foltring nog voltrekt.

Beeft, Lijders! siddert steeds voor 't zelfverwareloozen!
Vreest, vreest de dorens steeds, verbonden aan de rozen.
Zy blijven, als de wind 't ontbladerd bloemtjen velt,
En wonden dubbel scherp wanneer hun geessel knelt.
Ducht alles van 't verloop der rasvervlogen dagen!
't Verderf neemt immer toe, en houdt niet op van knagen.
De schouder kromt weldra van 't groeien van den last;
Het onkruid tiert, schiet uit, en, eenmaal wortelvast,
Grijpt om zich, en verstikt de zwangre korenhalmen;
Onbluschbre vlam stijgt op uit naauwlijks zichtbre walmen;
Een zwerm van horsels die de boomgaard vaagt van 't ooft,
Uit nietige eiers, door de Lente rijpgestoofd. -
ô Offert, maar in tijds, 't bedwelmend schijngenoegen,
't Gestreel der vadzigheid, 't betoovrend hersenzwoegen,
De tokkling van den smaak, 't verlokkende venijn

Van geestenwekkend vocht, van aangezetten wijn,
Geblakerde olien, en laauwe waterdranken,
Aan 't plichtig zelfbehoud, beklagenswaarde Kranken!
ô Bluscht het smeulend vuur, ontdekt het daar het broeit,
't Is mooglijk dan vergeefsch, als schuur en zolder gloeit.

Doch, Lijders, vreest voor uit; maar wanhoopt nooit in 't lijden!
Natuur kan wondren doen, wat kwalen haar bestrijden:
Gods almacht mat de kracht van ieder werktuig af,
En 't erfgoed van de hoop verzelt ons tot in 't graf.

Ja, Zondaars, steeds is 't tijd tot boete, tot bekeeren.
Ja, Krijgsman, steeds is 't tijd, u 't veege lijf te weeren.
Ja, Kranke, steeds is 't tijd, dat ge uw verkeerdheên vliedt,
Uw lichaam viert, Natuur in 't worstlen bystand biedt.
Dan, als 't vijandig kwaad zijn' throon heeft opgeslagen,
Dan, als de kracht ontbreekt, zijn prooi hem weêr te ontjagen,
Dan zelfs is weêrftand niet ontijdig, niet onnut,
Wanneer hy 't geen u rest voor de overmacht beschut.
Dan nog is 't tijd, door gracht, en wal, en buitenwerken,
Den nog betwistbren grond voor nieuw geweld te sterken;
Dan nog, den vijand zelv' te houden in bedwang.

Vertwijfling, zij-alleen, is zekere ondergang.
Ja, kan mijn zwakke Lier de ziekten niet belezen,
Voor 't minst, zy moge u troost, zy moog verkwikking wezen!
Geneeskunst biê door haar u balsem voor uw smart,
En zy hergeef de hoop aan 't reeds bezwijkend hart!
Ja, Kranken! leert met my 't geheim der kwaal doordringen!
Ik zal haar oorsprong, aart, en echte kenmerk zingen.
Leert haar, eer ze uitbot, in den eersten knop voorzien;
Haar vordring, aanwas, en ontwikkling, recht bespiên!
Leert, wat haar opkomst sluit', haar' wortel uit moog rukken,
Haar razerny bedwing', haar dwinglandy doe bukken;
En, staat haar heeling niet in sterfelijke macht,
Dan, 't leven draaglijk maak' en 't foltrend wee verzacht'!

De ziekte der geleerden.
Tweede zang.

De ziekte der geleerden.
Tweede zang.

Benijdbaar! wien 't gelukt, door 't uiterlijk der dingen
Tot in 't bedrieglijk hart en 't wezen door te dringen.
Hy kent, die 't geen hy kent, in de oorzaak van 't bestaan,
In de eerste kiemen van de wording, na kan gaan,
Geneeskunst, ô hoe schoon, hoe Godlijk ware uw luister,
Zoo dit uw voorrecht waar! Doch, dolende in het duister,
Maakt de arme Wandelaar zijn' leidsman van 't geval,
Onzeker, waar hy staat, of waar belanden zal.

En ach! dit duister is des stervlings lot op aarde,
Zoo lang de Wetenschap die nevels niet verklaarde,
Die de Almacht niet, ô neen, maar hy zich-zelven schiep,
Sints 't maatloos hemelruim d'afmeetbren tijd doorliep.
Die nevelen van waan, vooroordeel, zelfbetrouwen,
Die de oogen fluiten doen of niet dan half beschouwen;
Waarin men toevlucht zoekt aan 't dwaallicht van den schijn,
En roekloos, wijsheid acht, vermetel dwaas te zijn.
Afgrijsfelijke nacht, als hemelloop en starren
Het bijsterziend verstand niet leiden maar verwarren,
Daar 't, met de Grieksche hulk, geen poolster gadeslaat,
Maar draaiend beergestarnt, dat op-en nedergaat,
Nu Oost-dan Westwaart wijkt, en, met bedrieglijk blinken,
De kiel op klippen voert, doet brijzlen, en verzinken!
't Gaat wel, een Godheid drijft u over, en gy zwicht
Voor de Ondervinding en haar heilrijk zonnelicht!
Zy, Waarheids eedle tolk, zy voert in haar geboorte
De middagschitt'ring meê uit 's Hemels uchtendpoorte,
En slapt in wasdom voort als 't flikkrend reuzenbeeld,
Dat met ontblote knots den Zuiderhemel deelt,
En, steigrende uit de golf met vlammen in de handen,
't Gewelf beklautert om den melkriem aan te randen.

Zy schept ons kennis, zy; en uit haar vruchtbren schoot
Daalt teedre Wetenschap, der Englen speelgenoot.
Haar voedstert ze aan haar borst, haar leert zy staamlend vragen,
Eerst aan den leiband gaan om vrijer slap te wagen,
Dan rustig aan haar zij' langs 't pad der Wijsheid treên,
En wandlen onvermoeid om steilte en afgrond heen.
Uw fakkel lichte ons voor, gezegende Ondervinding!
Verbeelding zwaait een toorts, maar schittrend ter verblinding.

U, eedle Ontleedkunst, hoog aan Nederland verplicht,
U roepe ik smeekend aan! Begunstig gy mijn Dicht!
Ik vrage u geen scalpel om met bebloede handen
Te wroeten in 't geheim der menschlijke ingewanden,
Om lever, milt, of hart, en flag - en leveraâr,
Gelijk de Wichlaares op 't Heidensch Chooraltaar
Te ontdekken voor het oog, en in hunn' walm van kleuren
Verborgenheden, ons verboden, na te speuren.
'k Vrage u de werking niet van milt of alvleeschklier,
Noch hoe de zenuw werkt op de uitgerekte spier,
Den wil ten dienste staat; van 't werktuig van de reden
Bevelen overbrengt aan de onderworpen leden;
Of, vlugge bode, van den uitgespannen huid

't Gevoel te rug voert naar de bron van waar 't ontspruit.
Laat Boerhave en Albyn met de oude Galenisten,
Laat Brown met schrandren Stahl om d'aart der ziekten twisten!
De ziel ontstelle 't lijf daar ze ongeregeld denkt;
Het lichaam draag de schuld, die 't denkvermogen krenkt;
Het afgescheiden vocht zij zetel van de smetten;
De vaste vezel kwijn': Natuurs onbuigbre wetten
Verbinden 't alles. 't Een vloeit op het ander in,
En vormt een' cirkel, die te rug draaft naar 't begin.
Geen vezel heeft zijn kracht, gevoed door wraakbre sappen;
Geen vocht, dan welgekleinsd, bezit zijne eigenschappen:
Geen lichaam is gezond daar 't denkend werktuig treurt;
En 't stofloos deel bezwijkt, van 'slichaams angst verscheurd.
Neen, 'k wil op 't leergestoelt' voor geen verwonderde oogen
Den doolhof van het bloed door long of brein betoogen,
Het moeilijk chijlproces, van 't kleinzen met den tand,
Niet volgen door 't kanaal van 't bochtige ingewand,
De spijs met speeksel, gal, en alvleeschvocht vermengen,
Door persing, melking, gloed, in 't darmgehevelt' brengen,
Door de enge melkvochtbuis ontlasten onder 't bloed,
En voeren 't door het hart den adem in 't gemoet.
Neen, 'k zal 't verspreide bloed door de aders niet geleiden,

Om door der klieren zeef zijn sappen af te scheiden,
Dit uit te werpen, dat te zuiveren tot een loog
Of dierelijken geest, ontsnappende aan het oog,
Of balsemenden slijm, die 't scherpe zout omwikkelt,
En de ingewanden zalft, door gistend zuur geprikkeld.
Ik onderzoek hier niet naar d'oorsprong van 't gevoel,
In 't weeke hersenmerg verstands ontzagbren stoel,
Ons onoplosbre klier, en wonderbaar gestrengel
Van aadren, zelf doorwrocht met aâr- en zenuwstengel.
Een ander grijpe 't zwaard of gespe 't harnas aan,
Om, in de zenuw, koord of vochtbuis voor te staan!
Ontleedkunst, 'k zal zoo diep in uw geheim niet booren.
Wy zingen, en die zang is voor onheilige ooren!
Noch Schei - noch Werktuigkunst koomt mijne kunst te baat;
Genoeg, indien ge ons oog uw handboek openslaat!

Geen klier, hoe week, of ze is uit buizen saamgevlochten,
Wier wondre slingering door onnagaanbre bochten
De vochten heenvoert, uit dien zelfden stroom geschept,
Die in 't onrustig hart des levens brandklok klept.
Verscheidnerhande vorm en onderscheiden weeffel
Zijgt andre sappen door, en stort een ander zeeffel,

't Zij de enger mond der buis zich fluit' voor 't grover nat,
Terwijl ze een fijner duldt in wei- of watervat,
't Zij, dat een zeker zout, in elke klier verscheiden,
Zich meêdeelt of verdeelt in 't wondre sapbereiden,
Zoo donker voor 't verstand als duister voor 't gezicht.
Genoeg, de klier scheidt af, zie daar haar werk en plicht!

Wat trekt ge, ô Zanggodes, 't verandrend voorhoofd samen?
Hoe! zoudtge u 't dorre veld van mijn beschouwing schamen?
Of slaat u de aakligheid van 't kerkhof dus om 't hart?
Hou moed! Ik leide u niet door 't rouwverkondend zwart
Der schrikpaleizen; 'k zal uw oog geen' afschrik geven
Met zegeteekens, door den dood behaald op 't leven.
Geen rinkelend geraamte of opgesneden lijk
Verwacht u, waar uw stem, uw zangtoon, van bezwijk'.
Neen, 'k zing het leven: sla uwe oogen vrij in 't ronde,
Hier ziet gy bloed gestort noch onverbonden wonde!
Neen, zie het werktuig van den werkman die ons voedt,
Daar hy door 't raatlend gaas de meelblom stuiven doet,
Dat grover schors van 't graan niet toelaat door te dringen.
Zie ginds den vloeibren room tot stijven wrongel wringen.
Zie 't zuivre bronnat, dat door drabbe en moergrond streeft

Bezwangren met het zout dat in de veenstof kleeft,
Of, uit der wolken schoot door giftig lood gezegen,
De dood vermengen met de weldaad van den regen.
Zie zalvende olie, door het zodezout verdikt,
En wonden bijten, die haar balsem had verkwikt.
Wat zegge ik! zie de Bij uit fijne bloessemaâren
Geen zachte honing slechts maar stevig wasch vergaâren!
Wel aan, herftel den toon van uw verslapte Luit!
Vier aan uw zangdrift bot; mijn dorre leer heeft uit!

Ontzetlijk zijtge en groot! Met neêrgeslagen oogen
Aanbidden we u, Natuur, in 't menschlijk denkvermogen!
Wie dit verklaren will', verga, die 't zich vermeet!
'k Ontzie de duisternis waar meê gy 't hebt omkleed.
'k Weet echter, dat de ziel by 't denken, by 't gevoelen,
Een stoflijk werktuig heeft, dat deel neemt aan haar woelen;
En, wat ook de afgrond zij van dees geheimenis,
Dat ook dit werktuig voor vermoeiing vatbaar is.
Van waar, ô Zangeres, in elk bewerktuigd leven
Vermoeidheid als ten perk der werkingskracht gegeven?
Dat wonderbaar gevoel van onmacht, dat ons lamt,
Dat zelfs de ziel beschrankt, hoe fel heur yver vlamt!

Men vraag niet! - Werking is uit prikkling voortgesproten;
By 't prikklen wordt en geest en voedingsap vergoten;
De geest, die aanzet, en het voedingsap dat slijft,
Den vezel uitspant en omwikkelt waar hy wrijft.
De prikkling laat haast af, of zoo zy voort mocht duren,
De vezels worden dor en pijnlijk door hun schuren,
Verrekken, missen kracht en vastheid, vordren rust,
En de onlust van 't gevoel vernielt de werlkingslust.

Zie daar dan d'arbeid, zie den wellust, zie 't genoegen! -
Neen, 't is de Landman niet, in 's aardrijks rug te ploegen,
In 't zwaaien van de zeis of zwaren vlegelstaf,
In 't storten van zijn zweet op 't uitgedorschte kaf,
Of 't dekken van zijn schuur met verschgemaaide rieten,
Die van vermoeiing zucht en 't oog zich voelt beschieten,
De leden uitrekt, naar den heeten adem hijgt,
En met geknikte kniên op 't veldstroo nederzijgt.
Neen, hy is 't niet alleen, die proef heeft van 't vermoeien,
Het zy hem de Oogstzon blake of Noorderwinden schroeien.
Neen, 't is de Jager niet, die dwars door heide en bosch
Het vluchtig wild vervolgt op 't onbeteugeld ros,
En, met de vlam in 't oog, den vuurgloed op de kaken,

Zich van geen mindre koorts dan 't vallend hert doet blaken:
De reuzige ankersmit, in wiens gepeesde vuist
De vonklende ijzerstaaf den moker tegendruischt;
Noch de eeuwig moede slaaf, die in Potozies mijnen
De in top gestegen zon zich nimmer zag beschijnen:
Noch zelfs de zeeman, die, geslagen uit de boot,
Door 't opgezette meir met barning kampt en dood,
De golven tegenroeit met aldoorworstlende armen,
En niets dan 't leven heeft om 't leven te beschermen. -
De wandlaar, die op 't veld uit speelzucht zich vermeidt,
En bezigheden zoekt, uit zucht tot ledigheid;
De minnaar, die zijn schoone aan 't ziedend hart mag prangen,
Mag tuimlen in haar schoot en om haar leden hangen,
En, zwijmende in 't volop van ziel- en zingenot,
Zich meer dan stervling voelt, ja hooger dan een God.
Wat zegge ik, spijsgebruik, verteering, slaap, verkwikking,
't Brengt al vermoeiing voort, verveling, krachtverwrikking;
Vermoeiing, die de rust verpozen, heelen moet,
Die geest en vochten kwist, den brand verspreidt in 't bloed,
En die, te vaak herhaald, of eens te verr' gedreven,
Haar vrucht bezuren doet ten koste zelfs van 't leven!
Ja, de arbeid van wat deel, wat werktuig noembaar zij,

Put uit, en 't hoogst vermaak is steeds der smart naby.

Zou denken dan alleen zijn werktuig niet vermoeien?
Geen' geest, geen voedend sap zijn vezels uit doen vloeien?
Zou 't minder stoornis zijn voor 't werkend lichaamsdeel,
Dan voet- of handgebaar, of lijdlijk zingestreel?
Neen, 't oog bezwijk' van licht, het oor, van klank te drinken;
De moêgewerkte hand moog machtloos nederzinken;
Het werktuig, waar de ziel door oordeelt, door besluit,
Put door zijn werking zich naar de eigen wetten uit.
De renkar streev door 't zand met meer dan arendsvleugels,
De kracht van 't trekkend ros verrekt gareel en teugels:
En 't hulkjen loeve of lenz' in 't labbren op den vloed,
De wind spant zeil en treil, waar 't door laveert of spoedt.

Is, stervling, is 't dan vreemd, zoo 't ingespannen denken
Uw lichaam knage en sloop door 't brein - en vezelkrenken?
Zoo 't immerwerkend deel in 't eind word' afgemat,
En 's levens kracht verspille in 't kostbre hersennat?
Verbeeldt ge u dat te veel, te aanhoudend hersensloven
U 't denkvermogen-zelf niet eindlijk moet ontrooven,
Uw reden lammen en belemm'ren in haar plicht,

Daar 't werktuigd waar ge in denkt, verlamd wordt of ontwricht.
Ga, breek den bijtel in des kunstnaars rappe handen,
En vraag hem 't wonderstuk, waar outers voor ontbrandden,
Den God van Delos, fier op Pythons zegepraal,
Uit wiens verheffend oog de zichtbre toekomst straal'!
Vraag hem den Trooier, die (zich krommende in hun wrongen)
Der slangen beet gevoelt in 't marmer van zijn longen,
Hun gift in de aders, en de doodstuip dwars in 't hart,
Daar elke vezel spant van de onverduurbre smart.
Vraag hem de schoonheid, die van tien jaar oorlogsplagen,
Verlies van ouders, kroost, en teêrbeschreide magen,
Met d'aanblik van een oog vol teedre tooverkracht
Geheel een volk vertroostte en in verrukking bracht.
Of, wilt ge, laat de snaar langs harp en cymbel slingeren,
En eisch den Heldentoon van Dichterlijke vingeren:
Befnoei de wieken van de leeuwrik in haar nest,
En verg haar dat zy stijg' naar 't wolkend luchtgewest,
Of door de toppen zwier[2] van hemelhooge dennen.

Doch leer den wondren aart van 't dierlijk lichaam kennen!

Natuur, steeds werkzaam tot vergoeding, tot herstel,

Begeest het lichaam nooit, hoe zeer men 't terge en kwell';
Herteelt wat teelbaar is, en (weinig waar 't, verzoeten!)
Is yvrig, elk verlies met milde hand te boeten.
Ach! zwakke Moeder, die toegevend voor haar kind,
Een spilzucht voedsel geeft, die have en goed verslindt,
Totge eindlijk, uitgeput veeleer dan moê van geven,
Aan goot of misthoop smacht om jammerlijk te sneven.
Wat geeft ge, en geeft op nieuw, waar 't misbruik van uw gift
U verontwaardiging verwekken moest voor drift;
Waar 't weigren weldaad waar; het eindloos weêr verrijken
Moet einden in den dood of 't reddingloos bezwijken!

Zie 't bandloos loshoofd, dat, verzonken in de lust,
Zijn heete tochten viert en meer dan dierlijk bluscht;
In hoerenschoot bij schoot zijn jeugd ten roof koomt brengen,
En zelfs aan 't stinkendst vuur zijn vleugels waagt te zengen.
Hoe baadt hy in 't vermaak! hoe stort zijn ziel zich uit!
ô Zalig, wierd zijn drift in 't eerst vergrijp gesluit!
Maar neen, hy mag, verdwaasd, in ingebeeld genieten,
't Onschatbre levenssap balddadig gaan vergieten,
De menschlijkheid ontzett', de schaamte beve er van,
Natuur herstelt, hergeeft, zoo lang zy geven kan!

Haar toevloed heeft geen eind. Haar tranen mogen leken,
Zy laat den onverlaat zijn wellust niet ontbreken;
Zy offert merg en spier, en voeding op, en geest.
Doch eindlijk, 't is gedaan, haar krachten zijn geweest.
Het lichaam smolt, de vonk van de uitgedoofde reden,
Smoort angstig, als in 't slijk, indien niet uitgetreden;
De walging van zich-zelv, zie daar de laatste straf,
En 't uitgemergeld rif zinkt ramm'lend in het graf.

Maar wenden wij 't gezicht van dezen roekeloozen,
Die de eerbre Zangeres haars ondanks dwingt te blozen!
Beschouw de Voedster, die den zuigling op haar schoot
De kostbre levensbron met volle borst ontfloot.
Hoe zalig voelt zij zich, het dierbaar kind te zogen!
Het hart van moeder juicht en vonkelt in haar oogen!
En, drenkt en laaft zy 't wicht met eigen hartebloed,
Milddadig stort zy 't uit en van haar overvloed,
Maar 't jongsken wint in kracht! zijn kleene spiertjens zwellen!
Zijn nooddruft wast met hem, en tergt de zuivelwellen,
En vordert meer en meer met altijdgraâgen mond,
En hevelt de ader uit tot op den dorren grond.
Die ader zal welhaast met nieuwe stroomen vlieten,

Ja, hoe men ruimer schept, met ruimer golving schieten;
Natuur bezwijkt niet, neen; te weigren, is haar vremd.
Doch, Voedsler, welk eene angst, die u het hart beklemt!
Wat hijgt, wat kwijnt dat hart! wat staan u de oogen duister!
Waar is die volle kaak? die blankheid, zoo vol luister?
Hoe duizelt u het brein! Onnoozle, ga niet voort,
Eer 't lieve wichtjen voor uw weldaad u vermoord'!
Helaas! gij hoort niet; en, uw boezem eens aan 't vloeien,
Schijnt de onuitputbre melk gedurig meer te groeien.
Zoo doet ze, och arm! 't is waar; maar waatrig, maarverflest,
En neemt het luttel meê der krachten dat u rest.
Haast lijdt de flaauwe long; haast, maag en ingewanden;
Haast zal een koortsig vuur door merg en aders branden;
Reeds stijgt zijn doodsche gloed in 't uitgeteerd gelaat,
En siddrend jaagt het bloed, dat in de polsaâr slaat.
Nu droogt de melkbron op: Natuur, in 't eind bezweken,
Heeft macht noch middel meer om 't leven aan te kweken;
En, offer van een' plicht, in roekloosheid ontaart,
Besterftge 't, teedre vrouw, een beter noodlot waard!

Nog meer! My heugt een tijd, toen de onbedwingbre MODE,
(Veelvormige Astaroth, die Junoos hemelbode

Den gordel rukt van 't lijf; als zy, in neevlen woont,
En 't wisselziek gelaat nu links dan rechts vertoont;
Behoeften, zeden vormt; vermaken teelt en kwalen;
En wie men 't waschlicht brandt in dans - en schouwburgzalen!)
Aan al wat manlijk was, van rechterzaal tot ploeg,
Een daaglijks offer van Tabagoos hoofdplant vroeg.
Europa had voorlang Japanners en Tartaren
Het kleed, de thee ontleend, de saamgebonden hairen:
Nu was 't de Mexikaan die 't nieuwe voorbeeld gaf,
En de aard een wierook eischte aan Montezumaas graf.
't Ontbrandde. Een scherpe rook, met walgelijke toogen
Der Godheid ten gevall' kloekmoedig ingezogen,
Ontstak, door 't vluchtig zout, ontwikkeld in het vier,
't Gevoelig weeffel van de teedre speekselklier;
En 't onwaardeerbaar vocht, ter spijsloog afgezonderd,
Wordt onbedacht verkwist, onzinnig uitgeplonderd!
Natuur gewende zich die prikkling en weêrstond
By duizenden 't gevolg, door 't schroeien van den mond;
Maar enklen vloeit het slijm tot stikkens om de tanden,
Wordt, met dat gift vermengd, tot plaag der ingewanden,
Of uitgeworpen als een nutteloose last.
Onnoozlen! wist ge recht, wat schatten gy verplascht!

ô Jammer! 'k zie hen nog, met ingezonken kaken,
De naderende dood in 't geurig rookwerk smaken;
De spieren uitgedroogd, met rimpelvollen huid,
Aan 't bloedverbrandend vuur der teeringkoorts ten buit;
Des lichaams voedingschuur, van 's levens gloed verstoken,
Zich weigren aan haar plicht, en gisten zonder koken;
Natuur in onmacht, en, bezwemen onder 't leed,
De kunst beschuldigen, die baat noch redding weet.

Neen 't prikklen van de klier bevordert geen bereiden,
Maar dwingt ze om 't raauwe vocht ontijdig af te scheiden,
Verarmt de bloedrivier die heel het lijf doorwoelt
En met zijn kronklend nat bewatert en bespoelt;
Die 't leven met zich voert door de aderen en spieren,
En werk en werking geeft aan duizenden van klieren;
En uit wier mengling, zwaar van erts en dierlijk zout,
Natuur elk werktuig drenkt, en stijft, en onderhoudt.
Datzelfde mengsel, rijk in duizend eigenschappen,
Geeft elke scheidingbuis heure onderscheiden sappen:
De Lever put daar gal, de slijmklier speeksel uit,
De Nier, de scherpe loog, wier naam ons walglijk luidt:
Eene andre klier, het vocht dat d'oorsprong voert van 't leven.

Zoo gaat in 't zelfde veld, door eigen' aart gedreven,
Het ros op spichtig gras, en wilde cichorei
Met gouden bloemen en gekorven blad, ter wei';
Het lam op klaver; en de geit op netelbladen
En heesterstruiken die den voet in 't water baden;
De lichte vlinder, op viool of boterblom:
Natuur toont elk zijn aas en wettig eigendom,
En maakt, in 't frissche groen, door duizenden van dieren,
Zich elk der planten nut, die in de beemden tieren.

Maar streev de gulzigheid van één verslindend soort
De maat te boven, en tot woeste vraatzucht voort,
Om, zonder keuze of recht, wat andren moest vergasten
Met onverzaden tand als krijgsroof aantetasten!
Teer' gruwbre sprinkhaanzwerm de rijke velden af,
Of aaklig mierennest, der landen wreedste straf!
Dan hongert elk gediert', en zucht, en slaat aan 't kwijnen,
Dan ziet men vreugde en lust uit heel de beemd verdwijnen,
De boer verjaagt zijn kudde en bergt haar onder 't dak,
En 't veldgediert' verhuist van 't kaalgeschoren vlak.

Niet anders is 't met ons, wen een der lichaamsdeelen

De sappen tot zich trekt en meester tracht te spelen:
De voeding van 't geheel wordt in haar loop gestremd.
Een enkle cytherdraad, te hoog of laag gestemd,
Verbreekt de harmony der eêlste Zangspeltuigen.
Het kind verteert zijn Min door te overmatig zuigen;
De klier, het vochtgestel. Het onverzaadlijk MEER
Neemt immer, immer toe, rukt paal en perk om veer,
Om eindlijk, als de kring in staande waterplassen
Die 't vallend keitjen vormt, aan oog en plaats te ontwassen.
Natuur, daarze alles aan een zelfde deel besteedt,
Vermag voor andren niets, is heel het lichaam wreed,
Onttrekt den deelen bloed, en 't bloed, vernieuwend voedsel.
Niet anders, dan, in 't bad, het hongrig echelbroedsel
Zich volslorpt, en, gekwetst, zijn bloedprooi niet begeeft,
Maar, zelf verbloedend, zuigt zoo lang het leven heeft,
En 't hart aan de ader, de aâr aan de opgetrokken spenen
Der wonde die het beet, genoegzaam bloed kan leenen.
De prikkling werkt steeds meer op de enge bloedvatspuit;
Het dikker vocht dringt aan, en zet haar wanden uit,
Wordt niet genoeg bewerkt, en wordt door ruimer monden
Min moeilijk, meer gezwind, naar de enger zeef gezonden.
Die wordt met meer geweld dan weêrstandkracht gedrukt,

En de openingen van zijn doortocht opgerukt.
Dan staat het werktuig van zijn werking af, wordt lijdend,
En geeft het op aan 't vocht, gedurig meer verwijdend.
Van daar ontaart het nat, het geen zy doorslaan moest;
Tot eindlijk 't werktuig-zelf, verwrongen en verwoest,
Slechts dunne bloedwei schenkt voor de echte sapbereiding,
Die zuivre onttrekking eischt, geen onvolkomen scheiding.
En 't dus mishandeld bloed, niet slechts beroofd van 't geen
Die klier bestemd was maar aan allen in 't gemeen,
Niet juist van dat beroofd, het geen het af moest zeveren
Om andren zuivre stof ter werking op te leveren,
Brengt elders evenzeer onechte sappen meê.
De misdaad van één lid is 't algemeene wee.

Maar dubbeld vruchtbaar (ja, tienduizendmaal!) van plagen,
Verderflijk boven al wat sterflijk mensch kan dragen,
Is 't krenken van 't gestel in 't menschlijk hoofd gelegd.
Daar aan is 't noodlot van alle ander deel gehecht.
Dit voert den scepterstaf op maag en ingewanden;
Dit op de zenuwstang, op zenuwvlies en banden,
Op spier en vezel en de werkingskreits van 't bloed.
Dit prikkelt; dit beweegt; dit onderhoudt en voedt.

Geen deel, of 't moet dien vorst zijn leen verheergewaden;
Geen deel, dat hem weêrstaan, zijn wetten kan versmaden!
Verlijftocht aan het bloed, erkent hy 't hart alleen,
Dat met dien overheer in bondgenootschap treên,
En zelfs hem, in zijn burcht door 't noodlot ingesloten,
Verhongren, prangen kan, of van den zetel sloten,
Maar niet, dan om, met hem, rampzalig te vergaan.
Dit voert in 't zenuwstel het dubble werktuig aan,
Waar 't leven door bestaat, en, zich bewust te leven,
Zich-zelve van zich-zelf een denkbeeld weet te geven.
Dit slape, en alles slaapt: dit ruste, en alles rust:
Dit siddre, 't lichaam schokt; bedare, en 't is gesust.
Dit brein, dees hersenen, kan geen vermoeiing deeren,
Dit kan geen letsel in zijn werkingkracht verzeeren,
Of 't zenuwprikklen faalt, en 't edelst dierlijk vocht,
De fijne en vlugge geest, in 't hersenmerg gewrocht.

Van daar dat leger dan van onoptelbre pijnen,
Waar voor Geneeskunst zwicht, de kracht der medicijnen
Zich neêrbuigt, als de kwaal zich tot die sterkte heft,
Waarin men 't kenmerk van haar wezen recht beseft.
Ach, lang gevoelt men zich van lustloosheid bevangen,

't Gevoelig middelrif, ja soms, den gorgel prangen,
De leden trekken, 't hoofd van zuisling aangerand,
En merkt de traagheid op van 't spannende ingewand.
De mond, onzuiver, toont door bittre en zode smaken
De werkloosheid der maag; het sparren van de kaken,
De slaapzucht, machtloosheid, 't gebrek aan vederkracht
Der slappe musklen; daar de rustloosheid by nacht,
De hoofdpijn, nu, verwekt by 't minste lijfsbewegen,
Dan, zonder merkbren grond langs 't rugmerg opgestegen,
Gevoeligheid, die vochte en al te warme lucht
En 't zachtste windgestreel gelijk een' noodstorm ducht,
't Gewoel van matheid door de werkelooze spieren,
Met kramp-en zinkingpijn die nimmer rustdag vieren,
En 't wrevelziek gemoed dat uit den onlust rijst,
't Gebrek der zenuw en haar kranken staat bewijst.
Dan legt men de eerste schuld op schuldelooze deelen,
Die 't zichtbaarst lijden, en, door 't lijden, lijden telen;
Terwijl men mistast in den oorsprong van het kwaad.
Dit neemt verborgen toe: Geneeskunst doet geen baat:
De zorg, de kwelling, groeit; en nare angstvalligheden
Beneevlen tot den throon der onbegrijpbre reden:
't Verstand, door 't dwalen van zijn werktuig, schokt en zwiert

Niet anders dan het roer dat heel de hulk bestiert,
Wanneer de helmstok faalt, door stormweêr weggeslagen,
Nu Oost-dan Westwaart draait naar golf en stroomen jagen,
En 't halfontredderd schip te loor stelt in 't gevaar.
Dan zwoegt het stofloos deel, benepen, angstig, naar,
Bestormd door schimmen, door ontzetbre hersenspoken,
Als razernyen, uit den afgrond losgebroken,
En zucht, en jammert, als met geessels fel gezweept.
Dan, in den maalstroom van verbeelding weggesleept,
Miskent de mensch zich-zelv', en wenscht zich nooit geboren.
De dolk der wanhoop blinkt om 't hart hem door te booren:
Hy hijgt naar 't sterfuur, als naar de uitkomst van zijn weên,
Of, (wondre samenloop van tegenstrijdigheên,
Die uitersten vereent!) door kille vrees gedreven,
Schept ijdel doodsgevaar, en siddert om te sneven!
Hier dreigt hem dolk of zwaard, en daar bedrieglijk gift!
Daar monsters, hol van oog; daar, gruwlijk tooverschrift!
Daar voelt hy slang of draak, die 't krimpend lijf doorknagen;
Daar waant hy breekbaar glas voor lichaam om te dragen,
En schreeuwt van stervensangst op d'allerminsten schok;
Daar waant hy zich den voet gekluisterd in den stok,
Van buigend stroo gevormd, of met een lans doorregen,

Of, tot een pap verweekt, en machtloos tot bewegen.
Ja (Hemel, tot wat perk kan zinsverbeelding gaan!)
De wijze waant zich-zelv' een garst- of tarwegraan,
Vreest dat hem 't gretig hoen voor voedsel op zal pikken,
En gilt, in 't hoenderkot een moordhol aan te blikken!
Of, houdt de geest zich vrij van zulke uitsporigheid,
Het oordeel suft, vervalt; onreedlijk onbescheid
Neemt plaats voor billijk-, voor aanminnigheid van zeden
En zachtheid van een ziel, steeds met zich-zelv te vreden.
Helaas! wien 't al op aard tot helschen folter strekt,
Wien de uchtenstond van 't jaar niet meê ten leven wekt,
Voor wien geen roosjen lacht, geen luchtjen wellust ademt!
Die, waar hy de armen strekt, slechts hel en dood omvademt!
Ja, die zich-zelven haat, en al wat is verwenscht!
Dien heeft de foltring, ja, in 't menschlijk hart ontmenscht. -
Ontmenscht? Och of hy 't waar! och of zijn ziel door 't woeden
Vereeld wierd en versteend voor 't snerpen harer roeden!
Dan neen, geslingerd als een rietscheut door den wind;
Weekhartig; belgziek; wuft; verzoenbaar; als het kind,
Dat nu, de handen wringt met wild en snikkend huilen,
Dan, liefkoost die 't verstiet, dan, troost beproeft in 't pruilen,
Nu, 't harte weigert aan het speeltuig 't geen 't verlokt,

Dan, ras verzadigd, walgt van 't geen het snel verschrokt;
Van duizend tochten in een oogenblik besprongen,
Nu herwaart weggerukt, dan derwaart heengedrongen,
Beschreit hy, vlaag by vlaag, zyn' eigen' wrevelmoed.
De licht ontvlamde halm weêrstaat niet aan den gloed!
De beek verliest haar stroom by 't buigen van haar dammen!
De puinhoop smoort den brand der opgestegen vlammen!
En elke spanning brengt, te hevig voortgezet,
Verlamming in de pees, naar de eens onwrikbre wet.

Maar, teedre Zangeres, haal adem! rust, mijn tonen!
Hier groeit de lauwer niet, die 't zangrig hoofd mag kronen.
Ga, daal, met Dantes geest, in 's afgronds jammerpoel,
En maal de gruwzaamheên van ziekte en pijngevoel.
Zoek in den helschen nacht de wieg der Razernyen,
Der Kwalen tuighuis, door, het nest der Helharpyen.
Maal gruwbrer, dan de gier die 's Titans borst doorwroet,
En, eeuwig onverzaad, zich met zijn' lever voedt;
Dan 't bodemlooze vat der wreede Danaïden;
Dan ooft en waterbeek die mond en hand ontvlieden
By 't foltren van een dorst die hart en long ontsteekt;
Of 't rustloos draaiend rad, dat hemelschennis wreekt. -

Helaas! Gij deinst van schrik! uw bloed verstijft in de aâren! -
Onnoozle! 'k schrik met u, dien afgrond door te varen.
Maar 't voorwerp eischt het, 't is de vordring van het lot.
Welaan, omgorden we ons! De nooddwang kent geen' God.

De ziekte der geleerden.
Derde zang.

De ziekte der geleerden.
Derde zang.

Waar ben ik? welk een nacht, omhuld met tastbre dampen!
Wat angst omklemt my 't hart in dezen poel van rampen!
Wat vale schemer van een aaklig twijfellicht,
Dat in dees nevel stikt, verraadt hem aan 't gezicht!
Wat walgelijke walm van smeulende ongeltoortsen,
Met bloedig zweet bedrupt van pest- en etterkoortsen!
Wat scherpe doodlucht, die door long en zenuw dringt,
Het hart doet krimpen, en het duizlend brein bespringt!

Wat sombre stilte, die, doormengd met angstig kreunen,
Een dompige Echo wekt om 't zuchtend na te steunen!
Ai my! wat doen wy in dees afgrond vol van wee?
Wat golving, wat geruisch als van een holle zee
Vervult my de ooren! Hoe! een nieuw tooneel gaat open.
Een weemlend maanlicht schijnt dees hemel rond te loopen,
En licht en flikkert op een meir van ziedend bloed,
Dat, naar haar wending, ebt, of opzet van den vloed;
Nu, tot de wolken rijst, en alles wil verdrinken,
Dan, in zijn kolken krimpt, en de aarde schijnt te ontzinken.
Een heir van plagen zwemt en dartelt door dit meir;
Stijgt met zijn golving op, zinkt met zijn deining neêr,
En doet by 't hoog getij hun geesselsnoeren klateren,
Maar zwijgt, en duikt het hoofd by 't vallen van de wateren,
Met dezen steekt de Dood zijn gruwbre fakkel op
Die in de golven sist. Hy schudt den naakten kop,
En grimt met holle kaak en knarsende ijzertanden;
Maar tuimelt grijnzende af by 't rijzen van de stranden.
Een wondre Geest beschrijdt dat zwervend hemelrond,
En noopt haar aan, of legt den teugel in haar mond,
Verkort haar omloop, en versnelt de noodgetijden,
Of rekt den engen kring waar in haar wielen glijden.

Welaan, men wage zich en wade langs den boord
Dier schrikbre wellen, nu haar branding slaapt en smoort!
Maar neen, mijn Zangeres! uw hand bezweer' de baren,
En lokk' den Dolfijn uit, op 't klinken van uw snaren,
Of blanke Meermaagd, die, aan uwen zang gesnoerd,
Op 't kronklende achterlijf ons zwemmende overvoert.
Helaas! gy zingt vergeefs: hier duiklen geen Meerminnen,
Geen Triton, geen Dolfijn, die Dichtmuzyk bezinnen,
Geen vleiende Sireen, die uit de strandgrot schiet;
De poel van plagen heeft geene ooren voor uw lied.
Doch ... Hemel, help! wat schok! wat schrikbre dwarrelwinden
Doen me aan eene andre zee my-zelven wedervinden! -
Onoverzienbaar meir, dat van uw steile kust
Een doode vlakte toont in uiterlijke rust,
Maar innerlijk beroerd door eene onzichtbre wieling
Van maal- en draaikolkstroom, verzwelging en vernieling!
Wat taaie en vuile lijm bevracht uw stilstaand nat!
Wat zwarte stikdamp stijgt al wolkende uit dit bad!
Geheel uw hemel treurt met d'onbeplantbren oever:
De zon omfloerst er 't oog, hoe meer zy klimt, hoe droever.
Geen schelle filomeel begroet haar daar zy stijgt;
Geen sijsjen piept in 't riet. Gebergt' en rotskloof zwijgt,

Of baauwt den klaagtoon na van afgedwaalde meeuwen,
Die hijgen over 't vlak en naar den adem schreeuwen.
Geen spruitjen groeit er dan een kruipend struikgewas,
Dat blinkende appels draagt, slechts schel en stinkende asch
Die 't dorstend hart bedriegt. Geen kruid, dan scherpe weede
Vol loogzout, teelt de grond, dien nooit een grasjen kleedde.
Geen zoele Westenwind beroert den lichten vlerk,
Maar fijne en scherpe kou doorzweeft het wentlend zwerk. -
Dan zacht! de lucht verdikt. Ik zie een' Geest van onderen
De vlakte breken en doorbliksemen en donderen.
Daar barst zy golvende, in één branding, naar omhoog,
En spat heur boorden uit, den schrikbren bodem droog!
Daar vliegen golven op van onderaardsche vlammen,
Omkronklen rots en klip als jeugdige elzenstammen,
En zetten wijd en zijd den horizont in brand!
Het aardrijk davert, en het heetgeschroeide zand
Vliegt in een dwarling op, verzengt mij oog en kaken!
Help hemel! 'k zie den grond een' stoet van monsters braken!
Wat vuurge blikken! wat gespitste haviksklaauw!
Wat snavellippen! en wat armen, bont en blaauw
Van geesselslagen, en bedekt met wond en builen!
Wat akelig gejoel! wat hartverscheurend huilen!

Wat schimmen, bliksemsnel zich slingrend door het ruim,
Verrassen de oogen, en verdwijnen (als een schuim
Of ijdle waterbel, uit gisting opgestegen)
In enkle dampen, die zich neêrslaan tot een' regen!
Is 't mijmring? toovery? of heeft me een droom misleid?
Wat Chaos vormt zich hier van tegenstrijdigheid!
Wat is hier 't ware leed; en wat, het ingebeelde?
Leer, Zangster, wat besta, en wat mijn brein zich teelde!

Dus sprak ik, half bedwelmd, als zich een breede vlucht
Van blanke zwanen toonde, en, roeiende in de lucht,
De heldre wieken sloeg, waarvan een balsem vloeide,
Die mij 't verrukte hoofd als met een' daauw besproeide;
En ijlings drong me een stem, een donderstem, in 't oor:
'Verdwaalde, aanschouw uw' wensch en treê dees neevlen door!'
Ik nader op dit woord; maar welk een schrikvertooning!
De wolken scheiden zich; eene ontoegangbre woning
Doet onder de aard zich op, die voor mijn voeten berst
En als een kerkerdeur op de ijzren naven knerst.
Een scheemrend pad, omheind van ijfel en abeelen
Leidt nederwaart: ik volg, en duizenden van kelen
Vervullen 't aaklig hol met jamm'ren, en geklag

Dat weêrgalmt door een lucht, verstoken van den dag.
Het gillende ach en wee, het zuchten, kermen, janken,
Het huilen, snikken, smelt met duizenden van klanken
In 't boezemkloppen en het plettren van het hoofd
Tot ééne afgrijsbre stem die 't zelfgevoel verdooft.
Vervloeking, spijt, berouw, in duizenden van talen
Door één gemengeld, en verdubbeld duizendmalen,
Zijn onerkenbaar in dit ijslijk noodgeluid;
Doch wanhoops gruwbre kreet stijgt boven alles uit.
Mijn hart versmelt; ik beef; mijn kniën wagglen, knikken.
Wat make ik, Hemel, in dit treurtooneel van schrikken!
Dus riep ik; maar een geest blies me adem in en moed.
Toen hief ik de oogen, en een sombre fakkelgloed
Deed me in een nevelwolk een stalen poort aanschouwen,
En 't vreeslijk bovenschrift, in diamant gehouwen:
‘Hier tuchtigt de Oppermacht met nimmer eindbre straf.
‘Die intreedt, legg' de hoop voor eeuwig, eeuwig, af!’
'k Zag om my: 'k zag de koets waarin de Zorgen baren;
De Vrees, met bleeke kaak en vroeg vergrijsde hairen;
De gruwzame Achterdocht, wier boezem slangen voedt;
De Wraakzucht, dronken, en steeds dorstende, van bloed;
Den Nijd, den Honger, die hun eigen spieren knagen;

En 't bevende Gebrek, met Kommer, oud van dagen;
En d' onaanzienbren Dood, waar 't menschelijk gezicht
Van afkeert, slechts gekend aan 't snorren van zijn' schicht.
'k Zag d'Arbeid, krom van nek, met ingetrapte lenden;
En u, ô geesselroê die de Almacht af will' wenden!
Afgrijsselijke Krijg, ontvolker van deze aard,
Die, op den drempel, leunde op 't uitgetogen zwaard;
En Twist, het bloedig hoofd met addren overladen,
Die tot de ontbloote knie door tranen scheen te waden.
'k Zag 't koopren Wachthuis, met het ijzren Voorportaal
En Galleryen op haar zuilenreeks van staal,
Waar Razernyen by de blaauwe vuurvlam waken,
En plagen telen uit het zaad der helsche draken;
En, midden onder hen (geloof my, aardsch geslacht!)
De Wellust, maar ontmomd, aan 't hoofd der Hellewacht.

Nu zag ik, welk gezicht, ontzachelijke hemel!
Een onafzienbaar en nooit rustend schimgewemel
Van Pijnen, vliegende in den nevel af en aan,
Op vleêrmuisvlerken, door geene oogen na te gaan,
Van allerhanden aart en vormverscheidenheden.
Ik zag er duizenden met onherkenbre leden;

Pygmeën, dwergen, vol mismaaktheid, zonder tal,
En, menschelijk van leest. Ik zag er hoog van stal,
Als eiken, toegerust met duizenden van takken.
Ik zag er kruipende, als verslijmde horenslakken
In een gewonden, of gekronkeld als een slang;
Cerasten, scherp van beet, en eeuwigheden lang.
Ik zag ze, als grimlend stof, gewelf en grond bedekken,
Als zwermend ongediert door lucht en dampkolk trekken,
Zich samendringen in een mades eierschaal,
Of fijne luchtdrop, ja nog kleiner duizendmaal;
Dan weêr ontwikklen, en, met uitgebreide klaauwen,
De wareldpolen-beide omklemmen en benaauwen,
Den schedel wasschen in de wolken, en de staart
Omkrullen om den riem der halfverstikkende aard.
Het brommend ongediert, dat, uit de moddersloten
Na fellen zomerbrand by avond opgeschoten,
Zich koestert in den straal van 't ondergaande licht,
Is minder talrijk, daar het opstijgt, voor 't gezicht.
De schrikbre sprinkhaanwolk, die in de Morgenlanden
De zon verduistert, en de korenrijke landen
Als in één oogenblik tot dorre heide vaagt,
Den honger met zich voert, den doodschrik voor zich jaagt,

Is weinig in getal by 't aantal dezer weën.
De ontelbre zanden van de hemelhooge zeën
Van Libye en Cyrene, als 't Zuiden, opgezet,
De karavanen in hunn' heeten wel verplet;
De droppels, daar de Nijl, zijn boorden uitgestegen,
Egyptens grond meê laaft als met een' vruchtbren regen;
De regendroppelen, die 't vochte Najaar stort;
't Valt al, in menigte, by dit gewoel te kort.
'k Zag eenigen, voorzien met spits geslepen priemen,
Met geesselroeden, en met zweepen, fel van striemen,
Of vlijmen, gruwzaam scherp. Ik zag er vloeiend lood,
En zwavelpotten ter verstikking tot de dood.
Ik zag er koorden om de gordels toe te prangen.
Ik zag er, toegerust met nijp- en tandschroeftangen,
Of zware mokers ter verbrijzling: pektoortsgloed
Tot roosting; pestgif tot ontsteking van het bloed.
Dus, zoo men 't groote met het kleine mag gelijken,
Kwam Spanjes beulenrot uit zeven koninkrijken,
Zich buigende voor 't juk der zielendwinglandy,
Op 't siddrend Neêrland af, nog ongerept en vrij.
Dus daagden Alvaas trots, en Hessels dolle woede,
En Vargas vadzigheid, met wurgkoord, geesselroede,

En zwaard, en mutsaart, en gewijden gordeldolk,
Tot moord en teistring op van 't Godgetrouwe volk.
Ja, 'k zag er, wat geen mond met woorden uit kan spreken!
Ik zag er ziedend kwik door ijzren trechters leken,
En drupplen, brandend heet, op buik of aangezicht:
Gebergten, om de borst te plettren door 't gewicht.
Ik zag er bergen ijs en onontdooibre schotsen,
Van Groenlands strand geroofd, van Heklaas blaauwe rotsen.
Voor alles, nagels ter verscheuring; wolfsgebit,
En evertanden, door 't getergde schuim verhit;
Met drakenangels, en den weêrhaak der harpoenen,
En wat de fabel schept in sfinxen en griffoenen.
Ja, had ik duizenden van tongen van metaal,
't Gehemelte van rots, de stem van klinkend staal,
En d' adem van den wind, nog zou de kracht my falen,
Om al die Plagen, al heur wapens, op te halen,
En 'k moest bezwijken in den aanhef van 't verslag.
Toen zag ik, of ik droomde, en 't scheen my dat ik 't zag,
Die allen (kaf gelijk, door dwarling opgedreven),
In duizend wendingen elkander tegenzweven,
Doordringen, kruissen, en, al zwierende in de lucht,
Zich saamvermengen en bezwangren in hun vlucht,

En voor 't verwonderd oog weêr nieuwe Plagen telen,
Die, hangende aan de borst, met dolk en moordtuig spelen;
En naauwlyks breidt Natuur hun teêre vlerkjens uit,
Of 't wreed gebroedsel vliegt en deelt zich de aard ten buit.

Dan schreien aarde en lucht, en bergen en valleien!
Maar de afgrond juicht en lacht als stervelingen schreien.
Doch neen, steeds huilt hy; maar al huilend schept hy lucht,
Wanneer het menschlyk kroost in zijn benaauwdheên zucht.

Tyrannen, die...! maar neen, Gedrochten, die op thronen
't Heelal ten afschrik waart, en walgdet van uw kronen,
Ten zij, bepareld met afdrupplend tranennat,
En bloedrobijnen, van de moordbijl afgespat!
Gy, wreede Falaris, gy Neroos, Epifanen,
En Decien, treedt toe: hier vloeit een zee van tranen!
Wat neemt gy vuur en staal, en winde en koord te baat;
Ziet, ziet hier smarten, waar uw vinding stom by staat!
Uw foltertuig, palei, en houtmijt, en mortieren,
Uw menschenroosten in de buik van koopren stieren,
Wat zijn zy? wat 's uw helm, uw vuurbroos, rood gegloeid,
Of 't levend menschenvet dat van uw pekstaak vloeit?

Natuur heeft pijnen, die uw macht te boven streven:
Zy onderhoudt ze in 't bloed; en de uwen nemen 't leven.
Verachtlijk wormgespuis, dat op dees aardhoop wroet,
Gevoelt uwe onmacht! bloost! en dan... verdelgt en woedt!

Dus dacht ik. Een gezuis van opgezette wateren
Begon me op 't onverwachtst door 't luistrend oor te klateren;
Een zachte sluimring kroop en walmde door mijn hart;
En 't hoofd viel knikkende op mijn' boezem, week van smart.
Een Grijzaart deed zich op voor mijn verwonderde oogen,
Het voorhoofd met een wolk van statige ernst betogen:
De lange en achtbre baard beschaaûwde borst en wang:
Zijn' staf omwoelde een beeld van Epidaurus slang.
Hy wenkte, en sprak my toe: Wat foltring van u-zelven,
Onnoozle, met in 't slijk, met d' afgrond uit te delven!
Ja! ken de beulen, waar de menschlijkheid voor beeft,
Maar zoek in d' afgrond niet het geen hun wezen geeft!
Verbeelding schepp' vermaak, in Dichterlijke droomen
Van gloênden Flegeton, Cocytus donkre stroomen,
En 't broeinest van 't verderf aan de overzij van 't graf;
De wijze keere in zich, en legg' den blinddoek af!
Geen woeste Razernij met zweep en geesselkoorden

Drijft de onbesmette borst tot heilloos vadermoorden;
Geen felle Alecto wreekt den gruwel door haar roê;
Geen afgrond zendt den mensch de wreede ziekten toe:
Geen wisselziek geval, op 't wentlend rad gezeten,
Deelt kroon en bedelnap, galei- en ordenketen:
Ons heil, ons onheil, deugd en misdrijf, ligt in 't hart;
En 't lichaam is, en bron, en werktuig, van zijn smart.
Een Macht, die 't al regeert naar onomzetbre wetten,
Heft boosheid niet ten throon dan om haar 't hoofd te pletten;
Vergruist geene onschuld ooit, maar straft verborgen schuld,
Of zuivert door het leed den kiem van 't ongeduld.
De lust verlokk' den zin, de hartstocht moog vervoeren,
Verbeelding vormt hunn' dwang uit dunne spinragsnoeren;
Zy zet den prikkel aan, waardoor zy 't werktuig drijft,
't Verstand bedwelmt, verkracht, den wil verkeert en stijft.
De nooddwang is in ons, in onzen wil besloten:
In ons, 't ontwaakt berouw, uit wandaân voortgesproten:
In ons, de zetel, 't zaad, de ontwikkling van dat kwaad,
Waar 't kranke lijf van treurt, en lijdend door vergaat.
Ons schuilt de dood in 't bloed en wandelt door onze aderen:
Ons broze werktuig slijt en sloopt zijne eigen raderen;
En 's lichaams krankte en pijn, hoe hevig of hoe licht,

Is ongeregeldheid en afstand van zijn plicht.

't Is waar, de lucht, vervuld met pest- en andre smetten,
Verstikkingdamp of walm, die d'ademtocht beletten;
Met waassems, die de huid met duizend monden drinkt,
De maag in 't speeksel slikt en naar beneden zinkt;
De schaving, kwetsing, en 't verkneuzen, scheuren, rijten;
De spijs (wie duizenden 't heelal der ziekten wijten);
En 't geen de roekloosheid, met krankten onbekend,
Als artsenyen, en als voorbehoedsels vent: -
Die lucht ('t is waar), die spijs, en dat geweld van buiten,
Kan 's lichaams werkingskracht, herstel, en voeding stuiten,
En 't werktuig sloopen, waar 't onstoflijke in vernacht.
Van daar die plagen dan van 't menschelijk geslacht;
Die noodpest, die het bloed vergiftigt in de longen,
Of, door de gorgelbuis in 't ingewand gedrongen,
De gal aan 't gisten brengt; van daar de felle smet
Van 't ettrend pokvenijn, en dat van 't eerloos bed,
Onmerkbaar door de pomp der poren ingezogen.
Van daar, zoo 't bijtend schurft, zoo walglijk aan onze oogen,
Zich voortplant! zoo een zweet, met rottinggeest bevrucht,
Of 't speeksel van den hond die 't frissche water ducht,

Zich in ons lichaam vest, en (heeft het stand gegrepen)
Tienduizenden in 't wee eens enklen meê kan sleepen.

Dan, weinig zijn veellicht de kwalen, dus geteeld,
En door besmettingstof oorspronklijk meêgedeeld;
En mooglijk zou geen pest op 't zuchtend aardrijk woeden,
Maar 't onvervallen lijf zich-zelf voor 't smetgift hoeden:
Licht sloot een fijner, een veel prikkelbarer huid
Zich voor de scherpten toe, en 't schaadlijk walmtjen uit:
Licht, dat het gift der lucht, eer 't tot de long genaakte,
In mond of reukbuisweg haar scherpen aart verzaakte,
Of, omgewikkeld met een zuiver speekselvocht,
Op maag noch zenuw hechtte, en niets op 't bloed vermocht.
Licht, zelfs, licht mocht de huid, door dichter samentrekken,
De spier- en zenuwlaag voor breuk en scheuring dekken,
En weeren tand en klaauw van 't gave lichaam af,
Zoo de Almacht ons op nieuw 't verloren wedergaf.
Helaas! verbastring, uit een eerst vergrijp gesproten,
Verbreidt zich eindloos voort in de afgezette loten!
De vethuid, eens verbrand aan Nijl- of Nigerboord,
Brengt steeds in 't Nageslacht zijn zwartende olie voort.
Het lichaam, hoog in 't Noord van koude saamgedrongen,

Verkrimpt het menschlijk ras, verkleint het by 't verjongen.
Een zwakke en weeke teelt teelt zwak en weeklijk kroost,
Dat voor zijn vaders lijdt, en om hun misdaân bloost.
Wat wonder dan, indien, in beter staat geschapen,
De mensch, zich-zelv' genoeg, noch deksel zocht noch wapen;
En 't werktuig, zoo volmaakt als de onbesmette ziel,
Ontrefbaar was voor 't leed, en door geen tijd verviel!
Dan ach! verdierlijkt en van hooger geest verstoken,
Zijn ziels- en lichaamskracht in 't aardsche kroost verbroken:
Geen werktuig, of het kwijnt; de poging mat het af,
't Vernieuwen slijt het, en het lichaam neigt naar 't graf.
Ach! 't voeden, onvolmaakt, herstelt slechts onvolkomen
Wat schaving 't vaste deel door 't persen had ontnomen:
Te grof, te veel met aarde en stijvend lijm bezwaard,
Van deelen te ongelijk, en van natuur ontaart,
Doet slechtgekookte chijl, uit spijs en drank getogen,
De deelen, die hy voedt, verstijven en verdroogen.
De buigzaamheid, de geest, des weefsels tederheid,
Neemt af, en 't vocht verdikt, dat uit den bloedstroom scheidt.
De fijner vaten, straks verlijmd en toegesloten,
Beperken de omloopkreits der sappen door de grooten.
De vezel, taaier, gaat en spier- en veêrkracht kwijt.

Het bloed vloeit trager langs de wanden die het slijt.
De muskel wordt tot pees; de pees, steeds hard en harder,
Wordt kraakbeen; 't kraakbeen, been; en't kwaadstreeft t'elkens verder:
Tot eindlijk 't hart verstramt, zijn schroefkracht zich verliest,
De slagaâr roerloos blijft, en 't stallend bloed bevriest.
Van daar dan de ouderdom, wien graauwe hairen dekken,
Wier wortelbol aan 't bloed geen kleur meer weet te onttrekken;
Wiens huid verstijfd staat en, met groeven dicht doorsneên,
Slechts de enkle pees bedekt en 't muskellooze been;
Wiens spieren, uitgedord, en machtloos op te zwellen,
Den last van 't wagglend hoofd en 't knikkend lijf doen hellen!
Van daar de onmijdbre, de niet uit te wijken dood,
Dien de eerste wording-zelv reeds in onze aadren sloot!

Maar even als die dood, zijn duizend nevendooden,
(Pandoraas schatbus niet, den afgrond niet, ontvloden,
Maar uit bederf van vocht, ontstelde vezeldraân)
Niet af te scheiden van ons menschlijk wanbestaan.
Doorzie dit! toon, hoe 't eerst een onbemerkt vergrijpen
Het zaad der kwalen strooit, om vroeg of laat te rijpen:
Hoe 't ontuig zich in 't bloed, in spier, en zenuw vest',
En met ons levensvocht uit onze nooddruft mest',

En eindlijk ons verscheur' met onbedwingbre tanden!
Hoe 't een op 't ander werk' der kwijnende ingewanden;
De maag het brein ontstell', daar 't brein de koking schorst;
De borst bezware, en weêr bezwaard word' door de borst;
Hoe teeldrift en 't verstand aan de eigen draden hangen;
En 't prikklen van 't gedarmt' den geest met angst kan prangen.
Ga, neme uw Zangtafreel de teekning der Natuur,
De verf der waarheid aan, verhoogd door 't Dichtervuur;
Maar laat verbeeldingskracht, met dove zonnestralen
En regenbogen, geen verzierde wareld malen!
De Dichtkunst hou 't penceel, Geneeskunst lichte u voor!
Haar pad loopt hemelzaal noch afgrondspaden door.

Hier zweeg hy, greep mijn hand, en streek mijn beide slapen
Met balsem, onbekend aan 's aardrijks Esculapen,
Verdween, en liet me alleen. - En droom en sluimer zwicht,
En 'k zie een nieuw Heelal my stralen in 't gezicht.
'k Word als een Nieuwling uit Eleusis Ingewijden,
Wien 't eerste zuivringsbad door 't onderaardsche lijden
De Godheid nader bracht, en met verhelderd oog
Het kleed doorschouwen deed dat Ze om haar schepping toog.
'k Zie d'eerst verwarden droom, met toortsen, schimmen, baren,

Ontwarren, beeld aan beeld zich op hunn' hoefslag scharen!
De kwalen, naar hunn' aart zich monstren in 't gelid!
De scherpe(*) ziekten, door een brandend bloed verhit,
Dat stormloopt op het hart met steeds vermeerderd blaken,
En worstelt om den band der stoflijkheid te slaken,
Tot, of Natuur verwinne, of voor het woeden bukk',
Den voorgrond houden van mijn weemlend schilderstuk,
En 't doek berooken met haar schrikbre lijkvuurtoortsen!
Ik zie 't geregeld tij der Beurt- en Wisselkoortsen,
Verbonden aan haar perk en omloop, meer gedwee,
Zich schildren in het beeld der wentelende zee!
De Sleep- en Kwijning-, en niet eindigende plagen,
Die van haar eeuwigheid den naam van DUURZAAM dragen,(*)
In 't doode en stilstaand, maar inwendig woelend, meir,
Dat gruwzaamst opbarst met een vreeslijk jammrenheir!
'k Zie de ijslijkheden, 'k zie de pijnen, 'k zie 't versmachten
Een lichaam nemen in 't verwildren der gedachten!
De ziel, by 't snerpend wee verloren in haar smart,
Vertwijflen by de hel, die Wanhoop stookt in 't hart!

(*) *Morbi acuti.*
(*) *Morbi chronici.*

My, zelf verbijsterd, en verbeelding prijsgegeven,
My-zelv' vergeten met in 't ijdel rond te zweven!

ô Zuivre Telg van 't hart, vergode Poezy!
Hoe roert ge en ziel en brein door zoete razerny
En zelfbegoocheling! Wie kan uw vlam bedwingen?
Ach, Dichters, kent ge u-zelv', gevoelt ge u onder 't zingen?
Neen, weggetrokken in een' hemel van gevoel,
Verkondt ge Orakeltaal op Febus wichelstoel,
U-zelven duister; leestge in d' afgrond van 't verborgen,
En vliegt de schepping door op vleugels van den Morgen.
Ge ontblaakt, en 't ijdel niet neemt lichaam en bestaan!
't Onzichtbre doet voor 't oog het zichtbre stofkleed aan,
En zweeft, in kleuren die geene Iris uit kan drukken, -
In bloemfestoenen, die betoovren, die verrukken, -
In zonneglansen, of in bliksemstralen uit,
En lacht of siddert, naar den toonval van uw Luit.
Wat is, verdwijnt! wat was, herteelt zich! 't ongeboren
Springt, op uw wenken, als een watersprong, te voren!
't Heelal bezielt zich door uw' adem; voelt met u;
En de eindlooze Eeuwigheid smelt in 't ondeelbre NU.
Hoe woelt, hoe klopt dan 't hart! hoe machtig zijn die tonen,

Die de eigen snaar van 't hart hervoortbrengt! - Febuszonen,
Vergeeft me! Ach, kruipende aan den bergvoet van Parnas,
Stare ik uw steile vlucht door 's hemels brandende as
Met starrende oogen na. My-zelv' tot u te heffen
Ontbreekt my; maar mijn borst kan uw gevoel beseffen!
Kan met u gloeien, met u siddren, met u slaan,
En zich verliezen in d' onmeetbren oceaan,
Waar Hemelstarren zich, als drupplen, in ontbinden!
ô Die u volgen mocht voorby de wieg der winden,
En nederploffen, om, verpletterd tegen de aard,
Een' naam te geven aan een Vaderland, hem waard!
Dan, machtloos zucht en zwoegt, met onvermogend zwellen,
De boezem, wien en zorg en duizend rampen knellen.
Het hart ontsteekt zich; maar verbeelding zwaait en waalt,
Als de ongewisse hulk, verstoken van de naald,
Vermoeit en put zich uit in valsche barensnooden,
En grijpt naar schaduwen, de grijpende arm' ontvloden.
Zoo woedt een Pentheus, door Lyéüs wraak ontroerd,
Of Moederslachtig kroost op 't hoog tooneel gevoerd,
Wen zon, en vaderstad, en zeven torentransen,
Verdubbeld, in de lucht voor scheemrende oogen dansen,
Of toorts en slangenzweep den moorder drijft en prest,

Daar 't Schrikgodinnendom zich op den drempel vest,
En de angst, de druipende angst hem afgolft langs de kaken:
Of Tyrus koningin, van minnewoên aan 't blaken,
Wanneer ze in naren nacht, 't gestoorde metselwerk
Van poort en walgang, en pas aangelegde kerk
Doorwandelt als een schim, en, smoorende in haar zuchten,
Hier voor Sichéus weg -, daar Troje na wil vluchten,
Hier, wijn in bloed verkeerd, dat langs heur outers vliedt,
Daar, 't wierook in heur hand der vlam zich weigren ziet.
Ach! heet dit zingen, dit! of zijn het ijdle galmen,
Die 't bruischen van den storm door rietscheut jaagt en halmen?

Neen, Zangster, 't is te veel! Leg neêr de schorre Lier;
Haar matte zangtoon heeft noch nadruk meer, noch zwier.
Geef snaar en boezem rust. Mijn moede leden trillen;
Ik voel 't geschokte hart in borst en aders lillen;
Geef artsenyen, ô Beschermgeest! stut mijn kracht!
Of 'k zinke in onmacht; neen, in d' eindeloozen nacht.

De ziekte der geleerden.
Vierde zang.

De ziekte der geleerden.
Vierde zang.

Gezondheid, hoogste schat, maar schatbaarst door 't ontberen!
Die 't leven waarde geeft, en wat we op aard waardeeren!
ô Broos en vluchtig goed, verwaarloosd in 't genot,
En, eens verloren, nooit vergoedbaar weêr door 't lot!
Ach, dat men u in 't goud met delfspâ en houweelen
Uit 's aardrijks boezemschat den Berggeest mocht ontstelen
Die over de ertsgroef waakt, met neveldamp omhuld!
U, kostbrer dan het goud en wat het goud verguldt!

Dan, vruchtloos zoekt ons hart in 't edelst der metalen
Den levendigen geest van 's hemels zonnestralen.
Vergeefs naar 't wezen, naar den grondkiem diep gewroet,
Die 't goud ten spiegel maakt van zon en levensgloed!
Neen, 't leven is geen vocht, den stervling ingedruppeld;
Geen vlug, geen geestrijk zout, dat in de zenuw huppelt;
Geen balsem, uit metaal door 't zonnevuur gestookt.
Vergeefs op 't scheifornuis geblakerd en gerookt,
Gesmolten door den gloed, in 't vloeibre bad ontbonden,
Vereenigd, neêrgeplompt, ten hemel opgezonden,
Gepaard en weêr verdeeld, veranderd, en herbaard,
En nieuwe slof gevormd uit steeds eenvormige aard!
Vergeefs, ô Alchymist, uw lichtdaauw uitgegoten;
Vergeefs, van 't vluchtig vuur het brandende uitgesloten,
Het zuur van 't zure; 't vocht gezuiverd van de lucht;
En 't licht gevestigd in de grondstof die 't ontvlucht!
Ach! lichter zult ge 't slijk met smijdig goud bezwangeren,
Dan 't leven door uw vond vernieuwen of verlangeren.
Eer teelt ge in 't kwikbad uit het glansloos spiesglas, goud,
Waar, goudener dan goud, het goud geen proef by houdt.
Ai, sta uw dwaling af. Breek 's aardrijks stookhuis open,
Wat kunt ge van 't geheim der ertsbewerking hopen,

Dan prikkling, stikdamp, gloed, en enkel werklooze asch,
Die 't geen ge een lichaam noemt ten dooden grondslag was?
Laat ydlen Paracels in d'oven menschen telen;
Neen, 't dierlijk leven rust in 't kunstgewrocht der deelen,
Beweegbaar, prikkelbaar, en in vereischten stand,
En hangt van 't werken af van ieder ingewand.
Elk werktuig doe zijn plicht, door 't prikklend bloed gedreven,
Om 't zelfde prikklend bloed vernieuwd bestaan te geven,
En 't dier, de stervling, leeft. Die prikkling zwijge en smoor',
Of, 't werktuig stell' het bloed dat de aandrift geeft, te loor,
En 't lichaam sterft, vergaat. En 't leven is volkomen,
Waar, tot van 't minste deel, de plicht wordt waargenomen.
Dan juicht de blijde ziel in 'slichaams heerschappy;
Dan smaakt zy 't, dat zy is, en voelt zich-zelve vrij!
Dan vindt ze een streelend zoet in 't roeren van de leden!
Betoovrend zelfgenot, in 't werkzaam krachtbesteden!
Dan geeft haar 't werktuig niet dan onvervalscht bericht!
Dan ziet het oordeel scherp by onbeneveld licht!
Gezondheid, dit 's uw staat. Gekroond met frissche rozen,
De voet ten dans geschoeid met opgestrikte brozen,
En de arm met teedre myrth omslingerd, treedt ge voor,
Meer schittrend dan Diane in 't hupplend Nymfenchoor.

ô Zalig die uw' arm...! Wat zeg ik? - Hier op de aarde,
Die niets dan weedom draagt, die nooit dan weedom baarde -?
Neen, zalig, die één' lonk, één lonkjen slechts, één' lach,
Eén gunstig straaltjen van uw oog genieten mag!
ô! Die voor 't minst zijn wieg bestrooid zag met uw bloemen! -
Met welk een' schoonen naam zal hem mijn Zangster noemen! -
Bevoorrechte! ach, mijn kaak, met loodverf overdekt,
(Neen, 't is de wangunst niet, die 't aanzicht dus betrekt,
De wangunst om uw heil, een heil, my afgeslagen!
Neen, vrolijk kocht ik 't u ten koste van mijn dagen!)
Mijn kaak, van loodverf bleek aan 't aaklig graf geborgd,
Verlaten van een bloed dat hart en brein verworgt;
Mijn kaak, wier doodlijk bleek den blos verhoogt van de uwen;
Mijne oogen, blind getreurd, die 't heuchlijk daglicht schuwen;
Mijn reeds van 't foltrend wee door klacht verwrongen mond;
(Alleen dit voorhoofd niet, dat 's boezems rust verkondt.)
Mijn uitgeteerd gelaat; en 't luttel grijze vlokken,
Dat thands de plaats vervangt der eertijds donkre lokken;
Mijn krachtelooze stem, die in mijn' gorgel beeft,
En uitroept, schoon ik 't zwijge: ‘Ik heb te lang geleefd’:
't Bezweert u alles, om die weldaad recht te schatten!
Den hemel koomt zy toe, geen aardrijk kan ze omvatten!

ô Waag haar nimmer; zorg, dat geen verblinde drift
U meêfleepe, en 't kleinood verkeere in doodlijk gift.

Volkomenheid is één. Maar eindloos is 't verdwalen.
Van daar de ontelbaarheid der onderscheiden kwalen!
Geen vezel werk' te veel, te weinig, te onbepaald,
Geen vat drukk' min of meer de vloeistof die 't doorstraalt:
Geen sap zij te ongelijk, te taai, te dun, te schiftig,
Te zwaar van aarde of zout, van vluggen geest te driftig;
Geen deel, te vurig in zijn werktuig; geen, te loom;
Of 't evenwicht ontbreekt, dat alles houdt in toom!
ô Heerlijk evenwicht, dat aarde en hemelbollen
Beteugelt, en bedwingt van buiten 't spoor te rollen;
Dat, zoo ge een oogenblik kost sluimren in uw wacht,
De schepping dompelde in één' baaiert, éénen nacht;
Planeeten 't vast gestarnt' op 't vlammend lijf deedt horten,
Of, machtloos, in de zon elkaâr te mortel storten,
En 't Godlijk lofmuzyk der heemlen stil deedt staan!
Gy woogt de krachten af van elke vezeldraân,
En doet ze in 't schoon verband van 's lichaams werktuigdeelen,
Dier heemlen symfonie in dierlijke aders spelen!
Dier heemlen zaligheid vernieuwen op deze aard!

Ach, had u 't menschlijk kroost, en God in u, bewaard!

Geneeskunst! 't is aan U (Natuur, in 't leed bezweken,
Vraagt, eischt het van Uw hand, by eigen machtontbreken),
Die juistgestemde luit, versprongen of ontwricht,
Te rug te brengen tot dit zangrig evenwicht.
Geen drinkbaar zonnegoud, geen ijdle panaceën
Vermogen dit, ô neen: geen zalving van de weên
Door valsch, bedrieglijk gif, bedwelmend moordvenijn,
Nepentebekers, vol van doodschen zwijmelwijn.
Van hier die wreede, die verderflijkste aller vonden,
Die 't wondenvlijmend staal laat steken in de wonden,
Den bloedstroom ruischen, en het leven weg doet vliên,
Met aan 't bezwijkend hart versterkinggeur te biên!
Verdwaasden! rukt den pijl uit spier en ingewanden!
Bedwingt het stortend bloed door tijdige verbanden!
Voorkoomt 't bezwijmen door een hulp die redding schaff';
Maar perst door prikkling 't bloed niet des te sterker af!
Van hier die balsemen, die levensopiaten,
Verraderlijk geschenk van valsche Hippocraten,
Door wie 't lichtzinnig hoofd zich boven 't sterflot acht,
En omkoomt in den vaag van 's levens beste kracht!

De Wijze laat zich niet door tooverwaan misleiden;
En de eerste heelingtrap is 't onheil te onderscheiden.

Welaan dan! volg men my, waarheen de Zangdrift wekt!

De sluier van 't geheim der Ziekte werd ontdekt:
Der ziekte, voortgebracht door 't onbedachtzaam krenken
Des werktuigs van de ziel in 't overmatig denken.
Haar zingen we: en, ô gy die 't oor schenkt aan mijn lied,
De zangstof lokke u uit, mijn schorre gorgel niet!

Haar oorzaak rust in 't brein. Maar schriklijk zou hy dwalen,
Die hier haar werking, hier haar broeinest zou bepalen.
't Gaat vast, haar invloed is door 't lichaam algemeen;
Breidt zich in 't zenuwstel door alle leden heen;
Door alle vezelen en vliezen, ingewanden,
En klieren, saamverknocht met onverbreekbre banden,
En al, afhanklijk van het weeke zenuwkoord,
Dat ze allen als bezielt en tot beweging spoort.
Die wondre hersenklier, dit samenstel van klieren,
Het rijk der planten vreemd, maar eigen aan de dieren,
Dat brein, waaraan de wil van 't dierlijk schepsel hangt,

Waardoor 't bewustheid heeft en 't zelfbesef ontfangt,
Geeft, in zijn duizenden van takken uitgeschoten,
De zelfbeweegbaarheid, uit zelfgevoel ontsproten.
De zenuw zij verlamd, gebonden, afgesneên;
Gevoel, beweging, stokt, en 't levenssap met één'.
Te aandoenlijk zij haar merg, te teder haar omkleeding;
Geheel het lichaam boet de onmerkbaarste overtreding.
Te aandoenlijk, als het ros, dat, al te week van mond,
Den teugel niet weêrstaat, die 't onverdraaglijk wondt,
Maar, stuivende in de lucht, het bit neemt op de tanden,
Springt elke vezel op in spier en ingewanden.
Dan zwelt de muskel by de minste prikkling uit;
De vliezen spannen; de aâr, de teedre klierbuisspuit,
Wordt uitgewrongen, wordt ontledigd door 't beklemmen:
De oneven drukking doet het snarentuig verstemmen:
't Gepreste vocht blijft staan door schrikbren muskelkramp,
En de uitgezette lucht verdikt zich tot een' damp,
Die ingewand of aâr door spanning schijnt te breken,
Of, even als een priem, in vlies of vleesch te steken;
Die aan de zenuw-zelve, of 't waar, met tanden knaagt,
Den ademtocht belet, den boezem siddrend jaagt,
Of 't hart beangstigt door het middelrif te dringen.

Gedarmte en buik zet op, en dreigt uit één te springen:
De gorgel wordt bekneld: de zetel van 't gevoel
Lijdt gruwzaam: 't Rijk, in roer, bestookt den hersenstoel,
Als onderdanen, die, door muitery aan 't hollen,
De wetten breken, en hunn' heer doen zuizebollen.

Wie vraagt nog, in dien staat, als 't woedende oproer blaakt,
Of spijs- en darmkanaal zijn plichten ook verzaakt;
De maag nalatig wordt in 't voedingsapbereiden;
De lever, in de gal behoorlijk af te scheiden;
Die overkostbre gal, die 't vuur des lichaams stookt!
Wie vraagt, terwijl de toorts der woeste Tweedracht rookt,
Of klier- en aderstel hun heilige verbonden
Bewaren; 't bloed getrouw zijn' omloop houdt en ronden;
Het hart op orde en maat, getij' en brandwacht past;
't Onnutte tijdig en genoegzaam wordt ontlast,
Geboet, en weêr hersteld in verschgeteelde sappen;
Of spier- en vezeldraad in werking niet verslappen,
Niet machtloos zijn om 't kwaad, van buiten ingebracht,
Te keeren, af te slaan met heilzame overmacht?
Ach! krachtloos, slecht gevoed, van samenhang verstoken,
Ontveêrd, en, als een tak, ten halven afgebroken,

Die nog het voedselsap uit 's boomstams aadren zuigt,
Maar voor den minsten wind, de minste drukking, buigt,
De bladers die hy schiet, als moedloos, neêr laat zijgen,
En vruchtloos zich vermoeit ten hemel op te stijgen,
Bezwijken ze, onbekwaam tot elken wederstand
Die vast- en hechtheid eischt, geregeld, duurzaam spant;
En, daar ze in 't raauwe vocht en laauwe waassems baden,
Niets rest hun, dan de kracht om aan zich-zelf te schaden.

Doch weinig waar 't, ô Gy, die 't roemrijk Letterveld
Zoo driftig, onverpoosd, en rustloos oversnelt,
Zoo 't eenige vergrijp van 't slopend hersensloven
U aangreep. 't Waar gering, u bloed en kracht te ontrooven
Door 't spillen van het eêlst, het onvergoedbaarst vocht:
Gering, indien ge uw lust voor 't geen zy veil is, kocht.
Maar ach! bepaalt men zich by 't eens te buiten treden
Der regel van Natuur, der heilwet van de zeden!
Neen, elke uitsporigheid brengt nieuwe schennis voort,
En 't eerste misdrijf wordt in de andren als versmoord.

Natuur verknocht ons heil, in 't werktuig, ons gegeven,
Aan zaken, 't lichaam vreemd, maar die 't vereischt in 't leven.

De Wijsgeer, die wat is, in ry en rangen schaart,
Het duistre door het licht der ordening verklaart,
En wetenschappen vormt door 't kunstige onderscheiden,
Moge op dit dorre pad mijn Zangeres geleiden,
Wanneer hy de eerste plaats aan 't zoet der slaapkoets schenkt,
Die 't afgematte lijf met nektartogen drenkt,
Als lafenis van bron, noch frissche muskadellen,
Noch eedle palmwijn geeft, noch levende uierwellen.
Gy, koesterende slaap, die moede leden kust,
Het spiergestel herstelt door 't streelen van de rust,
De voeding vordert, en den vochtstroom door zijn sluizen
Bezadigd vloeien leert voor ongeregeld bruizen,
De zorg, de pijnen smoort, de lust met lust verpoost,
En 't lichaam van den dwang der willekeur vertroost!
U volgt de zuivre lucht, waarin wy ademhalen,
Die 't heete bloed verkoelt in door de long te stralen,
Den huid zijn hardheid geeft, den vezel spanningkracht;
Zy, prikklend, en met vocht en brandbaarheid bevracht: -
Dan, 't voedend spijsgenot, voor geesten slechts te ontberen,
Dat plant en dier herftelt van 't daaglijksch zelfverteeren: -
't Bewegen, dat de vonk der warmten onderhoudt,
Der vochten omloop en hun scheiding drijft en stouwt,

De spieren vatbaar maakt voor regelmatig zwellen: -
De ontlasting van het geen het werktuig zoude ontstellen,
't Zij, dat het, reeds verbruikt, onnuttig wierd voor 't bloed,
't Zij, dat het schaadlijk waar, alleen door overvloed: -
En eindlijk, 't juist beheer der licht ontvlambre tochten,
Door wie de redenstoel op 't felst wordt aangevochten!
Die 't hart benaauwen of met dubble drift doen slaan;
Waar 't bloed door afdeinst of te voorschijn koomt in 't gaan,
De leden trillen, 't oog in vuurgloed staat en vonken,
Of, uitgebluscht, besterft, in 't voorhoofd weggezonken,
De gal zich uitstort, of te rug keert onder 't bloed,
't Gedarmte samenschroeft of ter ontspanning spoedt;
Die, even als een wind door 't luchtruim omgedreven,
Nu stormend, dan bedaard, en moorden en doen leven;
Nu, 't golfjen kemmen dat op 's levens vlakte krult,
Dan, kolken openen, waarin een afgrond brult,
En, saamgespannen, of in oorlog op de baren,
Het aardrijk daavren doen tot op zijn grondpylaren.

Geleerden, prooien van een Wijsheidszucht, die meer
Dan 't menschlijk leven eischt, zoo kort, zoo eindloos teêr!
Verzondigtge u in geen dier dierbre koesteringen

Te ontrooven aan u-zelv'? - Beklaagbre stervelingen,
Wie uwer, die zich-zelv' om Schat of Mogendheid
De koele nachtrust niet, of 's levens vreugd, ontzeit!
Wie weigert de ijdele Eer (dien Moloch, hol van kaken!)
Zijns lichaams nooddruft ooit, zijn dierste zielsvermaken?
Wie offert d' eenen niet aan d' andren lichaamstrek,
En koopt den overvloed niet immer voor 't gebrek?

Maar wee hem, wien een trek, alle andre drift verslindend,
Bekruipt, en, als een zon het starende oog verblindend,
Geen' andren hooren laat, geene andre nooddruft zien,
Dan wie zich 't hart verslaaft, wie 't eenig laat gebiên!
Wee de Afgodsdienst van 't goud, de slaverny der Weelde,
De Zwelgzucht, grof van buik, waar ze ooit alleen beveelde!
De Staatzucht, die ten berg' langs glibbrige ijsschots klimt,
Daar strafschavot en hel haar zijlings tegengrimt!
Wee allen! maar ook u, en mooglijk meer dan allen,
Die om zoo schoon een' trek u-zelv' niet schroomt te ontvallen,
Om wijsheid 's levens lust, en meer dan 't leven, waagt;
Ja, in uw foltring-zelfs u allermeest behaagt!
Wat rooft ge u in den slaap de zaligste verkwikking,
Of schept op 't zachte dons tooneelen van verschrikking,

Daar 't afgematte brein, eer 't van zijn branding koelt,
Met kokend bruischen als een wallend water woelt,
Waarop verbeelding zweeft, en de opgestegen dampen
Tot wreede monsters kneedt, die rede en rust bekampen! -
Wat sluit ge, aan boek en pen (uw eenig goed) vertuit,
Den eedlen luchtstroom, en zijn hartversterking, uit!
Wat schuwt ge, 't geen Natuur, in donkre kamerhoeken,
De levenlooze bloem als levenstroost leert zoeken;
Daar gy in 't eng vertrek, van licht en lucht ontzet,
Of kaars- of lampwalm aâmt met stof en roet besmet,
En long en hart verstikt met de altijd open poren,
Die in d' onzuivren damp hun sluitveêrkracht verloren! -
Wat maaktge u spijs en drank, des levens eersten stut,
Door traagheid walglijk, en ten lichaamssteun onnut;
Gebruikt de weldaân van den Goddelijken zegen,
Gevoelloos voor 't genot, in hare gaaf gelegen,
En zwelgt onachtzaam in, wat, kwalijk doorgemengd,
In 't kwijnende ingewand onkleinsbre brokken brengt,
En, gistende, verzuurd, met rottinglucht ontsteken,
U straks, als scherpe loog, ten gorgel uit koomt breken,
Of maag en hartkuil knaagt, gedarmte en netvlies spant,
Of met een koortfig vuur door hart en aders brandt!

Wat geeft ge uw' valschen smaak, ontaart door 't wanverteeren,
In grillige eischen toe, die 't oordeel af moest keeren!
Wat zoekt ge aan vluggen geest, of prikklend dampzout, heul,
In 't afgesloofde brein der matte zenuw beul;
Of waant, in 't laauwe vocht, tot barstens ingedronken,
Het kwijnend vuur der ziel tot nieuwen gloed te ontvonken!
Helaas! 't ontvonkt niet; neen, het smeult in ydlen damp,
En gaat al weemlende uit als 't lemmet in de lamp.

En ach! wat weigert ge u (van alle spoorloosheden
Het spoorloost! 't geen Natuur beleedigt als de Reden!)
Het heilzaam middel der beweging? Ziet in 't rond,
Hoe elk gedierte ontwaakt met d' eersten morgenstond,
De frissche leden rept met rennen, dartlen, springen,
Met klappren door de lucht en 't ochtendlied te zingen!
Ziet alles weemlen en krioelen over 't land,
En klaatren in den stroom, en wriemlen door het zand:
Den frisschen morgenwind door bosch en klaver ruischen;
De waatren 't drijvend zwerk wellustig tegenbruischen;
De zon, door d' ochtendblos al lachend voorgegaan,
Zijn rossen nopen langs de blaauwe hemelbaan,
En 't onasmeetbre ruim doorschittren met zijn stralen!

Ziet al in rep en roer, wat adem heeft te halen!
En Gy, ge onttrekt u aan die zoete, dierbre plicht,
En duldt, dat vadzigheid u arm en voet ontwricht'!
Wat zeg ik? Dat ze uw kniên, uw ruggegraat verstijve,
Het bloed in de aadren stuit', te rug naar 't harte drijve,
Uw lenden kromme, en ach! uw neêrgebogen hoofd
Den aanblik weigre van den gloed die 't al doorstooft!
Gy laat u 't trage bloed in de ingewanden stallen,
Verderven door de rust, zijn buizen samenvallen,
Verharding telen, en ontsteking, pijn, en dood!
Gaat, schudt die logheid uit, dat ledendrukkend lood;
Vertreedt u; neemt de bijl, en houwt abeel of ceder,
Of, is uw arm te zwak, of esch- of berkspruit, neder;
Beschrijdt het dravend ros; slaat vederkuif of bal;
Trekt zinkend schakelnet of zeger aan den wal!
Voor 't minst, vernieuwt uw' geest door stille kunstbedrijven!
De handling van 't penceel vervang' het bukkend schrijven;
De bijtel neem de plaats van maalstok en palet;
En schaaf en spanzaag ruisch' door 't zwijgend kabinet!

't Is werkzaamheid-alleen, maar werkzaamheid der spieren,
Waar 't leven by bestaat, waar dier en plant by tieren.

Zy daauwt in 't heilzaam zweet onnutte scherpten uit,
Die 't bloed naar buiten drijft en afscheidt in den huid:
Zy stijft de werkingskracht van ingewand en klieren,
En zijgt het onraad door van darmkanaal en nieren:
Zy keert hun gisting af van 't licht ontstoken bloed,
Die in 't onzuivre lijf een nest van kwalen broedt.

Maar driften! - Zangeres, wat gaat ge u hier vermeten! -
De Wijze en Wijsgeer legt den hartstocht aan den keten.
't Zij verr', dat toornen, wraak, of dierelijke lust
By de ARTSENY DER ZIEL zijn siere borst ontrust'. -
Helaas! dit zelfs misschien, indien men 't mocht gelooven,
Zou 't lichaam, in hunn' schok, van 't heilzaamst goed berooven.
Ook 't Onweêr is op de aard noodzaaklijk in de lucht;
De Wind, aan 't stilstaand meer. Ook 't hart behoeft zijn zucht!
Zijn zucht, zijn hijgen van 't verlangen; 't siddren; beven;
't Is alles door Natuur tot 's menschen heil gegeven;
De gramschap zelfs, de schrik, angstvalligheid, en schroom,
Ontsteekt, beroert, of stalt den eedlen levensstroom
Niet nutloos; zuivert, scheidt, of mengt en klutst de vochten.
Dank, stervling, dank Natuur voor 't heilgeschenk der tochten!
Wat waart ge zonder hen? Een werklooze aarden klomp,

Zich-zelv' tot vreugd noch leed, voor allen indruk stomp.

Doch treên we u nader, u, heldhafte Letterwijzen!
Hoe! zien we u 't kalme bloed niet in het aanzicht rijzen?
Hoe golft het u door 't hart! wat jaagt die polsslag snel!
Wat siddertze! Ach, wat angst, wat schrikbaar zielsgekwel
Beroert u? Is 't de drift om dieper in te dringen?
De spijt der stoornis van uw geestbespiegelingen?
De spijt, dat 's lichaams zwakte uw' ijver wederstaat,
Uw heetste poging en uw teêrste zucht verraadt,
Verpoozing eischen durft, en afdwingt daar gy weigert;
Uw oordeel dieper zinkt, hoe meer verbeelding steigert;
Uw wijsheid zich herkent voor hersenschim en waan,
En tot haar toppunt klom om schaamrood neêr te slaan?
Of is 't de woeste vlaag des hoogmoeds, tuk op pralen;
De rustlooze angel van het ijdle roembehalen;
De smart, indien uw vlijt dat heerlijk loon ontbeert?
Of Afgunst, zoo op u een minder triomfeert?
Ach! driften zonder eind, die bloed en merg verteeren!
Wier ongebondenheid geen slappe vuist regeeren,
Geen zwakke, toomen kan! - Doch neen, uw borst blijv' vrij,
ô Wijsgeer, van die krankte, of (zegge ik) razerny!

Uw leerzucht zij gedwee, bevredigd met u-zelven,
En poog wat waarheid is, geen glorie, op te delven;
Rukk' daaglijks meer en meer op 't pad der wijsheid voort;
En worde, indien 't kan zijn, door 't lichaam niet gestoord!
Wat zijt ge? Een Tantalus, die telkens aan zijn lippen
Het vocht waar naar hy dorst rampzalig ziet ontglippen!
Een Sizyfus, gedoemd tot wentlen van den steen!
Of, is u 't perk genoeg van 's menschen vatbaarheên? -
Helaas! - Doch, wees geen mensch! wees Engel, en te vreden
Met wat u de Almacht gaf in menschenvatbaarheden!
Neemt, waar zich 't menschlijk hart aan zeekre drift verpandt,
De wrevel, de eigenzin, niet eeuwig de overhand?
De Jager leeft alleen in 't wildbraad na te sporen:
De Hebzucht acht het uur, dat rente derft, verloren:
En gy, betreurt ge 't uur, het oogenblikjen, niet,
Dat, daar gy 't grijpen wilt, u leringloos ontschiet?
Is 't leven, aan den mensch voorzeker niet beschoren
Om, werkloos met het lijf, geheimen in te boren,
En dat, uws ondanks, steeds tot andre zorgen noodt,
U zelfs geen weestaat? niet verwerplijk voor de dood?
Doordringt u 't bitter niet van eindelooze poging,
Te loor gesteld door 't lot, verijdeld in beooging,

Ja, klopt de wanhoop-zelv' niet somtijds aan uw borst,
Wanneer ge een' last beschouwt, dien ge ongewillig torscht?
Ontsluit ge 't hart ook wel voor 't lachen van 't genoegen,
Dat andren streelen mag te midden onder 't zwoegen?
Zijn 's levens vreugden voor u vatbaar? Neemt gy ze aan? -
Gy werpt ze als smaakloos weg, wat zoude u 't hart verzaân?
Helaas! daar is voor u geen schuldeloos vermaken:
Verstompt voor elk genot dat andren gretig smaken,
Dat andren meer dan rust, dan heil, dan voedsel is,
Verwekt het walging, spijt, verveling, ergernis.
En 't eenige geluk, het geen gy kunt genieten,
Het eenig dat uw bloed met ruimer stroom doet vlieten,
Is foltring van een brein, verwend, en afgesloofd,
En streelt den boezem niet, maar de ijdelheid van 't hoofd.

Maar ach! wie spreekt hier? Ik! ik, die my-zelv' beschuldig.
Ja, 'k doe my-zelven recht, daar ik de waarheid huldig.
'k Heb meê my-zelven, ja, verwaarloosd en gehaat -
Mijn lijfsbehoeften, als mijn ziel te kleen, versmaad -
En ach, wat is 't gevolg (ô doodlijk loon der kwelling!)
Dan smarten zonder eind en onmacht ter herstelling.
Helaas! voor my is 't niet, zoo de ochtend lieflijk rijst,

En 't tjilpend pluimgediert des Scheppers weldaân prijst.
Geen morgen daagt voor my, dan tot vernieuwend lijden!
Geen avond, die mijn ziel met nachtrust mag verblijden!
Geen koesterende slaap bezoekt mijn legerkoets,
Verpoost het dwarlend brein, of koelt den gloed des bloeds.
Geen zang, geen snarenspel, vertroost mijn zuchtend harte;
't Geluid der vrolijkheid verdubbelt me alle smarte.
Mijn zenuw kan den druk des luchtstrooms niet weêrstaan:
De zon versmelt, of 't waar, heur slappe vezeldraân.
Als 't nachtspook doole ik om wen alles ligt te rusten.
Geen frissche nektarteug mag 't brandend hart gelusten.
De lichtstraal priemt my als een schicht door 't schokkend hoofd;
En geest en leven zijn als cindels uitgedoofd.
Hier stokt my 't hart, en daar, daar klemmen felle krampen.
De spieren, 't lijf, spant op van onverdrijfbre dampen.
Het hoofd wil bersten, en (ô Hemel!) och of 't mocht!
Ja zelfs de zielsrust wijkt voor lichtontvlambren tocht.
Het nietigst treft my; ja, belachbre kleinigheden
Ontroeren me, en mijn geest wordt zonder eind bestreden.
Een ander grijpt voor 't minst de schaduw die hy jaagt
Voor 't hemelsch pronkbeeld aan, waar 't hart zich in behaagt!
De Ixion neemt zijn wolk voor 's hemels koninginne,

En boet de razerny van zijn verboden minne.
Hy lijde! een oogenblik, te zalig voor deze aard,
Was, hoe bedrieglijk ook, een hel vol plagen waard!
Helaas! ook zelfs die waan ontbreekt my. 'k Mis geheugen
En doorzicht: 'k mis my-zelv': mijn buit is ijdle leugen,
Mistroosting, dwaasheid die haar eigen web doorziet.
Zie daar mijn wetenschap! die won ik, anders niet.
'k Benij den akkerman gezond verstand en oordeel.
Dan roep ik: ô Mijn God, is dit des levens voordeel!
Dit, waar we om zwoegen! Ja, de wijsheid is uw gift:
Maar wee een' hersenbeul die zoo veel onheils stift!
Ach, waarom zulk een zucht mijn kindsheid ingegoten,
Die 't leven van zijn doel, zijn waarde, moest ontbloten?
Waar, waarom 't peinzend hoofd niet van zich-zelv' gered?
Of, zoo 't onheelbaar waar, voor 't derde jaar verplet?

Neen, kranken, 't is niet een, een enkle zinsverkeerdheid.
Heel 't lichaam offert ge op, misdadige Geleerdheid!
Onzaalge kennisboom, tot 's menschen leed geplant,
Die blozende appels biedt aan de uitgestrekte hand!
Hoe tergt ge en oog en tong, bekoorlijkste aller vruchten!
Hoe doet ge 't gretig hart naar uw bezitting zuchten!

Hoe klopt, hoe dringt het op van toomelooze lust!
Ai my! 't bezwijkt, het smelt, zijn prikkel laat geen rust.
Helaas! behoefde er slang, of list, of vleieryen?
Behoefde een strafbre trots zich nog in 't hart te vlijen,
Op dat de onnoozle mensch verlokt wierd door den schijn,
Om wijs, zich-zelv' genoeg, en God' gelijk te zijn?
Ach! wist hy, wat gy kost! Verval van 's lichaams krachten;
De dood, de zeekre dood, uit d' eersten beet te wachten;
De pijnen, waar de dood haar afschrik van ontleent;
En alles wat op aard in 't krankbed wordt beweend!
Ga, stervling, ga het land met drupplend zweet besproeien:
Eet brood, van 't zweet doorweekt, waar van uw wangen vloeien:
Roei doornen, distels uit, breek kei en rotsgrond door;
En drijf de scherpe ploeg al knikkende in de voor!
Krom, wijl ge u krommen moet, van d'arbeid; niet van 't zitten!
Laat u de zon op 't hoofd, het denken niet, verhitten!
Slaap op uw legersteê van lijfsvermoeidheid in,
En waak geen nachten door uit ijdle lettermin!
Zie daar uw lot, uw' slaat, bestemming, vloek, en zegen!
Druisch de Almacht niet verdwaasd in hare ontwerpen tegen.
God schiep geen' Konstnaar, geen' Geleerde, maar een' mensch.
Het werk van God te zijn, dit, stervling, zij uw wensch!

Ga, oefen heerschappy op 't aardrijk, op de dieren!
Leer wat uw' stand betaamt; beteugel norsche stieren,
Tem d' ongetoomden hengst, den elefant in 't bosch!
Jaag hert en ever af, verschalk de looze vos!
Dwing aarde, en zee, en lucht, uw grootheid cyns te geven!
Leer 't woedende Element beploegen met den steven!
Span water, lucht, en wind, als rossen in 't gareel!
En brei uw' scepter uit naar 't verste warelddeel!
Dit, stervling, koomt u toe. Maar ijdle mijmeringen;
Natuur haar diepst geheim vermetel af te dwingen;
't Gestarnt' voorby te zien, in 's hemels eindloosheên;
De stof van 't stofgewaad, het licht van licht te ontkleên;
Of ingebeelden roem uit nietigheên te delven;
Te leven voor een rook, ten koste van zich-zelven;
Zich-zelv' te sloopen met verzaking van zijn' stand;
Dit 's redenlooze drift, die uitspat uit den band.
Dit straft Natuur, getrouw aan 's Hoogsten welbehagen,
Door duizendduizenden, door onopnoembre plagen.
Te recht! de harmony, die 't groot Heelal regeert,
Die ziel en lichaam stemt, wordt, strafloos niet, verkeerd.

Geneeskunst, 't is uw werk, om pijnen af te weeren;

Maar kunt ge 't blinkend staal des wreeden zelfmoords keeren?
Verwaten monsters, die der wanhoop zijt ten roof,
Wat doet ge? uw razerny is voor vermaning doof.
Doch meer verwaten, gy, die 't duurgeschatte leven
Durft offren aan de lust waar door gy wordt gedreven!
En, meest van allen, gy die 't offert aan een drift
Die zelfvoldoening zoekt in 't zwelgen van het gift!
Den zulken wast geen kruid; zy mogen spartlen, kwijnen,
Geneeskunst heeft geen hulp, geen redding voor hun pijnen:
Zy keer' 't meêlijdend oog van zulke wandaân af,
En weigre 't oor den galm die uitbarst over 't graf!

Maar gy, rampzaligen, wier ijvrig letterkweken,
Hoe doodlijk, zich vergat in onbedacht verbreken,
U vloeit haar balsem, u mijn zangtoon, u mijn hart.
Mijn leedgenooten! komt, ik zalve ons aller smart!

De ziekte der geleerden.
Vijfde zang.

De ziekte der geleerden.
Vijfde zang.

Te wapen, Zangeres! de vijand moet bestreden!
Welaan dan, gespen wy het harnas om de leden.
Gy kent hem: 't waar vergeefsch, indien ik zijn banier
U af zou schetsen by den weêrschijn van zijn vier.
De Vesting is in roer; de Hoofdpoort, ingenomen,
Verspreidt de vlam in 't rond. Dit teeken is volkomen.
Te wapen! op! ruk aan! de Burcht wordt overmand;
Verdrijf hem, eer hy hier zijn' vasten zetel plant.

Verspil, verkwist geen' tijd met kleine plonderaren
Te fnuiken; lichten zwerm van zwierende huzaren!
De kracht des vijands zij verdreven, 't Slot gered,
Eer de overmacht van daar geheel de Stad verplet!

De breinverzwakking, hier der ziekte bron en wezen,
Is elders twijfelbaar, uit andren grond gerezen;
't Zij Weelde een vadzigheid, die lijfsbeweging schuwt,
Aan schaadlijke overdaad in dischvermaken huwt,
En door 't verstoppend vuil (bederf der eerste wegen)
Niet, slechte geesten teelt, uit raauwen chijl verkregen,
Maar zelfs de voedingkracht in 't kwijnend lichaam dempt,
Die eindlijk, tot in 't brein, de zenuwdraad verstemt:
Het zij (gelijke vrucht van tegenstrijdigheden!)
Het lijf, door d' ijzren tand van hongersnood bestreden,
Het blaffen van de maag met walglijk ontuig stilt,
Zich uitput door 't gebrek, en bloed en leven spilt:
't Zij schrikbre wonden, door een lang en hevig bloeden,
De grondstof roofden, waar zich 't werktuig door moest voeden;
Of andre spilling van een kostlijk levensnat
Het bloed verarme aan kracht, ten aadren uitgespat;
't Zij teelvocht, moederstroom, met al te onmatig vlieten,

Of zelfs der nieren loog te rijklijk af moog schieten;
Of scherpe ziekten, wen, door 't leed reeds half versmoord,
De werking der Natuur door de Artzen werd gestoord,
Der kranktestof geen tijd tot rijping werd gegeven,
Maar raauw en ongekookt het lichaam uitgedreven,
En 't ingewand verkracht door al te sterken schok:
't Zij eindlijk, dat Natuur ter neêr zijge onder 't jok
Der sleepkoorts; plettrend jok, de klip der medicijnen! -
Ja, welke de oorzaak zij van lang en geestloos kwijnen,
Verzwakking grijpt in 't eind den hersenvezel aan.

't Is moeilijk, dan te zien hoe verr' zy zij gegaan,
Wanneer zy d' oorsprong neemt uit andere ingewanden.
Somwijlen schijnt ze in 't brein de spierkracht aan te randen.
Hoezeer dit werktuig slechts uit samenstemming lij',
En de Arts bedriegt zich en mistast in de artseny.
Afgrijslijk lijdt het hoofd van pijnen, duizelingen;
Van wallingen in 't bloed, die uit de maag ontspringen,
Wen 't spannend windgebruis geweld doet op haar mond,
Waar meê de zenuwtak 't gevoelig brein verbond.
Afgrijslijk lijdt het in de ontzachbre moederkwalen;
Afgrijslijk, by 't gebrek van dwangloos ademhalen;

Afgrijslijk fomtijds by een koortsjen, dat, gering,
Zijn vluchtig aanzijn uit voorbygaand leed ontfing.
Van daar verwarringen! Van daar ook wanbegrippen,
En onderscheidingen, die 't fijnst gevoel ontglippen!
Van daar, zoo zenuwkwaal, zoo zelfs de moederzucht,
Ja 't vallend euvel, voor eene enkle maagkuur vlucht!
Ach, 't menschlijk lichaam is door wondre samenstelling
Een raadsel. 't Minste deel baart algemeene kwelling,
Stremt door zijn drukking, door zijn' invloed, door 't verband,
Door 't zenuwweefsel, door de vloeistof daar 't van spant,
Het afgelegenst-zelf in werk en werkvermogen;
En wel hem! wien somtijds de teekens niet bedrogen.
Doch wy, wy treden in geen' doolhof zoo verward:
Wien de ydle mom bedrieg', wy zien de ziekte in 't hart.
We ontdekten de ader; niet in de afgeleide takken,
Maar d'oorsprong-zelv', de bron, den stoel der ongemakken:
Ons pad is zeker, en, hoe hobblig voor den voet,
Mijn Zangster, 't voert ons t'huis en de eerkroon te gemoet.

Wanneer, op 't bruischend schuim, van 't aardrijk afgesneden,
Ten prooie aan zee en wind en 's noodlots ijslijkheden,

De hulk in kalme rust de groene golven toomt,
En, van den dood omringd, den blijden haven droomt;
Wen dan op 't onverwachtst van uit haar ingewanden
De kreet van BRAND! ô BRAND! zich opheft langs haar randen,
En, met dien kreet, de rook langs want en takels klimt;
Dan bergt de Zeeman, van het wis verderf begrimd,
Dat ijslijk opwaart schiet en om den mastboom kronkelt,
Ook zelfs het schuldloos vuur dat op de haardsteê vonkelt,
Of 't mooglijk voedsel gave aan d'algemeenen nood.

Gy mede, ô offers van een min aanschouwbre dood,
Maar die niet minder treft en gruwbrer nog doet lijden,
Bedenkt, wanneer ge uw kwaal met nadruk wilt bestrijden,
Dat ge, onbedachtzaam, haar niet koestert. Geeft wel acht
Op 't geen haar, eens gevormd, of aanwas geeft of kracht.
Iets anders is 't, een kwaad in 't gave lijf te ontsteken;
Iets anders, 't zelfde kwaad in 't lijdende aan te kweken.
Het eerste eischt daadlijkheid, verkrachting der Natuur;
Dit, bloote werkloosheid by 't om zich grijpend vuur.
Ach, 't onkruid wortelt licht; het vordert geen begieten,
Geen kweking van de hand, om weeldrig uit te schieten;
't Ontroeien slechts kost vlijt en zorglijk toeverzicht,

En wie ten halve roeit, heeft niets met al verricht.

Begint dan met u-zelv' dat zoet geheel te onttrekken,
Waaraan ge uw hebt vertast. De geesten op te wekken,
Is doodlijk; ô geeft rust aan 't zwak en lijdend deel!
De rust, de onthouding heelt; geen terging, geen gestreel.
Het kind, door snoeplust krank, is wars van zoetigheden,
En 't walgend ingewand vervult de plaats der reden;
Het huisdier zoekt by 't vuur verzachting van de kou;
De ontspanning geeft herstel aan pees en kabeltouw.
Natuur spreekt in u door vermoeinis. Haar vermanen
Is Godspraak. Leert u des van hersenoefning spanen!
Verbergt uw boeken; legt uw dichtveêr uit de hand!
Maar neemt bestoven veêl en strijkstok van den wand;
Geev zangerig klawier, geev Spaansche mandoline
Uw' vingren bezigheid, of dartle tamboerine!
Doch wacht u, dat de fluit uw weeke borst niet terg',
Of 't toovrend zanggenot geen doodlijk gift verberg'!
Laat zoete vriendenkout (maar 't zij van ware vrinden,
Wie hartlijkheid en smaak, geen stijve plicht, verbinden,
Wier omgang voor 't verstand niet ledig is of dor!)
U streelen; doch vermijdt het ramlend dischgesnor

Dat d' ooren lastig is, en hart noch geest bevredigt,
Ja zelfs, de kieschheid kwetst, den fijnen smaak beleedigt.
Ontvlucht den kwelgeest: schuwt den slechthoofd boven al,
Wiens reden dwaasheid is, wiens tong een ijdle schal,
Waarby ge u-zelf verpijnt met zin of slot te zoeken,
En zuchtend rugwaart ziet naar de opgepakte boeken.
Ach! minder wordt de geest, die klaar, die zuiver denkt,
Door wat de Wiskunst diepst, wat ze edelst heeft, gekrenkt;
Min lijdt hy door 't geheim der Zielkunde in te boren,
Dan nietig nieuwsgerel of wartaal aan te hooren.
Verga 't onnut geklap, en hy die 't voert, met een',
Indien hy 't wagen durft uw' drempel op te treên!
Rooft honig, schendt de korf, lichtzinnige barbaren;
Maar prangt het bietjen niet, daar 't uitrust op de blaâren!

Voor alles, schuwt de vrees; den neep der hartkwetsuur;
Den kommer voor uw lot, aartsvijand der Natuur!
Ach, alles wat bestaat, geniet en smaakt het leven;
't Is al, den zorgen vreemd, die ons om 't harte kleven.
Wy, reedlijk, wy-alleen, door valschen geest misleid,
Mistrouwen 't Vaderoog van Gods Voorzienigheid,
Verbeuren 't geen zy schenkt, door de angsten die wy voeden,

Gevoelloos voor 't geluk, verplet door tegenspoeden.
Neen, Christen, geef aan God de toekomst op, en hoop!
Neen, kranke, spaar u-zelv', hoe lot en wareld loop'!
Vooral bewaart uw ziel de troost van 't rein geweten.
Rampzalig! die 't verloor; wien de ijsselijke beten
Der wroeging foltren, die niet sluimert, die geen goud
Bevredigt, daar ze in 't hart de strenge vierschaar houdt.
Voor zulke is artseny noch uitkomst. Zy verkwijnen
Als bloemen op haar steel by 't heete zonneschijnen;
Als planten, wie een worm het wortelmerg doorknaagt.
Zie daar Megeraas zweep, die moedermoorders jaagt!
Gy, kranke, schep vermaak uw leven na te denken!
Dit moge uw' boezem rust, uw hart verkwikking schenken!
Eer de Almacht! eer uw' God met zuiverheid van hart!
Ook dit is heeling, zelfs in heelinglooze smart.
Zoek bezigheden, maar geen zorgen die u prangen!
Schep in het toezicht lust op staat- en huisbelangen!
Voorkom de kwelling, die, in wetenschap verdiept,
Gy-zelf u mooglijk wel uit achteloosheid schiept.
Geef zelfs uwe aandacht ook aan zulke kleinigheden,
Als 't lichaam vordren mag: aan welgevallig kleeden;
Aan net- en sierlijkheid van huis en huissieraad.

Het schoone voedt de ziel; haar pijnigt, wat misstaat.
Vermaak u in den kring der dierbre huwlijkswichtjens
Die 't gunstig lot u schonk, en kus van de aangezichtjens
Den lieven teedren lach der eerste onnoozelheid,
Of droog het traantjen af, wanneer hun onschuld schreit.
't Geluste u, op uw kniên hun zoet gesnap te ontleden;
De ontwikkling na te gaan der pas ontwaakte reden;
Hen voor te spelen, en te volgen in hun spel;
Belang te nemen in hun tol en rinkelbel;
Ja, met en nevens hen op stok of bies te rijden;
Hun jacht of boerendans uit wit papier te snijden;
Een licht, bouwvallig huis te timmren met de kaart!
Dit is den Wijsgeer-zelv', vooral den Vader waard!
Geniet, indien gy 't moogt, het zachte landgenoegen.
Sla 't rookend ploegpaard gâ, ontspannen van zijn zwoegen;
De zuivelrijke koe, by 't koelen van de lucht,
Wanneer zy de emmers zoekt en naar ontlasting zucht.
Maar mijd den middaggloed! Leer kleine feestvermaken
Der schuldelooze jeugd op 't bloemrijk veldgras smaken.
Bezoek de Boerenmeid, wanneer zy 't lijnzaad treedt,
Of in de heldre kuip den frisschen boter kneedt.
Zoek eigen handgebaar, en leer den wijngaard snoeien,

De druiven dunnen, of den perzik, vroeg aan 't bloeien,
Met riethalm dekken voor de late voorjaarsvorst:
Begiet het bloemperk, of de trekkas daar zy dorst;
En zuiver 't blad van rups, den stam van wesp en mieren.
Of schep verlustiging in kunstwerk dat de spieren
Niet ledig laat. Aanvaard den ijzren hamersteel
En draai de handpers van den binder: Neem penceel,
Bootseerstok, bijtel, om in hout, of klei, of stralen
Van 't afgezonderd licht, gelaat of bloem te malen:
Drijf palm- of ebbenhout tot doos of koker uit,
En vorm den lindentak tot scherpe of doedelfluit.
Ja, kunt gy 't, schaam u niet, gedoscht met leêren sloven,
Den plank te schaven, of het knobblig hout te kloven.
Voor alles, wandel; of bestijg het dravend ros:
Zijn schudding maakt den last der ingewanden los,
En drijft de bloedrivier, waar ze in verstopte buizen
Tot staan kwam; doet het vocht door milt en darmscheil bruizen;
Besproeit den dorren huid als met een zachte waas,
En zet de scheiding af door nier en waterblaas.

Geef acht op 't voedsel! Beef voor raauwe en harde spijzen,
Die licht aan 't gisten slaan en winden op doen rijzen,

Waar buik en middelrif van opzet en zich spant
Dan heerscht de wreede kramp in 't werkloos ingewand.
Dan wordt de borst beklemd; de zenuw voelt zich knellen,
En grijpt den gorgel aan, doet hoofd en halsklier zwellen;
En de oogen puilen uit; of, pijnelijk gedrukt,
Aan 't scheemren, schijnen uit hun holen weggerukt,
En schuwen 't heuchlijk licht. De zwellende aders kloppen
Met mokerslagen; 't zweet wordt uitgeperst by droppen;
En onverduurbaar zijn de pijnen, slag op slag.
Zich-zelve onmachtig, woedt de reden, vloekt den dag,
En zwiert en waggelt, als van dronkenschap bevangen:
De vuurgloed blaakt de borst, de dood spookt op de wangen:
Een scherpe kou doorrijdt het krimpende achterhoofd.
't Gevoel-zelf wordt somwijl in 't lijdend deel verdoofd
Door 't opgepakte bloed, dat de aders dreigt te scheuren,
En 't leven met haar. Kracht van vluchtige ambergeuren,
Of dierlijk zout, gestookt uit hartshoorn, geeft geen baat;
En 't uiterst middel is een nieuwe bron van kwaad.

Niet minder schaadlijk zijn, met de aangezette wijnen,
(Al flonkren ze in het glas als vurige robijnen
Of schuimtopazen, ziet, ô ziet hunn' gloed niet aan!)

Gebrande dranken, met bedwelmend gift belaân
En zwanger van de dood: het moutnat onzer Vaderen,
Wiens gest de hersens treft en uitpuilt in onze aderen,
Wiens zuur het maagvocht stoort. En waarom mag ik niet
Den koeldrank, die zoo zacht langs 't malsch gehemelt' vliet,
Den warmen koeldrank uit den roem der kruideryen,
De thee, voorbygaan! Een der heilzaamste artsenyen!
Waarom niet Mokkaas gift, die 't ledig bloedvat stijft
Door vluchtige olie, die het vuur in werking drijft!
Verderflijk is hun zoet, in 't midden van mijn plagen
Mijn wellust nog (helaas!) en eenig welbehagen.
Ach! breinbetoovrend zoet! zoo soms een kleene sprank
Van Dichtvuur opwelt uit mijn tonder, 'k wijt ze u dank,
Ik weet, mijn ziel betreurt, het geen gy my doet lijden;
Maar ach! de moed ontbreekt om met den trek te strijden,
Die tot behoefte wierd, Natuur tot zwijgen bracht,
En laafnis strekt voor 't hart dat naar verkwikking smacht.
Doch, volgt mijn zwakheid niet, wie deel hebt in mijn kwalen!
Wijst, wijst den giftdrank af, gereikt in gouden schalen!
Haar minste misdaad is verkrachting van de maag
Door weeking, laauwen damp, en onbemerkt geknaag.
Ze ontstellen 't zwakke hoofd door kramp- en stuipverwekking

Die 't breingestel beroert; door prikkling, zenuwtrekking:
Gering, en vatbaar slechts voor d'allerfijnsten draad
Waaruit het werktuig der verbeeldingskracht bestaat;
Maar ach! dit klein geweld, door dagelijksch herhalen,
Verslapt de vezelkracht, verdubbelt pijn en kwalen,
En werkt als 't heulsap, als door vuur vervlugde geest,
Die de Arts uit nooddwang geeft, maar nooit genoegzaam vreest.
Gy, wacht u, lijders, voor heur spanning! wacht u-zelven!
Heur lichtnis is verraad, en zal uw grafkuil delven.

'k Spreek van 't genoegen niet der zoete Huwlijksplicht.
Rampzalig! die ze ontbeert, of tot zijn straf verricht!
't Gaat vast, haar schokking van de zenuw, is weldadig.
't Vooroordeel vonnist slecht, steeds wuft en ongestadig!
Neen, 'k doem de wellust niet, verknocht aan 't kuische bed:
Neen, 'k wederspreek u niet, verheven Mahomed! -
Maar sta gelukkig op uit de armen van uw Gade,
Wees moedig, als uw ziel in haar verrukking baadde!
Dan zal ze u heilzaam zijn. Doch voelt ge uw' moed verdoofd,
Beproeft ge een ledigheid in 't killende achterhoofd,
Onthoud u, krank gestel! het kon u doodlijk wezen.
Mijn hart beklaagt u des; ô spoedt u tot genezen!

Dan zacht! wat doe ik? zal mijn Zangtoon, zonder vlucht,
Zich hier vermoeien, met de zuiverheid van lucht,
De nuttigheid des slaaps, den lijdren aan te raden,
En dolen angstig om langs platgetreden paden?
Zal, zal ik de eigen snaar, te vooren reeds geroerd,
Hier weêr doen klinken, in mijn eigen zog vervoerd?
Mijn vrienden, neen! Genoeg! Zoekt kalmte, zoekt genoegen;
Rust ziel en ingewand; bevrijdt het hart van wroegen!
Zie daar de onthouding, die ik voorschrijf, de eerste les
Van voorbereiding van mijn teedre Zanggodes!

Verbeeldt u echter niet, dat we u volstrekt beletten
De wetten te overtreên (die algemeene wetten,
Te zeldzaam opgevolgd, en dikwijls zonder nut!)
Die kranken dat verbiên, wat kracht en leven stut.
Neen, zijt slechts matig! Eet: geen duchtbre bloedontsteking
Weêrhoudt u van de spijs, geschikt tot krachtenkweking.
Dat dierlijk voedsel u een' sterken chijl verschaff'!
Maar wijst de specery der Oosterlanden af.
Van hier den rijken schat der geurige Molukken!
ô Had hen 't stormend Zuid van 't aardrijk weg zien rukken,

Een vuurbraak neêrgeploft in 's afgronds ingewand,
Eer hun verderflijk gif onze aders had verbrand!
Laat somtijds ('t staat u vrij) de gulle beker vloeien,
Iäcchus eedle teelt uw' ruimen disch besproeien.
Ontsluit uw' boezem voor die zachte tafelvreugd,
Die in een' vriendenkring de oprechte borst verheugt.
Onze ouders plachten 't leed met Rhijnwijn aftewasschen;
Men volg' hen na, doch vrij van 't overdadig brassen.
Drinkt zeldzaam; pleegt vooral met hoofd en maagstand raad,
Dat de onbedachtzaamheid geen kwijning achterlaat!

Blijft echter, blijft u-zelf in enger kring beperken.
Uw eerste plicht bestaat in 't ingewand te sterken.
Dan staan we u alles toe, als dit zijn kracht hernam.
Het voedsel, zonder dat, is voedsel voor de vlam;
(Wat zoudt gy 't bruischend vuur nog feller op doen branden!)
De beste spijs wordt gif in onreine ingewanden.

Maar 't is de onthouding niet, die 't stellig letsel heelt,
Dat, eens gevestigd, zich steeds voortplant en herteelt.
't Uitwendige eischt somtijds, voor zalf en heelingpappen,
't Weldadig mes; ja 't vuur, by doorbedorven sappen:

't Inwendig, middlen tot ontlasting van het kwaad,
En keering van 't verderf, dat immer verder gaat.
Geneeskunst doe hier 't eerste, in 't vuil der eerste wegen
Door zachte ontbindingen bedachtzaam uit te vegen:
Waarmeê de zuivring paart der vochten, gants ontaart,
Met vreemde deelen en oneigen stof bezwaard,
Zich scheidende in hunn' loop door 't onvolkomen mengen,
't Geen ongeregeldheid, verstopping, voort moet brengen;
't Zij, dat men ze uitwerp' door der nieren taaie zeef,
Of door de zeep van 't bloed volmaakter samenkleev,
Of met een' zachten gloed den poren uit doe stijgen,
Of in den stoelgang-zelv' onmerkbaar nederzijgen.
Dan zette, dan is 't tijd, versterkende artseny
Den vezel samenhang en stijfte en veêrkracht by,
En brenge in 't werktuigspel der vaste en vloeibre deelen
Die harmonie te rug, die ziel en lichaam streelen:
Dat zorglijk evenwicht, gezondheids eedlen schat!

De Wijnman handelt zoo, wen hy 't vervuilde vat
Eerst van de moêr ontlaadt der uitgetapte wijnen,
En 't kalkzuur dat zy voert, de grondstof der azijnen;
Dan in het heldre nat des landstrooms wascht en spoelt,

Met zwavel uitlucht van den stikdamp die 't doorwoelt;
Aleer hy d'oogst van 't jaar, den roem van honderd jaren,
Den hollen buik vertrouwt om eeuwen lang te sparen.

Doch wen gy d'eersten weg van vreemde stof ontlast,
Het middel zij, naar d'eisch van 't zwakke lijf, gepast.
Geen vinnige artseny ontbloot' met hevig braken
De teedre maagspier door heur wandslijm los te maken,
Of pers' de galblaas, of 't aandoenlijk vliesgestel
Der darmbuis, ledig, door een prikkling, al te fel!
Geen werktuig zij verwrikt; geen vochtklier leeg geplonderd;
Geen vocht te veel ontlast, hoe rijklijk afgezonderd!
'k Zag dikwijls slijm of gal van overmaat beticht,
De kwelling reis aan reis door 't braakvenijn verlicht,
Maar telkens heviger, met nieuw geweld herboren,
En eindlijk 't ingewand als in een' vloed versmooren.
Natuurlijk! 't Prikklen trekt de vochten telkens aan;
Verzwakt het lijdend deel, onmachtig tot weêrstaan;
Vermeêrt den toevloed steeds, die 't spijsverteeren hindert,
Terwijl 't vermeerderd vocht in waarde en kracht vermindert.
Dan zalft, dan dekt de slijm den teedren wand niet meer,
Maar vloeit, onklevend, als onnutte ballast neêr.

Dan mist de gal haar scherp, waardoor de spijs moet koken,
En 't ingewand lijdt last, van werkingskracht verstoken:
't Zuurt alles; 't gist; verrot; stijgt dampende op, of spant;
Brengt, prikklend, krampen voort; en keel en gorgel brandt.
Dan lijden hoofd en hart door 't borst- en zenuwprangen;
De bloedstroom wordt gestuit; de matte leden hangen;
Natuur weêrstreeft het kwaad, dat 's lichaams orde stoort,
En brengt een koorts, de koorts een zeekre kwijning voort.
Ach! had geen Heelarts dus, door 't uiterlijk bedrogen'
Natuur geweld gedaan, de maag te sterk bewogen,
Maar 't spiergestel versterkt, de kokingskracht vermeêrd;
D'onnoozlen lijder had geen sleepkoorts afgeteerd!

Gy, neemt uw toevlucht tot de zuivring, maar omzichtig!
Maakt aan 't verderf der kwaal de kunst niet medeplichtig:
Ontlast, maar langzaam, met verpoozing, schaars herhaald;
En kies geene artseny die in haar werking faalt.
Vermijdt de prikkling der metalen, hachlijk wapen!
De kruidhof staat ons bloot, is voor den mensch geschapen:
Neem uit den schoot der aard, het geen zy willig biedt;
Maar roof, uit weeldrigheid, het geen zy opsloot, niet.
Kies zachter, leniger, voor sterker en verhitter.

Voor 't scherp Schammoniezout, des Rheüms zalvend bitter,
En streelende Aloë voor wreeden Stierengal;
En wat by 't prikklen ook versterking voegt, vooral.

Niet zelden bracht de kwaal verstopping, zwaar te heelen,
In 't bovendeel des buiks, de kittelbare deden,
Waarmeê 't gewelfde rond waardoor de bloedstroom straalt,
('t Aandoenlijk middelrif) zijn uitersten bepaalt;
De milt, die wondre klier, ons duister, maar by de Ouden
Voor zetel van 't gelach en bron der vreugd gehouden;
Ja, zelfs de lever, en, in lager oord, de nier.
Dan smeult, dan kwijnt vooral het blinkend levensvier,
En de afgefoolde ziel bezwijkt in 't angstigst kwellen,
En wanhoopt, wat men doe, aan leven en herstellen;
Ja, spoedt de dood in d'arm uit afschrik van het licht.
Hier is de omzichtigheid vooral van de eerste plicht!
't Is hier, 't is hier de plaats voor sterker prikkelingen,
Die dieper, die door 't lijf met zenuwtokkling dringen,
De Opoponax, de Myrrhe, en Alst, en Gentiaan ....
Maar zacht! wat hobblig pad bereid ik me in te staan!
Neen, wacht niet dat mijn zang de duizend artsenyen,
Die Oost en Westen teelt, in 't stroeve vaers zal vlijën,

Der spraak geweld doe, en barbaarsche toovertaal
Schijn' voor te schrijven ter bezweering' van uw kwaal!
Neen, vruchtloos waar dit werk (hy kent ze, die 't behoefde)
Of, doodlijk licht voor hem die ze onbekend beproefde.
'k Waag hier d'onnoozle niet aan 't roekloos zelfbestuur;
Indien hem de Arts ontbreekt, wees gy zijn hulp, Natuur!

Dan waarom stelt men 't kwaad tot zoo verr' doorgedrongen? -
Neen, zij de lever gaaf als de ongerepte longen!
Ach! dikwerv' zwicht ook zelfs dat letsel, dat haar krenkt,
Voor de algemeene hulp die sterker vezels schenkt.
'k Zag maagden, uitgeteerd, van Artsen opgegeven
Als kwijnende aan de borst, door dit-alleen herleven: -
In mannen, zelfs door 't geel van oogen en van huid
Een zeekre leverkwaal en galsteen aangeduid;
En vezelsterking deed, met de onverdraagbre pijnen,
De teekenen der kwaal van lieverleê verdwijnen.
Natuur redt alles, zoo de kracht slechts niet ontbreekt,
En geen te lang verzuim zich door verharding wreekt.
Doch wee den lijder dan -! Maar neen, wy wenden de oogen.
Die ziekte is dan niet meer het voorwerp van ons pogen;
Maar ze is eene andre kwaal, uit welk een bron ze ook spruit'. -

Gy, Zangeres, vervolg, en voer de heeling uit!

Versterking is geen snel, geen oogenbliklijk zwellen
Des vezels, dat op eens een' zweem toont van herstellen;
Gelijk waarmede (als 't lijf na zwaren last bezwijkt,
Het harte flaauwt, het licht aan 't scheemrend oog ontwijkt,
En de ooren zuizen, kniên, en hoofd, en lenden knikken)
De vlugge korengeest de zenuw mag verkwikken.
Bedrieglijk is die hulp, vervliegend als de damp.
Een aangeblazen vonk in de uitgevlamde lamp!
En wee, die 't lichaam eens gewent aan zulk versterken!
Het dooft de vuurkool uit, en fnuikt den geest zijn vlerken,
Put uit door prikkling, slijt beweging en gevoel,
En werpt in 't weeke brein de reden van haar stoel.
Neen, sterkte rust alleen op samenhang der deelen,
Is vastheid, vederkracht, die drukking, rekking, velen;
Wie matige arbeid niet verwoest, niet nederslaat;
Wie werkzaamheid noch rust, dan al te onmatig, schaadt;
By wie de werking paart aan zinlijk welbevinden;
De rust en werkingslust zich onderling verbinden;
Het hoofd, het hart, de borst zich-zelve niet gevoelt;
En 't werktuig niet verhit, niet zonder oorzaak koelt.

Dees sterkte wordt verwekt door welbereide sappen
Uit spijzen, wel voorzien van voedende eigenschappen.
Geneeskunst brengt haar voort, wanneer ze een kracht verstrekt
Die in 't verslapte deel de stoffen samentrekt,
In naauwer band vereend, den vezel doet verveêren
En weêrstand biên aan 't leed het geen hy af moet keeren.
Hier doet het bitter, hier 't mishaaglijk bitter, deugd.
't Herstelt den vezel in de veêrkracht van zijn jeugd;
Het ondersteunt de maag in 't spijzenkleinzend koken;
Versterkt een flaauwe gal, van heilzaam scherp verstoken;
Hergeeft aan 't ingewand de warmte die 't ontbreekt;
En velt den rottingdamp, die duizend rampen kweekt;
Drijft uit, zet af, bedwingt, ontlaat, en sluit, en opent,
Het werkeloos gedarmt' tot plicht en yver nopend;
En, waar de ledigheid het werktuig stil deed staan,
Daar voert het leven, daar vernieuwde werking aan.
Maar waant niet dat zijn nut versterve in de eerste wegen!
Neen; 't deelt den chijl zich meê, en in het bloed gestegen,
Doorwatert, baadt, en drenkt, in 't kronklen van dien wel,
Zijn samenwringend zout geheel het vezelstel.
Van daar de onschatbre baat der roemrijke Alsemknoppen,
Der scherpe Gentiaan, der Honderdguldentoppen;

Der geurige Melisse, en Kwassië, en Kaneel;
Der Kroeze en Peper-munt, zoo prikklend in de keel;
Gy, eedle Oranjeschil, en frissche Oranjebladen,
(Ik zou, verzweeg ik u, mijn eigen hart verraden)
En Alanswortel, met de witte Wintersbast;
En Péruus weldaad, die aan lage struiken wast,
Maar eedler roem verdient dan Boschahorn en Ceder;
Voor wie de koorts zich buigt gelijk mijn zwanenveder.
Ik zwijg van namen, die het grillig vers ontziet.
Ja, zelfs de scherpe Aluin verwerpt mijn Zangster niet,
Wanneer ze, aan zachte gom of Salebslijm vereenigd,
Haar prikkel matigt, en haar stroeve walging lenigt.
En gy vooral, metaal, dat, waardiger dan goud,
Niet slechts ons 't lijf beschermt, en veld en akker bouwt,
Maar tevens, door Natuur in 't levensnat ontbonden,
De vaste deelen voedt, in aarde en vocht omwonden.
Het zij gy, onder de aard met zwavelstof verknocht,
U als een oker mengt aan 't borlend adervocht
Der wellen, of vermomd door 's menschen kunstbewerking,
Heel d'artsenyschat trotst in spier- en zenuwsterking;
Zoo dra 't gevoelig brein uw' prikkel slechts verdraagt,
En niet, te vroeg, door u in zuisling omgejaagd,

Aan maag en ingewand zijn wieling doet ervaren,
En braking opwekt, die geen heulsap kan bedaren.
Gewis, geen graauwe mosch van IJslands dorren grond
Heeft zulk een wonderkracht, hoe voedende en gezond.
Gy, wonderdadig Staal, zoo scepters voor u bogen,
Gy oefent ook in 't bloed het onbepaaldst vermogen,
En, schikt ge op 't krijgstooneel van purper en van throon,
Gy geeft in 't klein Heelal, gelijk in 't groot, den toon;
Mits, by gepaste gift, met koude bron begoten,
En, niet in 't ziekvertrek aan kluisters opgesloten,
Het lijf de frissche lucht in borst en leden smaak,
En geen beweging schuw, noch levenswet verzaak.

Geneeskunst! regel gy 't gebruik dier artsenyen;
En, mag mijn Zangeres zich aan uw voeten vlijen,
ô Gun haar, dat ze op 't pad, tot zoo verr' afgerend,
Verademe, en het oog bedachtzaam rugwaarts wend'.
Wy naadren d'eindpaal; doch waar zijn zy, die ons volgen? -
Ach! kruipende, in hun kwaal en onmacht als verzwolgen,
Vertwijflen ze aan 't bereik van 't voorgestelde doel:
De pijnen klemmen en vermeestren hun gevoel:
Hun kniën wanken; en de dood zweeft voor hunne oogen.

Te rug! en volgen wy de stem van 't mededogen!
Haast keeren we, en, gesterkt op de ingeslagen baan,
Biên ze u den dank van 't hart, en ons den lauwer aan.

De ziekte der geleerden.
Zesde zang.

De ziekte der geleerden.
Zesde zang.

'T Roemruchtig Arbela, dat Issus lauwerbladeren
Met kronengoud doorvlocht, doorvlocht met purpera deren
Van Cyrus diadeem, en 's aardrijks koningsstaf
Ten roof aan 't Grieksche zwaard, ten spel aan 't krijgslot gaf:
't Roemruchtig Arbela zag strijdbren Alexander
Door de overmacht geklemd van Pers en Morgenlander,
En, daar hy 't talrijkst heir op 't stalen pantser stuit,
Zijn goud en legertent aan 't Schytsch geweld ten buit.

Een felle kreet gaat op, die door zijne ooren dondert
En weêrgalmt over 't veld: ‘Ons leger wordt geplonderd!’
Zijn heirspits schokt er van, en 't oogenblik genaakt,
Dat Griekens Heldenjeugd heur' eersten roem verzaakt.
Wat doet hy? Laat zijn arm om nietige belangen
Den zegepraal der aard één uur in twijfel hangen?
Neen, zegt hy! Hier is 't veld, hier roept ons plicht en eer:
Wat daar verloren ga, hier wint men 't dubbeld weêr!
Zoo spreekt hy, zwijgt en vecht, en Perzië is verwonnen.

Gy ook, terwijl gy 't kwaad tot in zijne eerste bronnen
Vervolgt, en 't weêrstand biedt, en uitroeit, en betemt,
Draagt zorg, dat ge uw' triomf om geen bagaadje stremt.
Geen Arts, wien 't lijdend hart voor ware redding dankte,
Die immer in 't bestek van zijn genezing wankte!
Hy slaat de teekens van de ziekte gaâ, besluit,
Bestormt haar legering, en drijft hare oorzaak uit.
Geen toeval leidt hem af: bykomstige ongemakken
Doen ('t groot ontwerp ter spijt') zijn' aanval niet verzwakken,
Zijn kracht verdeelen om een' lichaamloozen schijn,
En, in 't gevolg der kwaal, der ziekte speeltuig zijn.
Steeds dwaalt hy, die, de pijn afzondrend van 't ontsteken,

Het eene heelen wil door 't andere aan te kweken.
Vergeefs de vlam getracht te dempen onder 't stroo!
Zoo zalft de honig in de kinkhoestkwelling! zoo,
Het heulsap in den brand van long of ingewanden!
Zoo stort men de aspis gift, en scherpt des evers tanden!
Neen, 't broeinest zij verstoord, het addrenbroed verplet,
En de ever opgejaagd, het landvolk is gered!

Dan, dikwerv' perst het leed, dat in byzondre deelen
Zich opheft, de aandacht af by 't algemeene heelen.
Het hart bezwijkt somwijl en dreigt het uiterst kwaad:
Ondraagbre kramp verwringt d'ontstelden vezeldraad:
De slagaâr beukt het hoofd te bersten: 't bloed in de aâren
Ontvlamt: de pols slaat brand: de brekende oogen staren:
De schedel kneust zich-zelv' te pletter op den muur;
En Rede ontglipt de toom van 't hachlijk zelfbestuur.
Zoo klemt de geessel der onlijdbre folterpijnen!
Hier eischt Natuur in nood de hulp der medicijnen!
Hier eischt ze een' bystand die haar steune en onderschraag,
Dat ze, en haar leed verdure, en 't heelen-zelf verdraag!
Welaan dan! Moge ook hier uw invloed niet ontbreken,
ô Schrandre Heelkunst, en gy Dichtkunst, die wy smeken!

Dus verr' geleidde uw hand ons 't steile bergpad op;
Vervolgt! de lauwer lacht en wenkt ons van den top.

Doch vreest niet, gy die 't oor gewaardigt aan mijn klanken,
Dat u mijn zang aan 't bed der afgepijnde kranken
Doe deelen in hun wee, of 't ingewand ontbloot',
Bezwangerd met dien damp, die angsten van de dood,
Die krampen, die in 't bloed tot in de hersens boren,
Den gorgel nijpen, en het stikkend hart versmooren.
Neen, 't is te veel alreeds uw teêr gevoel getergd,
Te veel verbeelding, die zich uitput, afgevergd;
Neen, zij de voorhang voor dat schriktooneel geschoven!
Neen, voeren we u veeleer in de aangename hoven
Van Ceres en Pomone, in Ennaas lustvallei;
Waar 't herdersdeuntjen kweelt door ruischpijp en schalmei;
De Veldgod, door 't geboomt', en Nimf en Bronnajaden
Met vonklend oog beloert, en, midden onder 't baden,
Met eenen sprong verschalkt; doch, duikende in den vliet,
Zich voor de ontglipte maagd omkronkeld vindt in 't riet;
Waar minlijke Arethuze, aan Alfeus arm ontschoten,
Zich onder de aard verschuilt, den minnaar afgesloten;
Dianaas dartle stoet de hooggegorde kniên

In 't spieglend waterglas den Vlietgoôn laat bespiên,
En de oogen tergt door 't blank der elpenbeenen voeten,
Die 't kabblend beekjen lekt, en (mocht het!) door zou wroeten.
Waar Liefde, en Lust, en Vrede, en Theokriet met haar,
Omtuimlen in 't gestoei der wulpsche vrijsterschaar!
Hier durven we in den schaâuw der breedgetopte beuken,
Op 't fulpen veldtapijt viool en sneeuwbloem kreuken,
En luistren naar het lied der schelle Filomeel.
Maar hoe, mijn Vrienden, hoe! Is dit haar zuivre keel,
Haar zoete gorgelstem? Of hoore ik 't aaklig donderen
Van de onderaardsche kluft, die ons begrimt van onderen?
Zoo is 't. Natuur voedt hier haar romm'lend ingewand
Met ijzerschorie en gedempten zwavelbrand.
't Is de Etna: hy, wiens buik in ontoegangbre kuilen
De dampen toebereidt, wier hol en dompig huilen
Des helhonds schor gebas, der doemelingen kreet,
In 't lichtbegoocheld oor der Oudheid joelen deed!
Hier giet de hand des tijds op lichtontvlambare aarde
De waatren die Natuur uit sijplende erts vergaârde,
En heel het aardrijk spant, en davert, en verschrikt,
Van d'opgezetten wind, waar van zijn binnenst stikt.
Dees rommelt, als een trom, als duizend oorlogstrommen,

Die, onder 't hol verdek, verderf en onweêr brommen,
En zoekt eene uitkomst, tot de schors des bodems splijt,
En bergen van elkaâr en bosschen nederrijt,
Of, in de lucht ontvlamd, door Etnaas holle kaken
Een' nieuwen doortocht vormt met vlam- en steenrotsbraken,
En 't lieflijklachend dal in woesteny verkeert
Door gloênde stroom aan stroom die langs 't gebergt' spanceert,
En voortweidt als een vloed, die, uit zijn kruik ontsproten,
Een veld dooradert; of, ten steilten afgeschoten
Gelijk een waterval, en schuimend neêrgestort,
In vonkenregenen en rook vernietigd wordt.
Dan zucht, da kermt Natuur; dan lijdt zy doodsche krampen!
Dan schokt, dan bonst haar 't hart, beklommen van de dampen!
Dan...! Maar, mijn Zangster, zwijg, en voer dit beeld niet uit!
Ziedaar wat damp vermag, die 's lichaams hol besluit!

Wat middel dan, ô Gy, weldadige behoedster,
Der krankten weêrparty, des levens teedre voedster!
Heeft, heeft uw voorzorg niet een plantjen voor dit leed,
Geen windbedarend kruid, geen' wortel, toegereed?
Of wist de schrandre kuust geen' vluggen geest te kweken,
Geen sapbereiding, om hun stormgeblaas te breken?

Zou Heelkunst of zoo arm, of zoo wreedaartig zijn;
En schenkt ze ons niet een' drop van Ledaas kruiderwijn
Die 't lijdend hart geneest of 't leed verbiedt te voelen;
Die (zoo, als reden heerscht op 't woeste driftkrioelen,
Of als een sterker drift de mindere overwint)
't Gevoel dier pijnen door zijn ongevoel verslindt?
Gewis, zy heeft ze, ô ja. Natuur heeft eedle kruiden;
En, dierbaar Vaderland, geen afgelegen Zuiden,
Geen Oost, geen waterplas, die 't Westen van ons deelt,
Onthoudt ze u. 't Is uw schoot, die deze weldaad teelt.
Zie ginds de scherpe anijs in uwe hoven tieren;
De fraaie venkel, trots, op hooge stelen zwieren;
De geurige karwei; het korianderzaad;
De speerkruidwortel, steun van zwakken zenuwdraad;
En, dien wy vroeger reeds verdiende glorie gaven,
De munte en majolein: uw eigendom, Bataven!
Of, zoo u 't onwijs hart naar afgelegen kust,
Naar vreemden hemelstreek, uitheemsche vruchten, lust,
Welaan! de Gember laat uw vordring niets ontbreken,
Met eedle Zedoar, uit Morgenlandsche streken,
De vurige Muskaat (ach! al te sterk van gloed),
En 't olierijke blad, doorbalsemd van haar zoet.

Doch veiliger dan dees is 't ooft der Hesperieden,
Die in hun geele schel een bijtende olie bieden,
Min tergend, meer geschikt tot prikkling van de maag
En dampontlasting, die zich opzet van omlaag.
By dezen voegt de kunst het prikkelend vermogen
Des vochts, door lenig vuur uit d'amber opgetogen,
Of d'opgeheven geest van dierlijk hoofdgebeent'.
Gelukkigst wordt hun kracht met zuivringkracht vereend
Die ongevoelig werkt en deel heeft aan 't ontspannen.
Eén drop somwijlen, kan dier winden storm verbannen,
Gelijk een gisting, die ter neêr slaat door het nat
Dat uit de koude bron in 't werkend mengsel spat.
Somwijlen baat er niets om 't groeiend leed te stuiten,
Ten zij de spierkracht-zelv' zich samentrekk' van buiten;
't Zij zachte stroking met de levenwarme hand
Haar opwekke, en den huid uit d'onbeweegbren stand
Verwrikke en rimpel', of, met wol en lamrenvachten,
Den vochten omloop geev, en, door dien omloop, krachten.
Somwijlen grijpt hier drooge of vochte stoving stand,
Of zachte spoeling van het lijdende ingewand.
Men zag, daar niets verlichtte in 't gruwzaamst windbeklemmen,
Een luchtkop op de buik den kramp der spanning temmen;

Ja, 't bladertrekken van 't Iberisch paardinsekt.
't Zij dat dit prikklend vuur de spierkracht feller wekt;
't Zij dat verlies van vocht in de uitgerekte vaten
Der veezlen stijfheid breek om werking toe te laten
('k Beslis hier niet voor 't een of 't ander samenstel):
Genoeg! de spanning wijkt en 't vreeslijk spiergeknel.

Dan, dikwerv' staat de kunst by 't jammerbed verslagen,
En moet aan doodlijk gif de hulp der kruiden vragen.
Hoe, hemel! 't heulsap, dat bedwelmend moordvenijn,
Zal, in des Artsen hand, des levens heiland zijn!
Beeft, kranken, beeft vrij! - Ja, die vijandin van 't leven
Zal hulp, verzachting, troost, zal zielsverkwikking geven.
Ja, wat den roem verwierf van stuipontspanningkracht,
De heilrijke Opium wordt nooit naar eisch geacht!
Wee echter, die 't misbruikt! dit middel, zoo ontzettend
In werking, zoo geducht, zoo kracht- en geestverplettend!
Die aan zijn streelingkracht 't begoocheld brein gewent!
De onnoozle minn' die troost; hij siddre, die ze kent!
Bedrukten, ach! wat raad indien de ontsteking woedde,
En 't werkzaam zwijmelgift de bloedverhitting voedde,
De dood in de aders bracht, het vuur in 't ingewand,

Gemaald met vlek by vlek, in 't purper zwart gebrand?
Wat, zoo 't verslapte brein, dier werking prijs gegeven,
De vatbaarheid verloor voor 't meer dan dierlijk leven,
En oordeel, redenlicht, verdonkerd voor altijd,
Gods edelst schepsel tot een ondier had ontwijd?
Ach! dikwerv' zag ik dit. Te dikwerv', deze ellenden
Hervoortgesleept met kracht en jammerlijk volenden.
ô Welk een wroeging dan voor de onbedreven hand
Die dood, en meer dan dood, in 't argloos lichaam plant!
Vergeefs, misdadige Arts, zal de aarde uw feil bedekken,
Of 't voorbeeld van een' naam tot schuldverschooning strekken;
Natuur, uw eigen hart, geheel de menschlijkheid,
Die elken misgreep, dien ge u schuldig maakt, beschreit,
't Eischt alles rekening, 't eischt wraak van zulk vergrijpen!
My dunkt, ik zie uw ziel met gloénde tangen nijpen
Op 't bloote denkbeeld van de mooglijkheid. - En gy,
ô Jongelingen, die u wijdt aan de artfeny,
ô Geeft u aan den wind van ijdle nieuwigheden
Niet achteloos ten roof! Beproeft! en hoort de reden!
Zegt eens, aan d'eindpaal van uw glorierijke baan:
'k Heb - niet, mijn licht gevolgd (dat licht was mooglijk waan;
Misleidend flikkren van de Eubeesche strandslottoren,

Gericht om 't Grieksche bloed in 't vlotte zand te smooren,
Of weemlend dwaallicht, dat in zwarte nevels hangt,
En, op den adem van den wind die 't ondervangt,
Nu her-dan derwaart drijft, en eindlijk uitgeflonkerd,
Te loor stelt, wie het volgt, in vale nacht verdonkerd.)
Maar - 'k zocht de waarheid steeds, en brak mijn trouw haar nooit;
'k Heb om geene ijdele eer, naar mode of smaak geplooid;
'k Deed nooit een droef gezin, uit slechts vermijdbaar dwalen,
Met 's Vaders vroegen dood mijne achtloosheid betalen;
Maar 'k drage in 't stervensuur, en op mijn legersteê,
De dankbre tranen van mijn tijdgenoten meê. -
ô Zalig, wien zijn hart met zulk een troost mag laven!
Geniet haar, dierbre jeugd! dat loon trotst gouden staven.

Maar wat, indien het hart, bezwemen in de borst,
Het bloed doet stilstaan, als met schichtig ijs omschorst;
Of dit, door d' enklen druk der slagaâr voortgedreven,
In grooter vaten stikt, onmachtig door te streven,
Het uiterlijk der leên met doodzweet overdaauwt,
Op de ingewanden perst, den levensgloed verlaauwt,
En zelfs zijn eigen bron van laving doet versmachten?
Wie zoude, in zulken staat, den jongsten snik verwachten,

En redden 't lichaam niet door kracht van kruidery?
Ach, de aakligheid des doods bedreigt dan van naby,
En plant zijn vale vaan op de ondermijnde wallen.
Hun top buigt over, knikt. Mijn God! I ik zie ze vallen,
En alle hulp heeft uit! De God des levens vliedt
Van 't outer dat hem rookt: de vuurvlam ging te niet:
Zie daar den laatsten sprank! Zy tuimlen uit den hoogen!
De puin vervult de lucht en sluift de zon in de oogen!
In dees beroering was de vlijming van 't lancet
De toevlucht; 't blinkend staal, de krijgsleus; bloed, de wet;
Wanneer mijn vroege jeugd, der kindsheid naauw ontwassen,
Zich-zelv' verdrinken zag in eigen purperplassen.
Ach! purperplassen, die mijn ouderdom betreurt,
Nu 's levens eedle stroom, verbasterd, en miskleurd,
Aan geest verarmd, en raauw, met ongeregeld prangen,
En - stoffen voortsleept die verbandloos samenhangen,
En - 't leven met de dood in 't kwijnend lichaam mengt.
Mijn vrienden! ô ziet toe, wanneer gy schatten plengt,
Die Indie of Pactool u nooit weêr kan vergoeden,
En doet geene ader, dan uit plicht en nooddwang bloeden!
Neen, dient den zoeten geest, die uit salpeter stijgt,
Aan 't nedervallend hart, dat naar den adem hijgt.

Geeft schokken door den kil der frissche waterspranken.
Beproeft de kracht der myrrhe in welbereide dranken?
(Zy troost, zy wekt de vreugde in 't afgepijnd gemoed):
De onschatbare amber, die de kalmte geeft aan 't bloed:
Het geurig kamferzout, die harst, vervuld met zegen!
Zy steunt den vezel, drijft, en staat verrotting tegen.
Ja, zelfs de zuivre wijn, die God en mensch verheugt,
Doet in dat oogenblik de matte zenuw deugd,
Wen hy, aan 't lijmig nat der eedle garst vereenigd,
Het bloed doorwandelt, en zacht aanzet wat zy lenigt.
Niet zelden doet het zuur ook voordeel in dien stand,
Daar 't vuile gisting weert in 't stilstaande ingewand:
Doch zacht, geen hevig zuur, waar van de prikkelingen
Of 't bloed verstijven, of de vaten samenwringen.
Men mijd' de onbandigheid van 't delfzuur, en zoek baat
In 't geen de gisting teelt, de boomgaard rijpen laat;
Zoo echter 't ingewand, te teêr, te licht bewogen,
Die zachte bijting duldt en strafloos mag gedogen:
Hier baat geen voorschrift, neen; de juiste staat der kwaal,
Zie daar uw richtsnoer, Arts, dat gift en maat bepaal'!

Dan ach! mijn geest dwaalt af. Mijn vrienden, 'k zie u lijden,

En zou uw snerpend wee my 't harte niet doorsnijden!
Mijn borst niet aâmen tot uw redding! Ach, veeleer
Zou 't licht van 's Hemels pool zich domplen in het meir,
De woeste hemeldraak beerin en wagendrijver
Vervolgen door het nat, dan liefde zwichtte aan ijver!
Eer groeide 't blozend ooft aan distels, de akoniet
Aan d'eedlen wijnstok, en de nagelbloem aan 't riet.
Vergeeft des, zoo mijn Nymf met loome en loden passen
Zich voortsleepe op een pad, waar niet dan dorens wassen!
Zy spoedt naar 't eind, maar moet haar dierste plicht voldoen.
De lauwer faal haar 't hoofd, de deugd is haar festoen.

Nog zwijge ik van het wreedst der ziektefolteringen.
Dat woeden van de pijn, waar van zich 't hoofd bespringen,
De reden schudden voelt! Onlijdbaar boven al
Wat zich verbeelding maalt van 't onderaardsche dal,
Waar razernyen met haar zweepen, geeslen, gloeien
En blaken, meer zich-zelf dan de ijdle schim vermoeien
Die 't voorwerp is der straf. Onnoozele oudheid, ach!
Wat wist uw sterk gestel van 't geen de pijn vermag?
Uw forsche vezelkracht, die stier en leeuw kon trotsen,
Die eiken knakte als bies, en brokken spleet van rotsen,

Bood weêrstand aan 't geweld van kneuzing, buil, en wond,
En 't rijk en kernvol bloed liep onbelemmerd rond.
Uw hersens leden niet van voet- of vingerkwetsen.
Wat zoudt ge ons lichaamssmart in uw tafreelen schetsen!
Wy voelen haar (helaas!) wy, wier vertederde aart
't Lichaamlijk fijnst gevoel aan zwakke vezels paart!
Ons blaakt de ontsteking, ons de gloed der zenuwkoortsen,
Met ijsselijker vlam dan uwe Alectoos toortsen!
Ons scheurt een wreeder gier het lijdende ingewand
Dan uw' Prometheus in zijn boei van diamant!
En, wat is kerven, wat verscheuren, rijten, prangen,
Wat vuurvlam, staal, of lood, of schroef, of gloênde tangen,
By 't wringend, scheurend, slaand, en teistrend hersenwoên
Der hoofdpijn; waar geen smarte een' zweem van laat bevroên!
ô Wee hare offers! hoop, hoop alle pijnen tevens
Op één, eens aan de smart ten prooi gedoemden levens,
Eén uur dier schrikpijn weegt een leven smarts te zwaar.
ô Zalig, zoo haar wee voor schatten tembaar waar!

Mijn leedgenoten! ach, wat zou mijn hart zich streelen,
Mocht u mijn teedre zang zijn noodhulp aanbevelen!
Dan, neen! wat vleien we ons! Daar is geene artseny

Behulpzaam in den brand van 't hevig noodgetij',
Dat nu de wolken schokt, dan d'afgrond dreigt te ontbloten;
Uit tegenstrijdigheên van oorzaak voortgesproten!
Helaas! nu, is 't het bloed, dat met te groot geweld
Zich opdringt, 't weeke brein in de adertakken knelt
En kneedt en geesselt met verbijstrend uurwerktikken,
En in den toevloed van zijn vochten dreigt te stikken.
Dan, is 't de kramp der maag, die om den gorgel grijpt,
Daar 't opgestegen bloed de hersens famennijpt.
De zuisling, 't grof geknal, en 't ondoorstaanbaar kraken
Verwisslen, paren zich met siddren, trillen, blaken,
En de onmacht mengelt zich aan schrikbre spanningkracht.
Dan, is 't de ledigheid, door 't spillen voortgebracht
Der nutte geesten, met den minsten gloed vervlogen,
En 't gantsche vochtgestel wordt regelloos bewogen.
De ervaarne taste hier het kwaad in de oorzaak aan!
Hier zal geen rozenkoek met edikzuur volstaan,
Der vaadren toevlucht by verhitting; hier, geen geuren,
Wier adem 't logge brein al schokkende op mocht beuren;
Maar de ongeregeldheid des omloops dient hersteld.
't Is hier, dat prikkling op de buitendeelen geldt.
De bladertrekking, die op nek of schouderbladen

Het hoofd ontlasten kan, van vochten overladen;
En de aftrek van het bloed, door 't warme waterbad,
Naar voet of handen: ja, de ontspanning zelfs van 't vat
Door aderoopning is het eenigst ter verlichting,
Dat stuip of dolheid weert, of brein- en vliesbrandstichting.

Doch groot is 't voordeel, groot de werking op het bloed,
Op brein en spiergestel, wanneer dit onheil woedt,
Die 't lichaam wedervaart in zacht, weldadig koelen
Van 't uiterste ingewand, door 't dikwerv' uit te spoelen.
De krampontlatingkracht van 't riekend bevergeil
Beveelt zich zeldzaam, als de smart dit hooge peil
Besteeg, noch 't stinkend vocht der Libyaansche struiken,
Den vrouwen dienstiger om 't moederwee te snuiken.
'k Zag echter ook hun hulp niet nutloos aangewend,
Met stillende opium en omgekroesde menth',
Citroenkruid, en het vocht van frissche lindenknoppen,
Bezwangerd met een tint van geestrijke olydroppen.
Somwijlen dempt men 't zuur, en 't hevig letsel zwijgt,
Door schelpstof, kreeftenschaal, waarin de scherpte zijgt,
Zijn' prikkel aflegt, en een einde maakt van 't worgen,
Verzadigd door het zout in slorpende aard verborgen.

Doch zinkt het hersenmerg, als mat en uitgeput,
Dan is de vlugge geest, de snelste voeding, nut.
Dan kan de waassem-zelf van brood, van speceryen,
Verkwikking schenken, meer dan de edelste artsenyen.
Dan geeft een enkle kop van Mokkaas tooverdrank
Veraâming; dan behaalt de zuivre wijngeest dank.
Doch wacht u, kranke, van zulke uitersten te tarten!
Voorkom 't gevaar daar van, voorkom den neep dier smarten!
Ontzie het gene 't bloed naar hoofd en hersens jaagt;
Vermijd de voedsels, die uw koking niet verdraagt;
En doe geen lichaam, dat, vervallen van zijn krachten,
Steeds nieuwe steunsels eischt, naar chijlvernieuwing wachten.
Eén oogenblik, en ('k weet, 'k beproef het t'elker stond)
Het oog wordt duister; 't vocht loopt taplings uit den mond
Die optrekt; 't hart verflaauwt; de hemel schijnt betogen;
De geest, beneveld, zucht; zijn vreugd is weggevlogen,
Hy walgt van 't licht, en wenscht naar de ijzren rust van 't graf.
Helaas! wat brak op eens dien hoogen zetel af,
Waarop hy, met zich-zelv' en 't gantsch Heelal te vreden,
Het noodlot buigen dorst en naar zijn wenschen kneden? -
Eén oogenblik te laat van 't afgepast ontbijt,
Maakt hem zich-zelv', zijn kracht, een' dag des levens, kwijt!

ô Christen, hebt ge een hart, dat lust schept meê te deelen,
ô Laat u 't oogenblik der weldaad niet ontstelen!
Geef daadlijk, geef terstond, waar de armoê brood begeer':
Eên oogwenk slechts te laat, en 't is geen weldaad meer!

Doch, zal de zachte slaap, die alles strookt en koestert,
Gesloopte kracht herstelt, en matte leden voedstert,
U vlieden? luikt zijn hand uw oogleên nimmer toe?
Beklagenswaarde, die, wen ge afgesloofd en moê
De legerkoets beklimt, voor nachtrust en verkwikking,
Slechts onrust, foltring, raapt, en dikwerv' zielsverschrikking;
Daar 't eindloos bruischend brein nooit inoogst, immer spilt;
De zenuw eindloos schudt en ongeregeld trilt;
Verbeelding, meer en meer verbasterd en verwilderd,
't Verloren beeld herbaart en telkens nieuwe schildert;
En 't oordeel, als een vlam, gedreven van den wind,
Nu her-dan derwaarts zwiert, en nergens standplaats vindt.
Ach, nooit beproeft uw hoofd het zuizen van zijn vlerken.
De maankop om zijn kruin mag de uwe niet versterken.
Hy schuwt een sponde, waar kwellaadje, zorg, en pijn,
Als saamgezworen, in gestaâge nachtwaak zijn,

En de ingenomen koets met lans en dolk bewaren.
Ai my! hoe brandt u 't bloed! hoe kookt het in uw aâren!
Hoe vliegt, hoe bruischt het op, en stookt de hersens aan!
Is hier de razerny (ô hemel!) wel te ontgaan?
Neen! zoo die hersens niet, gevoelloos door al 't blaken,
En werking, en besef, ten eenenmaal verzaken;
En, met den valschen mom van sluimring ingehuld,
Beroerte uw lijden met een zachte dood vervult.

Beroerte, of razerny! ô Hemel, wie van tweên
Is schrikbrer uiteind na zoo uitgestrekte weên!

Beroerte, wen zich 't brein, als van een vreemd geweld
Voelt saamgedrukt door 't bloed dat in zijne aders zwelt,
En op de zenuw perst met ongeregeld klemmen,
Om zelfbesef, gevoel, en muskelkracht te stremmen!
Dan stort het lichaam in een schijnbre sluimerzucht.
Het oog is doof voor 't licht, en de ooren voor 't gerucht.
Vergeefs, zoo Gade en kroost met zilte tranenplassen
't Nog ademhalend lijk op 't zwijgend leger wasschen!
Zoo Vriendschap, Liefde, en Trouw, om 't treurig bed gegroept,
De vlotte ziel te rug, en tot het leven, roept!

Vergeefs, indien de kunst door heilzaam vezeltergen
Het saamgedrongen vocht een' ruimer loop wil vergen!
De ziel gehoorzaamt aan geen lichaamsprikkling meer,
En 't werktuig ligt ontwricht, geen kunst herstelt het weêr.

Doch wreeder, 't diep verval van 't edel denkvermogen;
Wanneer 't verstoorde brein, op vreemde wijs bewogen,
Verbeelding schimmen biedt, uit ijdle lucht gevormd,
En 't radeloos verstand met nietige angst bestormt!
Of als men, speelpop van een bloot werktuiglijk prikkelen,
Geen denkbeeld meer herkent of vatbaar is te ontwikkelen,
Geheugen, oordeel mist, zijn' eigen-zelv' ontvalt,
In kindsche onnoozelheid met kinderspeeltuig malt,
En kindren-zelv' tot spot, tot schimp wordt en verachting!
ô Wrange, ô gruwbre vrucht der lange breinverkrachting!
Helaas! die sterke geest, die, aarde en lijf te groot,
't Oneindige als 't Heelal in zijne omvaâming sloot;
Die Godheid, die Monarch, die met den donder speelde,
Zich zetelde op het niet, en wareldstelsels teelde,
Den tijd en 't lot beval, de schepping buigen deê,
Ligt, van zijn' throon gebonsd, by 't onvernuftig vee!
De hand, voor wie heel de aard aanbiddend nederknielde,

Die klei en marmersteen, die hout en doek bezielde,
Die 't hart betooverde in de luitsnaar (ach, myn God!)
Voert thands de zeepblaaspijp, bekrast het traliekot,
Of krimpt voor 's tuchtknaaps roê! - ô God van dood en leven,
Bewaar, bewaar het hoofd, waarin uw gaven zweven!
ô! Rukke, eer zulk een lot het woedend brein verrass',
't Genadig woord ons weg: ‘Keer, stervling, keer tot asch’!

En ach! wie zal den slaap voor 't moede brein bezweeren?
Vergeefs de koets gespreid van zachte zwanenveêren,
Met zijde en goud gedekt, met purperglans omboord!
Waar is de tooverzang zoo krachtig, dien hy hoort?
Gy, tooverkollen, die met ijsselijke rijmen
De bleeke nachtvorstin deedt blozen en bezwijmen
(Gy waandet dat gy 't kost) en neêrtrokt op deze aard,
Koomt, leert me uw tonen, zoo zy 't kunnen, schatten waard!
'k Zal met u, 's middernachts, wanneer de honden bassen,
Het warend roofgediert op zerk en graf verrassen,
Den raâroof wagen, en de lijken in hun kuil
Ontrusten, onvervaard voor raaf- en wolfgehuil.
'k Zal bloed en etter van verpletterde adders koken,
Met wortels, uit de rots met kraauwels uitgebroken,

En mandragoren, met een looden naald doorpriemd,
Zoo dit d'onschatbren slaap aan de ijdle rustkoets riemt.
Ach! vruchtloos zocht ik troost by eedler artsenyen.
Papaver wast om niet by Neêrlands kruideryen.
Het Oosten zendt vergeefs zijn heulsap: 't Heeft geen kracht,
Op d'altijd wilden geest die toom en band veracht.
't Wekt dronkenschap, vervoert, schept schrik- en misttooneelen:
Maar rust? Maar zoeten slaap? maar vredig hersenstreelen? -
Niets minder. - Muzulman, zijn werking valle u zoet!
Ons is ze een nieuwe zweep in 't reeds zich schuimend bloed.

't Waar mooglijk, door saffraan- en andre geur te mengen,
Bedwelming, schijnbren slaap, voor sluimring voort te brengen.
Doch wee een middel, zoo gevaarlijk! Neen, ô neen,
De slaap is 't werksel van geregeld bloed alleen.
Dat vliete, een beek gelijk, die uit zijn' wel ontsprongen,
Door 't hellend zandbed glijdt, en vrij en onbedwongen,
Hier 't lachend bloemperk kust, en daar de weiden baadt,
Ginds door het rietbosch ruischt, daar klatert langs een plaat,
En elders 't wilgenwoud, waardoor de Zefir dartelt,
In kronklende armen vat, of door de wortels spartelt,
En eindlijk zich verliest in ruimer waterkom: -

Dat buldere als een stroom, wiens grommig golfgebrom
Zijn sluizen daavren doet; die, beukende op haar deuren,
De naven loswringt, en de grondvest dwingt te scheuren: -
Dat beelde een zachte vlam van zuiver maagdenwasch; -
Of zwarten pekstok, die het knappende uilgekras
In 't branden nabootst, af: - het brein zal rust genieten,
En de ongeziene hand het luikende oog beschieten;
Of eindloos woeden en onvatbaar zijn voor heul.
Helaas! bedwelmingslaap is niet dan 's lichaams beul.
Hy voedt niet, maar verteert, herstelt niet van 't vermoeien,
Maar stookt den geest te niet, door onbezadigd gloeien!

Rampzaalge! die den schat, dien ge in uw' boezem draagt,
Vertreedt, en dan van d'Arts onzinnig wedervraagt.
Geneeskunst heeft geen macht, 't verbeurde weêr te geven.
De Hemel schiep haar niet tot Schikgodes van 't leven.
Ja, gootze u ook, op 't spoor der Colchische beulin,
Een nieuw en ander bloed de krachtlooze aders in,
Het werktuig bleef ontsteld, en weinig zou 't u baten.
Gezondheid hangt aan 't bloed, maar tevens aan de vaten,
Die 't voeden, pressen, waar 't in afscheidt en door vliet.
Geneeskunst steunt Natuur, maar zy herbaart haar niet.

Het kroost van Pelias sloeg zoo de wreede handen
Aan 's Vaders ouderdom. Beklaagber huwlijkspanden,
Wier vaderliefde, en deugd, en tederhartigheid,
Door valsch betrouwen op een ijdle kracht misleid,
Een beter lot verdiende! ontfangt, ontfangt mijn tranen,
En zijt ten baak aan hen, die 't bloed vernieuwbaar wanen!

Met valschen tooverschijn nam Jazons Gemalin
Het lichtgeloovig hart van 's Konings telgen in,
En vleide haar 't gemoed, begaan in 's Vaders kwelling,
Met d'ydlen hersendroom van jeugd- en krachtherstelling.
Helaas! zy dient den wrok van felgetergden haat,
En werft de Godvrucht tot een werktuig van 't verraad.
Antinoë-alleen verwerpt die Helsche vonden.
Haar zusters schudden 't hoofd: och of zy twijflen konden!
‘Neen, Ezon werd verjongd, het stervend ooi herteeld;
En 't is Medeaas konst die 't noodlot-zelf beveelt.
Zy zegt ons kruiden toe; zy zal de sappen mengen
Die in 't verouderd lijf vernieuwde krachten brengen;
Welaan, men wissle een frisch voor 't reeds verwaassemd vocht,
En kwijte ons van een plicht, door kindren nooit volwrocht!’

Zoo spreekt men, en, misleid door snoode toovertreken,
Besluit men 't kwijnend lijf den gorgel af te steken.

Helaas! de Grijzaart drukt de zorgelooze koets
Met de afgeleefde leên, die 't overschot zijns bloeds
Met tragen loop verwarmt. Hy ziet zijn lieve spruiten
Een' minnelijken kring om 't purpren rustbed sluiten,
Omhelst ze, en prest ze ontroerd aan 't Vaderlijke hart.
Mijn Dochters, zegt hy, gaat! de nachtrust zalft mijn smart;
Wat zit ge aan Vaders bed uw' bloessem af te teeren?
'k Gevoel my 't oog bezwaard, en kan thands hulp ontbeeren.
Vaart wel, tot d'ochtenstond! - Dat woord van ochtenstond
Blijft steken, en versterft den grijzaart in den mond,
En heimlijk rolt een traan langs de uitgedorde wangen.
Hy sluimert sprekende in, terwijl hy 't hoofd laat hangen,
Dat teedre Antinoê op 't donzen peuluw schikt.
Slaap, zegt ze, ô Vader, slaap, en worde u 't hart verkwikt!
Zy-zelve gaat ter rust. Het uur van midnacht nadert.
De flaauwe maan gaat op en siddert door 't gebladert,
Maar wendt het aanzicht af, en dekt het met een' damp.
Amfyze treedt voor uit, de handpalm voor de lamp,
En sluipt de bedzaal in, en heft zich op de tenen,

En ziet haars Vaders slaap, en hoort hem slapend stenen.
Twee Zusters volgen op haar wenken. 't Moordend staal
Blinkt in heur handen, trilt, en flikkert door de zaal
By 't vlammen van de tocht. Op d'aanblik neêrgeslagen,
Ontzegt haar 't schuldloos hart het gruwelstuk te wagen.
Zy bleeken - blozen - ach! zy schamen zich den schrik
Die tegen 't misdrijf waakt in 't hachlijk oogenblik:
Haar doel is edel; ja. De tederste van driën
Is moedigst en gereedst. Nu buigen zy de kniën
En roepen 't noodlot en de afgrijsbre Hekaté,
Doch fluistrend, momm'lend, aan, met naauwlijks hoorbre beê.
Zy rijzen. 't Hoofd gebukt, de vingren saamgenepen,
Voelt elk zich, tegens dank, van de andren medesleepen.
Zy naadren 't ledikant, en heffen 't mes om hoog,
En stoten blindlings toe met toegewrongen oog
En afgekeerd gelaat. Het bloed begint te vloeien;
Zy voelen 't zich, hoe traag, de hand en arm besproeien,
En siddren. Pelias, in 't sluimren half gestoord,
Roept kermend uit: ‘Mijn kroost! uw Vader wordt vermoord!’
Nog slaat hy de oogen op, en ziet zijn eigen leven,
Gewapend met het staal, reeds bloedig, tot hem streven,
En voelt op 't oogenblik zijn hartaâr afgesneên;

En, stervend, waant hy nog dat hem een droom verscheen.
De Dochtrentrits gaat voort, en keelt den grijzen Vader,
En perst hem 't stokkend bloed uit hals en gorgelader,
En vreest dat zelfs een drop in 't lichaam overblijft. -
De gruwel is volwrocht; het zielloos lijf verstijft;
Waar zijt, waar zijt ge thands, en waar uw levenskruiden,
ô Colchis tooveres? De nacht is reeds door 't Zuiden,
't Gestarnt' verschiet reeds, en uw luchtkar houdt zich verr'!
Waar zijn die mengsels toch, aan 't oog der morgenster
Verboden; snavelbeen en uitgeplukt gevleugelt'
Van roerdomp, vledermuis, en gruwzaam nachtgeveugelt;
Dat harte van een raaf die zeven eeuwen telt;
Die hertenlever; en die maandaauw van het veld;
Die 't negenjarig ooi, ten ketel uitgesprongen,
Deên blâten door de wei en zuigen aan zijn jongen!
Waar zijn zy? - Vraag dit niet, ô deerniswaard geslacht!
Uw roekloosheid vond straf; betrouw geen tooverkracht!

Dus speelde, zelf ten prooi aan 't onheil dat hy schetste,
Op d'oever van den Rhijn, in 't Vaderlijk geweste,
De balling, wien 't geweld uit have en erf verstiet,

En niets dan 't eerlijk hart by 't kwijnend lichaam liet.
Dus, bukkende onder 't lot, vertroostte hy zijn lijden,
Met in 't Arcadisch riet een' dunnen halm te snijden,
Waar aan 't gepreste hart zijn' laatsten adem gaf,
En zuchtend nederzeeg op zijner kindren graf.
Geniet, ô Vaderland, geniet zijn kranke tonen!
U zijn ze als 't hart gewijd, waarin uw deugden wonen;
En, schept de ontstelde geest ooit lichtnis in zijn troost,
Gedenk, ô Nageslacht, uw' Dichter in zijn kroost!

Nabericht, en aanmerkingen.

Nabericht.

Het Dichtstuk, 't welk wy hier den Lezer aanbieden, was niet dan eene uitstorting van 't hart in de dubbele droefenis eener ziel, die haar kwaal kent en gevoelt, en in dat oogenblik tevens diep neêrgebukt lag onder een' der grievendste slagen. Ik had mijn jongste kind verloren, het tiende waar van ik den ontijdigen dood bejammerde. 's Daags na de uitvaart van dit lief, gezond, en beminlijk wichtjen had ik my het geweld aangedaan, om ter vervulling der bevorens op my genomen verplichting, in de openbare Vergadering der Maatschappy van Nederlandsche Letterkunde, den gedenkdag van Leydens ontzet met een' laatsten snik (zoo ik 't achtte,) van mijn' uitgeputten Dichtgeest te vieren, en bezweek in mijne droefheid. Eenige tranen, eenige klachten op het graf van mijn' troetling - wat kon ik meer? Maar neen: zoodanig is het geweld eener rustlooze verbeeldingskracht, wier behoefte alle andere in zich meêsleept; zoodanig de aart van mijne kwaal, dat ook dit ziekbedde mijn' gefolterden geest in arbeid deed gaan van een Dichtstuk. Een Dichtstuk (helaas!) van het geen ik gevoelde; nooit sterker en in al zijnen omvang gevoeld had dan toen; en het geen in die

oogenblikken alle ander gevoel in dit eenig verzwolg. Zie daar, mijne Lezers, de geboorte, en zie daar den aart der zes Zangen, die, zoo zy uit de pen zijn gevloten, u voorgelegd worden; zonder opschik, zonder schaving of polijsting, zonder zucht om er mede te schitteren of eer in te leggen; eenvoudig gelijk zy zijn, en gelijk zy, by gebrek van een hoofd dat nog werken kan, blijven moeten.

Ik had, ik erken het, het Werk tot de uitgave bestemd, en, van den eersten regel af. Ik achtte het nuttig en troostrijk voor anderen, om dat ik er troost in zocht, en waarheden in voordroeg, die, in vroegere dagen begrepen, my hadden kunnen behouden: maar ik bestemde het voor dezulken als door hunnen stand, door hun beroep, of door hunne letterzucht, aanleiding verkregen hadden om het bedoelde nut daar uit te putten; en met een wilde ik het (als eens stervenden gedachtenis, uit dankbaarheid aan een' weldoener nagelaten) der Leydsche Hoogeschool toewijden. Men deed my de eer aan, van te onderstellen dat het algemeener behagen kon, en ik werd overgehaald om het in de Leydsche Afdeeling der Maatschappy van Kunsten en Wetenschappen voor te lezen. Twee Zangen werden dus werklijk gehoord, wanneer de noodlottige verwoesting

die een deel van Leyden ten puinhoop, het overige tot een schrikbeeld en treurtooneel maakte, de verdere voortzetting dier lezing voorkwam. Nu dreef my dat hart, dat de hulde van mijn Dichtstuk aan de Universiteit had toegekeurd, het voordeel daar van, aan de rampvolle Stad op te dragen. Wat kon ik? ik die niets had dan dit? (want des Konings weldadigheid had zich te mywaart nog niet geuit.) Mijne gift werd vereerend aangenomen, en ik had het zielstreelend genoegen van door de inteekening die daarop geopend wierd, haar aanmerklijker te zien worden, dan ik my voor dorst stellen, terwijl zelfs mijn voorbeeld niet onvruchtbaar bleef door de navolging die het inboezemde.

Op deze wijze is dan dit Dichtstuk algemeener geworden, dan, het zij mijne inrichting, het zij de aart en het onderwerp daarvan, my toelieten te bedoelen. Ik had het voor weinigen berekend; en van daar, dat ik Voorrede? Ophelderingen, en wat dergelijken meer is, overtollig hield, en het eeniglijk met het kleen Bericht in het licht dacht te zenden, 't welk men achter de Opdracht geplaatst vindt. Den genen, voor wien het bestemd was, mocht ik onderstellen niets meer noodig te zijn. Maar, voor de weinige Lezers op wie ik gerekend had, zullen

thands zoo velen als (uit bloote zucht misschien voor Leydens verlichting in 't onheil,) op het boekdeel inteekenden, het opslaan. Ben ik hun thands niet eenige verklaring, eenige toelichting schuldig, op dat hunne weldaad hun niet met eene onoverkomelijke verveling beloond worde?

Het is inderdaad belemmerend, den zulken, welke met Geneesen Ziektekunde, en de Wetenschappen die deze onderstellen, in 't geheel onbekend zijn, een Dichtstuk over eene Ziekte in de hand te geven. Niet dat het onderwerp te ondichterlijk zou zijn, om, zonder voorafgevestigden smaak voor Geneeskunst, te kunnen behagen. Wat anderen ook zeggen; den Dichter, die waarlijk een Dichter is, is niets ondichterlijk: alles is voor hem onderwerp, wat hem slechts belang inboezemt. Wat hem zijn gevoel, zijn verbeelding, (laat ik zeggen, zijn ziel) in beweging kan brengen; waar hy zich aan overgeven, zich geheel meê vereenigen kan; dit zal, dit moet altijd en onveranderlijk belang wekken, behagen, meêsleepen, vervoeren; en doet dit een onderwerp niet, men wijte 't den Dichter, en geenzins der stof. Wat geeft, of wat neemt het, of Achilles, dan of (by voorbeeld) het Alphabeth my in warmte, in verrukking zette? Genoeg, dat ik waarlijk in vlam sta, om al wie my hoort en

voor Dichterlijke aandoening vatbaar en geschikt is, te ontvlammen, mijn gevoel in hen over te storten, en hen met my in den zelfden dwarrelwind der verbeelding om te voeren. Ik heb het elders gezegd: Dorheid en schraalte zijn des Dichters. Waar de Dichtkunst de voeten zet, ontluikt een bekoorlijk Eden. En dit is geen tooverkracht die men haar toeschrijven mag: neen, dit ligt in den aart - zelven der menschlijke ziel, wier gevoel de verbeeldingskracht opwekt, en in wie, te gevoelen, is Dichter te zijn.

Het lijdt ook geen bedenking, dat waar de geest in een Dichterlijke gesteldheid is, de Taal zich daar van gevoelen moet. Men beklaagt zich niet over de armoede of 't gebrek eener Taal waar in men schrijft, dan wanneer men of de taal, of de stoffe niet meester is; doch wie ooit zich beklage, geen Dichter zal dit over 't Nederduitsch. De rijkheid, de nadruk, de keus van bewoordingen, die onze overschoone Moedersprake hem aanbiedt; het schilderende van hare klanken en toonvallen, het verheffende van hare beelden en toespelingen, zoo in 't geven van namen als 't kenteekenen van het gene zy aanduidt; het nabootsende en vertegenwoordigende voor oor en voor oog van het geen zy te kennen geeft; het gemaklijke, het zachte,

het snelle, het treffende en roerende van hare bewegingen, hare afwisselingen, in 't vormen van geluiden, van volzinnen, van sneden, en maten; 't onuitputlijke harer schoonheden van allerlei aart (met één woord gezegd), zijn de waarborgen van onze overmacht in het Dichterlijke boven alle hedendaagsche Volkstalen, zoo wanneer wy die overmacht slechts willen doen gelden, en in plaats van elders behoeftig te bedelen, onzen overvloed dankbaar genieten en aanwenden. En hoezeer onze vervreemdheid van omtrent de wetenschappen in onze Taal te denken, hoezeer een rampzalig beoefenen van eene dorre, smaak- en voedsellooze buitenlandsche Letterkunde sints lang tegen haar samenzwoeren, nog hebben wy geene verouderde woorden, nog geene verachtlijke en wanschapen basterdteelt van den Duitschen grond noodig, om wat de geest denken, de ziel gevoelen kan, met zulk eene juistheid en waardigheid uit te drukken, als aan alle soorten van Dichterlijken stijl haren eisch geeft. Onverstaanbaarheid of duisterheid moet derhalve in dit onderwerp niet meer plaats hebben dan in anderen. Men kan toch in Ondicht ook voor ongeleerden verstaanbaar over ziekte en heelmiddel spreken: en wee hem, die Dichter wil heeten, en in juistheid en naauwkeurigheid (waar hy 't wil) niet den Redenaar achter zich laat!

Maar wat dan is 't belemmerende, het geen ik gevoele, nu mijn arbeid in het licht staat te treden om eene algemeener lezing te ontmoeten, dan waar toe ik hem voorgeschikt had? Zijn wy openhartig! Weinigen boezemt dat gene belang in, wat waarlijk belang heeft. Weinigen verkiezen te denken; weinigen, zich de moeite te geven van oplettend genoeg te lezen, om dat gene naauwkeurig genoeg te verstaan, wat verstaan moet worden, zoo men samenhang en verband niet verliezen wil. En, het zij men als Dichter spreke of niet, overal waar een wetenschap 't onderwerp van het voorstel uitmaakt, is met het verlies van den samenhang, alles verloren. De Dichtkunst, of laat ik zeggen de Poezy, want ik denk hier aan geene kunst of kunstoefening, maar aan 't geen ons natuurlijk, en gevolg van onzen aandoenlijken, en tevens zintuiglijken en redelijken aart is; de Poezy dan, heeft hare Logica, die geheel met de algemeene overeenstemt, maar byzonder gewijzigd wordt. 't Is haar oogmerk niet, waarheden na te sporen, of haar verband te doen kennen; 't is, het gevoel, in de regelmatige opvolging die de natuur daar in brengt, uit te storten: maar wanneer by hem die gevoelt, het gevoel tot de erkentnis eener waarheid leidt en tot hare ontwikkeling drijft, zal de Dichterlijke afwisseling van gevoel deze ontwikkeling doen geboren worden op een wijze,

die den samenhang der denkbeelden wel nu en dan eens vooruit schijnt te loopen, en onvoorbereide sprongen te doen; maar ook zelfs deze schijnbare sprongen zullen hunn' genoegzamen grond hebben in dien samenhang, dien zy, of het ware, verstoren en afbreken. Van daar dan, dat, indien alle Systematisch betoog eene oplettendheid vordert, welke 't niet gemeen is by de meeste der lezeren aan te treffen, het Leerdicht noodwendig dit zoo veel te meer zal doen, als het meer Dichterlijk, meer ware Poëzy zijn, en getrouwer te gelijk aan ontwerp en aan vorm voldoen zal.

Dan weinig ware 't veellicht voor niet weinigen, schoon ook deze samenhang hun verloren ging. Gering is het aantal der genen, die in Poëzy 't groote schoon van 't Geheel, de Eenheid, de schikking, den genoegzamen grond der deelen, en (met één woord gezegd) het WAAROM van den Dichter, of liever dat van de Natuur, die door 's Dichters spraakvorm spreekt, 't zij gevoelen, 't zij kennen, 't zij opmerken. Wie zou het geruisch der Schouwburgen, den onzin der uitvoering in de meeste rollen, en schier alles wat nu voor Tooneelstuk moet doorgaan, verdragen kunnen, indien men niet alle vatbaarheid voor 't Poëetisch EEN en GEHEEL zoo wel, als voor dat al-

ler Fraaie Kunsten had afgelegd? Eenige losse schoonheden zonder verknochtheid aan elkander .... Ja, dit gaat aan; maar de uitvoering van een Treurspel, de lezing eens Lier- of Helden-, of Leerdichts, de beschouwing eens Kunsttafreels, of het aanhooren van een waarlijk voortreffelijk Zangstuk? - Zich te vermaken, (dat is, te verstrooien) zie daar waar toe 't zij tooneel, het zij boek of tafreel, gezang of snarenspel dienen moet: het te GENIETEN zij aan anderen overgelaten, zoo dit van eene uitspanning inspanning maken moet! Dus denkt, dus gevoelt men in de tegenwoordige eeuw, waar vermaak voor geluk, praal voor wezen, en voorbijgaan voor leven verkoren wordt, en alles zich van de nietigheid, die eene ingebeelde Wijsgeerte in smaak en redenbestuur ingevoerd heeft, in eene al te beklaaglijke mate gevoelt, om er hier op stil te staan.

Schoonheden van *detail* derhalve! - 't Ware geen Dichtstuk, 't geen gezegd kon worden, van dezen verstoken, 't geen geoordeeld kon worden, er van misdeeld te zijn. Ja, eigenaartige schilderingen, vurige gedachten, krachtige taal, en eene aan 't onderwerp voldoende versificatie -: ja houding, zwier, en leven; en die ware toets, die de goede smaak - alleen geven, en ook alleen gevoelen kan -: door dezen kon een Dichter, door

dezen moest hy (of hy 't kan, is de vraag niet, hy neemt het op zich, zoo dra hy zich - zelven als Dichter aankondigt) in dit als in alle onderwerpen, schitteren. Maar helaas! waar het voorwerp gedurig by 't treurige ziekbedde omzweeft, waar lijden, waar zuchten, waar klagen de onafgescheiden stoffaadje der schildering uitmaken, wie durft zich daar vleien met een doorgaand behagen van hun, die in 't Dichtstuk geen blijvende indrukken, maar een bloot (zal ik 't woord, onzen Voorouderen tot hun eer' onbekend gebleven, en het geen ons de Natie kenteekent, waar van wy het met den geest dien het uitdrukt, ontleend hebben, gebruiken?) hun (zegge ik) die in 't Dichtstuk een bloot *amusement* zoeken? In de daad, het Horatiaansche

'*Si vis me flere, dolendum est*
Primum ipsi tibi' -

laat zich ook omkeeren. Hy is niet met al *amusant*, die zichzelven niet vervrolijken kan, maar met van zijn lijden een voorwerp van overdenking te maken, eene bezigheid voor zijn' werkzaamheid eischenden geest, eene uitstorting van zijn pijnlijk gevoel, en een heilzame aanwending van het lijden - zelve beoogt, en niets boven dit. En kan, wie dit inziet, dan wel meer van my vorderen, dan het geen eene zulke gesteldheid van geest met zich bracht?

Zie daar, wat ik oordeelde, by deze uitgave van mijn' arbeid het Algemeen niet te moeten onthouden. Doch waartoe, vraagt men licht? Om den Lezer van het werk af te schrikken? Zoo behoorde ten minste dit Nabericht in een Voorrede veranderd te zijn. Neen, maar alleen op dat hy niet wane, dat het stuk eigenlijk voor de zulken geschreven is, wien het niet dan vervelen kan. Op dat hy niet meene, dat ik in den algemeenen smaak zoo zeer misgetast heb, als hy, zonder deze mijne aanmerkingen, van my zoude kunnen gelooven. En laat ik er byvoegen, op dat hy wien het werk in geen ander opzichte van waarde is, het gelijk een bloot aandenken zijner weldadigheid aan de Stad Leyden (steeds de trouwste aan het dierbare Vaderland, gelijk Vader BERKHEY te recht zeide) aanmerke, waarvan de herinnering voor een edeldenkend karakter zijn' prijs heeft.

Dus verre tot die genen voornaamlijk, voor wie het Stuk niet behoort. Den genen, wien het van naderby aangaat, zal het of als Dichtstuk, of om zijn onderwerp, belang kunnen inboeze-

men. Als Dichtstuk, onderneem ik hier niet, eene verandwoording voor de inrichting of behandling des werks te schrijven. Noch de lofspraken van toegeeflijke vrienden, noch de berispingen van kibbelzieke veroordeelaars, (in beiden kunnen even zeer mannen van kundigheid, smaak, en geleerdheid zijn) beslissen van de waarde eens Dichtstuks; en even weinig doet het eene vooruitloopende of achternahinkende verdediging, waar meê men het oordeel ontwrichten, ontduiken, of afweeren wil. Ieder Dichtstuk maakt zijn eigen lot, begunstigers en weêrstrevers gelijklijk ter spijt: en wie in zijn Poëzy slechts de uitstorting van het lijdende hart bedoelde, diens rust hangt niet af van de wijze waar op men zijn verzen ontfangt. Men keure 't dus vrijelijk af: mijn veroordeelaar zal geen tegenspraak van my ondervinden. Maar men keure niet af op bedrieglijke gronden, op valsche beginselen, onbestaanbare Theorien van deze of vorige Eeuwen, wier aannemen en toepassen de Dichtkunst reeds zoo veel verachterd, en (ik heb het gezien) in vele rustig optredende geesten den natuurlijk Poëtischen aanleg verwoest heeft. Het zegt weinig, of men, met PERRAULT of MERCIER, Chapelains *Pucelle*, of de vertelling van *Serpentin verd* boven de *Ilias* stelt, en het nageslacht zal er niet gelukkiger of ongelukkiger om worden. Maar dit oordeel te gronden op een *Poëtique*, waar van het de uit-

komst is, is den smaak der ontluikende Jonglingschap, die men dus verrast en verraadt, in den grond te vernietigen, hare vatbaarheid voor het schoon uit te roeien; en, in deze, haar zedelijk gevoel, haar gevoel voor waarheid en plicht, haar gevoel voor geluk en zaligheid (God vergeve 't al wie er zich schuldig aan maakt!) te verbasteren, en der menschlijkheid vijand te zijn. Laat men hier wederom zeggen, dat ik *overgedreven* in denkbeeld of uitdrukking ben. Mijn hart bloedt over het lot der Menschheid, gelijk over dat van mijn Vaderland, wanneer ik de valsche begrippen, de redenlooze machtspreuken, de onzinnige grondregels aanmerke, die meer en meer het gezond verstand een versmoorend stilzwijgen opleggen, het Egoïsmus voor Godsdienst, het gezag voor Reden, en verblindenden waan voor weldadigheid eener verlichting, waar van men den naam steeds misbruikt, in de plaats stellen; en waar van het gevolg onberekenbaar is voor eene nakomelingschap, voor wie en om wie vy zijn. - Maar zoo teder ik denke op dit punt (het bederf van het menschlijke redenvermogen) zoo weinig bekreun ik my 't lot mijner werken; die zelfs, over het geheel genomen, veellicht toegeeflijker zijn ontfangen, dan zy wel verdiend hadden; en die ik 't een dwaasheid zou achten, het algemeen boven 't geen zy waardig zijn op te dringen. Ik zeg dus niets van het

plan, de werking, de uitvoering. Alleen heb ik niet ondienstig geacht tot verlichting van min geoefenden in dit vak, een ontwerp van den samenhang der stoffe in het Dichtstuk, voor af te laten gaan. Geloofde ik dit noodzakelijk, het zou een beschuldiging tegen mijn werk zijn; maar het geen niet noodzaaklijk is, kan in onderscheiden opzichten nuttig zijn. Noodzaaklijk en overbodig staan tegen elkander over als strijdige uitersten; doch, zoo zy zich over en weder uitsluiten, de ontkentenis van het een brengt het ander niet mede.

Dat ik geenen voorganger op mijn Dichterlijk pad gevolgd heb, zal licht blijken.

> *Hoc mihi surgit opus, non ullis ante sacratum*
> *Carminibus*.

Voor 't minste, ik ken er geen', ten zij men de *Neuropathia* van den Engelschman FLEMMING, in Latijnsche verzen, hier toe brengen wilde, die ik my verwardelijk voorstel, een kind zijnde, voor een gedeelte (en met aanstoot over het gebrek aan ware Poëzy en de pijnlijkheid der uitvoering) gelezen te hebben. Ik had toen omtrent zes of zeven jaren bereikt, maar weet niet dat ze my eenige bepaalde herinneringen heeft achter gelaten. Alleen weet ik, dat mijn kinderlijk oordeel toen niet met

dat van anderen overeenstemde, en dat meer dan één Amsterdamsch Dichter daar eene vertaling van ondernam, waar van echter geene het licht heeft gezien. Ook gewagen sommige In- en Uitlandsche Letterminnaars met lof van het stuk.(*) Doch men is in een Latijnsch Dichtstuk hedendaags al licht te vreden, mits de verzen slechts goed zijn. Hoe het zij, mijn werk (hoe zeer er ook in de stof een verwantschap is) is in zijnen aart en omvang zeer wezendlijk daarvan verscheiden, en de behandeling kan niet wel iets gemeen hebben. Even weinig heb ik gebruik gemaakt van Geneeskundige schriften. Men zal wel gelooven willen, dat ik de werken van TISSOT in later, van RAMAZZINI en anderen in vroeger tijd, over de Ziekten der Geleerden, by den tytel kenne: doch dit is 't ook al. Mijne Geneeskunst rust op weinig boekoefening. De kennis des menschlijken lichaams, naauwkeurige waarneming van my - zelven en anderen in den van gezondheid afwijkenden toestand, en eene zeer beperkte *Materia Medica*, zie daar wat mijne *Pathologie*

(*) Zelfs onze *van Engelen* in zijne Prijsverhandeling by de Maatschappy van Nederlandsche Letterkunde, IV Deel, bl. 123. Waar hy het Dichtstuk een stukjen over de *Hypochondrie* noemt. Hy zegt uitdrukkelijk het gelezen te hebben; het geen niet altijd by zijne aanhalingen plaats had. Anders toch zou hy het Eiland *Sciros* niet met den Dichter *Buonarelli* verward hebben. Aldaar, bladz. 182.

en *Therapeutica* tot een' grond legt: en met dezen heb ik niet slechts my - zelven voor de onkundige Artsen in Duitschland en Engeland (die, zoo LICHTWEHR in zijne fabel het uitdrukt, ons lichaam *repareeren* als de Aap een uurwerk) mogen bewaren, maar ook anderen. - Het

᾿Α*υτοδιδακτος γαρ εἰμι* -

van Homerus heeft ook hier in met my plaats, en het is misschien des te vrijer van vooroordeelen, dat ik de in mijn leeftijd zich verdrongen hebbende stelsels van Geneeskunst, heb kunnen toetsen, en hun moordende nieuwigheden waardeeren. Vindt men my ook in dit vak wat ouderwetsch; ik weet dat het de Neologen zijn, die zich thands de Inquisitie in alle vakken aanmatigen. Maar men brengt er tot nog (hoe lang moet men afwachten) het leven met hun af, en voor Domkop gescholden of uitgejouwd te worden, is al wat men waagt. En ook dit behoort tot de beste wareld, de vryheid, de verdraagzaamheid, de verlichting. Wie ook zal hun toch dit kortstondig genoegen betwisten? Zy - zelven (het is een gevolg van hun Stelsel van Volmaakbaarheid) hopen op een Nageslacht dat wijzer dan zy wezen zal, en daarmede kan ik, voor het minst, my zeer lichtlijk vertroosten. Zoo veel is zeker (en dit zij ter geruststelling mijner Lezeren gezegd!) dat de vrij aanmerklijke

Geneeskundige praktijk die ik in Engeland en Duitschland) als een gevolg mijner Anatomische en Physiologische lessen) moest oefenen, geenerlei slachtoffers gehad heeft, noch ooit het vertrouwen hetgeen men my gaf, te loor stelde. Lieve schoonen, die door lichtzinnige Artzen tot uitteering gedoemd; sombere staatslieden, die der galziekte ten roof gegeven, my uw redding danktet, vergeeft my deze onnoozele praalzucht! Is het de Almacht - zelve niet, die zich in zijn werk verheugt? Waarom zou een valsche zedigheid my weêrhouden in hare vreugde, als haar werktuig te deelen? En gy, aangebeden Gade, wie ik in Engeland de verdelgende hand eene moordende Empyrie ontrukte, om my zoo zalig te maken als gevoelige harten op dezen van Gods vloek overladenen aardbodem zijn konnen, ô laat my op uw redding roem dragen! zy is mijn geluk, ja het eenigste, dat deze wareld voor my bewaard had.

Het is waar, ik zie hier den schamperen lach, met welken men my uit een' schuilhoek het *Medice, cura te ipsum*, bespottende toeroept. Ik heb dien uitval in mijn Dichtstuk beandwoord. En indien ik sints zes en dertig jaren genoodzaakt was, om uit plicht, nacht en dag achter een, zonder tusschenpozing of afwisseling my het reeds verzwakte brein te vermoeien en uit te

putten: 't zy om my bekwaam te maken tot de moeilijke post die het plicht werd my toe te wijden; 't zij om haar met een (misschien voorbeeldeloozen moed en werkzaamheid) ten koste van gezondheid, goed, en bloed te vervullen; het zij om in vreemdelingschap het schaarsche brood te verdienen: - Indien dit, met slaaplooze nachten, gebrek aan voedsel en nooddruft, zoo langen tijd doorgeworstelde leven in 't eind ongeneeslijke kwalen in hersenverzwakking en leververstopping veroorzaakte, wee den onmensch, die daar meê in staat is de spot te drijven! Hy beproeve (op dat ik van voorige nog veel sterker afmattende leevenswijze vol zorgen en zielsverdrieten hier zwijge) slechts eens een eenig half jaar, wat het in hebbe, t'elken dage der weke twaalf of dertien Collegien over Redenkunst, Bovennatuurkunde, gewone en verhevener beschouwende en beoefenende Wiskunst, Sterre- en Aardrijkskunde; - over Teeken- Schilder- Bouw- en Doorzichtkunde, Ontleedkunst; - Natuur- Staats- en Burgerrecht, Geschiedenis, Grieksche en Romeinsche Oudheid, en veelerlei Oude en Hedendaagsche Talen en vakken van Letterkunde, te geven, en dit meestal in uitheemsche Spraken, zeer dikwijls zelfs zonder leiding van eenig Handboek; en dan, dan getuige hy, of die zich hier toe tot zijn nooddruft en de opvoeding van dierbare kinders verplicht vindt, in het

einde, en na jaren zwoegens, bezwijken moest? Dan, en niet eer, doe hy uitspraak, en ik gedraag my aan hem.

Maar is er onder mijn Lezers iemand, die zich mijner aantrekt, of belang stelt mijn' toestand in zijnen oorsprong ontwikkeld te zien? Welaan, hy wete, dat reeds op mijn derdhalf jaren, geen avond my overviel, dan verzeld van duizelingen en gonzingen in het hoofd, uitwerksels van vermoeinis en uitgeputheid; dat geen nacht, toen reeds, my gerusten slaap veroorloofde of eene verkwikkelijke ontwaking bereidde. Dit waren, helaas! de beklaaglijke vruchten zoo vroeg reeds, (en gelukkig zoo vroeg, had ik ze slechts kunnen herkennen; maar ik beklaagde my deswegens niet, in verbeelding, dat ieder het zelfde gevoelde) van eene inspanning en werkzaamheid, die my voor den tijd van mijne herinnering niet slechts het lezen en schrijven gemeenzaam, maar reeds eer ik gaan konde, op mijn Grootmoeders schoot met geheel de Gewijde en Algemeene Geschiedenis, de Mythologie en wat daar aan kleeft, bekend gemaakt had, in dier voege, dat geene afbeelding, tot een dezer vakken betrekking hebbende, my niet dadelijk verklaarbaar was. Hier mede, en met mijne vaardigheid en netheid in 't nabootsen van allerlei schrift, pronkten niets ergs denkende ouders en nabestaan

den; maar hoe kort! Naauwlijks vijf jaren, verviel ik tot kwaadsappigheid, en werd van Geneeskundigen opgegeven. Men wachtte niet dan mijn dood; en de hulpmiddelen, die my toegereikt wierden, voleindigden, my in den grond te boren. Ik duurde echter voort in een aanzijn, my-zelven tot last, en waar in eenige boekoefening (nu ongeregeld en by welke ik alle hulp en toezicht ontbeeren moest), maar vooral peinzen en overwegen, de eenige verzachting van mijn pijnlijk lot was. Rijper ouderdom gaf my eene mate van draaglijk bestaan voor gezondheid weder; maar ik moest alles wat van mijn leven verloren gegaan was, en zonder bystand van onderwijs, van boeken, of aanmoediging inhalen, opdat ik my tot een naar mijn inborst geschikt beroep mocht bekwaam maken. Het overige is bekend, en wie zal de slaaplooze nachten tellen, wie de gantsche geweldige ontwenning van slaap naar behooren waardeeren, die mijn blokken en arbeiden my gedurende heel den loop van mijn leven gekost heeft? Die het kan, spreke! Voor my, ik gaf het, helaas! ik meende 't mijn Vaderland te geven, en offerde 't met geheel mijn leven, aan zijne verstoorde welvaart. Gods raadsbesluit heeft het verijdeld, maar mijn hart beklaagt zich niet, worde 't my slechts tot geen verwijt toegerekend! Vermaken van tafel, van spel, of dartelheid, hebben nooit voor my bestaan.

Mijn lust was wel te doen, recht en onschuld voor te staan; mijn uitspanning, de uitoefening van de fraaie kunsten en letteren; maar mijn doel was in alles eenzelvig: de vervulling eener bestemming, waar van ik verlichting voor 't Nageslacht, welvaart voor 't Vaderland, en uitzetting van de grenzen der menschlijke kennissen hoopte. - En zie daar thands waar toe ik gebracht ben! Een nutlooze last voor my zelven, zijg ik langzaam en smartlijk ten grave, en mijn onvoltooide arbeid en uitzichten zullen met my verloren en vergeten zijn. Neen, ô mijn Lezers, Natuur laat den dood geen kruid wassen, noch Genees kunst den onherstelbare met het heelmiddel vleien, dat slechts eindige krachten heeft.

Wien 't lust, moge zich hier wederom over de eindeloos lastige *Jeremiades* vermaken, die ik opdissche. Indien hy verleerd heeft te blozen, ik behoef het voor hem niet; en al wie een billijk en gevoelig hart omdraagt, zal hem oordeelen. - Dan, in eenen toestand als dien ik beklage, is het echter een troost, is 't een plicht misschien, voor het my overheerende kwaad an deren te wapenen. Gelukkig het nageslacht, voor het welk der Ouderen dwaasheden en tegenspoeden niet verloren zijn! en welda dig het lijden, het geen door één slachtoffer meerdere behoeden mag!

Fabius had misschien recht, aan den genen, die hem tot het innemen eener voordeelige plaats ten koste van weinig volks aanspoorde, de vraag te doen of hy een van die weinigen wilde zijn? Maar, ik durf het verzekeren, geen rechtschapen soldaat, geen Vaderlandminnaar, of hy zou zulk een vraag met een ruim en volmondig JA beandwoorden In der daad ook, het lyden is niets, ware 't niet, dat het ons nutloos maakt, de overkostbare uren, aan onze volmaking, aan huislijke en burgerplichten, aan menschheid en wetenschap dienstbaar, onnuttig doet wegvlieten, en ons met verschrikking vervult op den aanblik van 't geen wy onafgedaan achterlaten. Weinig zegt het, geleefd te hebben; weinig, dat overgeblevenen van ons spreken; dat onze naam, als wy niet meer zijn, genoemd worde: ijdele uitzichten, die kinderlijke verstanden een kleine poos bezig houden! Maar het geen waarde heeft, waarde, die niet te miskennen is, is eene altijddankbare bewustheid, die ons wezen in alle veranderingen van vorme, staat, en stand, by zal blijven, van in de aanbidlijke hand der Voorzienigheid een werktuig tot verbreiding harer weldaden, geweest te zijn. - En zie daar wat iets meer is, dan

'*Die roem, die opperste eer, des Dichters welbehagen*',

waar meê ik de Jongelingschap in eene opvoeding, zeker zoo weinig naar een gezonde Wijsgeerte als naar een waarachtig Christendom ingericht, het lichtzinnige hoofd zag vervullen. Want van het Egoïsmus dat in onze dagen begonnen heeft allen anderen trek te verdringen, zwijge ik liefst. Opoffering kost den roemzuchtige doorgaands zeer weinig; doch den warmen vriend van Godsdienst en Maatschappy is zy niets; dan echter valt zy hard, boven alle uitdrukking hard, als zy vruchtloos is en te niet gaat. Grievend is het, alles, grievendst, zich-zelven te verliezen, als dit verlies niemand behouden kan. Geef, Hemel, dat het mijne ten minste iets uitwerke: dat het, al ware 't slechts éénen jongman van hoop en verwachting voor 't leed dat my wegsleept, moog veiligen! eenen zich verkwistenden letterzwoeger in 's levens bloei nog te rug brengen! en dan, geef my kracht om op wat mislukt is neder te zien, gelijk Gy er op neder ziet, als kiemen van werkzaamheid, die voor U niet verloren zijn, maar in Uw volkomen Heelal een verband moesten innemen, dat met Uwe goedheid en wijsheid gelijklijk samenstemt!

Ik eindig, met op my toe te passen de verzen van den Portugeeschen Horatius (Ferreira), wanneer hy zijn werk aan de rechtschapen zielen toewijdt, doch eenigzins veranderd:

‘A vòs sò canto, spiritos bem nascidos,
A vòs, e as Musas, offreço a lyra
A o amor meus ays e meus genuidos,
Compostos do seu fogo e da sua ira.
Em vossos peitos saõs, limpos ouvidos
Cayaõ meus versos, quas me Phebo inspira.
En desta gloria sò fico contente,
Que a minha terra amei, e a minha gente.’

Voor u zinge ik alleen, ô welgeschapen harten!
   Aan u en de echte kunst biede ik den Cyther aan,
Die de uitgeputte geest by diepgevoelde smarten,
   Treurvallig, maar oprecht, zich-zelv' ter troost mocht staan.
In uw zoo zuivre borst, die deel neemt in mijn klagen,
   Vloei' 't onbedwongen lied dat uit den boezem vloot:
Eén roem is my genoeg; dien moog mijn grafsteen dragen!
   Het lijden was my zoet voor Land en Landgenoot.

De navolgende korte Aanmerkingen vertrouw ik niet ongepast te kunnen zijn by een werk van zoodanigen aart als het mijne, en in die richting die het thands door de uitgave bekomen heeft.

Aanteekeningen.

Eerste zang.

Bladz. 19.

De ziekte is heelingskracht en geen verdervingzucht.

‘De aart der ziekten is genezende’, zegt Hippocrates. Deze waarlijk gouden spreuk behoorde ons-allen als ingegrift te zijn, en, gelijk eene grondwaarheid, immer voor den geest te zweven. Zy zou, aan de eene zijde, verhinderen, dat men by het minste gevoel eener uit voorbygaande oorzake ontstane ongesteldheid, die zich even vaardig en licht herstelt als zulk een geschonden evenwicht, dat door niets meer dan een' vluchtigen schok verwekt is, terstond zijne toevlucht tot Geneesmiddelen nam, die altijd, als zoodanig, iets tegennatuurlijks in 't lichaam en met de gezondheid strijdig zijn; En zy zou, aan de andere zijde, in ziekten wel doen opmerken, wat daarin ter wegneming van de schadende oorzaak dienstig zij, en dus, hoe men de wakende Natuur te hulp komen moet; in plaats van die werking onvoorzichtig te fnuiken. - Het is onbegrijplijk, tot wat graad, zelfs by duizend lieden, wier beschaafd en geoefend verstand hen onvatbaar voor zulk eene verblinding moest maken, alle pijnlijk ziektegevoel voor een stellig en nutloos, ja verdervend letsel gehouden, de Geneeskunst als

eene soort van Toovery, en Geneesmiddelen even als zoo vele Tooverkruiden beschouwd worden, wier kracht in een verborgen vermogen, allen Fysieken grond te buiten gaande, bestaat, en wier aanwending eene bloote Empirie tot haar grond heeft. Van daar de zwakheid en overhelling van zoo vele Geleerden voor belachlijke en gevaarlijke kwakzalveryen, wier gebruik de zoo hoog geroemde verlichting onzer dagen tot schande strekt! Wenschelijk ware 't, ieder, die zich eenig vak van Geleerdheid of Wetenschap toewijdt, reeds vroeg, by een duidlijke kennis van 't menschelijk lichaam en zijn werkingen, te doen opmerken, dat, gelijk alle Wetenschap, zoo ook de Geneeskunst, slechts eene getrouwe toepassing eener gezonde Redeneerkunst is, welke eene zoo na mooglijk volkomen bekendheid ondersteld met dat gene waarover zy gaat. - Men vergelijke den Vierden Zang bladz. 158.

Bladz. 23.

Natuur kan wondren doen, wat kwalen haar bestrijden.

Wonderen, ja; in onze oogen naamlijk, wanneer wy den juisten staat eener kwaal en der *energie* in het lichaam, niet doorgronden: hetgeen zeer dikwijls het geval is. Maar ook deze wonderen zijn bloote uitwerksels, die genoegzamen grond in hunne oorzaken hebben. Voorbeelden van zoodanige wonderen heeft onze Vijfde Zang, bladz. 126. Te recht derhalve doet hy die niet wanhoopt. En ook dan,

als wy niet bereiken wat wy beoogen (de genezing naamlijk), kunnen wy nuttig zijn (als hier gezegd wordt,) het zij door verzachting, het zij door het bloote tegengaan en vertragen van de verergering.

Tweede zang.

Bladz. 28.

> *Daar 't, met de Grieksche hulk, geen Poolstar gadeslaat*, enz.

Men zie mijne *Starrenkennis*, Mengelpoezy I. Deel bladz. 6. en Manilius, daar hy van de groote Beerin zegt:

> 'Qua duce per sluctus Grajae dant vela carinae'.

En van de kleine:

> 'Poenis haec certior auctor
> Non apparentem pelago quaerentibus orbem'.
> *Astron. Lib. I.v.* 13 *et* 16, 17.

Aldaar.

> *Als 't flikkrend reuzenbeeld*,
> *Dat met ontbloote knots den zuiderhemel deelt*,
> *En, steigrende uit de golf met vlammen in de handen*,
> *'t Gewelf beklautert om den melkriem aan te randen*.

Men verstaat (hoop ik), zonder nadere opheldering, den Orion, wiens schitterend opkomen in der daad iets ontzettends heeft, en waarvan Manilius:

> 'In magnam coeli tendentem brachia partem,
> Nec minus extento surgentem ad sidera passu'.
> *Lib. I.v.* 27, 28.

Wie kent den schoonen Lierzang des Dichterlijken Nieuwlands niet op dit gestarnte?

Bladz. 30.

> *'t Een vloeit op het ander in*,
> *En vormt een' cirkel, die te rug draaft naar 't begin*, enz.

Ik geloof de waarheid, hier voorgedragen, zoo zichtbaar en klaar te zijn, het zij men de Reden of de Ondervinding raadplege, dat zy door niemand, wat systema hy ook toegedaan moge zijn, te ontkennen is. Alhoewel ik haar dikwijls genoeg in den praktijk heb zien vergeten.

Bladz. 37.

> *Ga, breek den bijtel in des kunstnaars rappe handen*,
> *En vraag hem 't wonderstuk*, enz.

Wie deze plaats leest, wensche ik dat beide den Apollo van Belvedere en den Laocoön gezien hebbe; niet in een afgietsel, dat op eene nabootsing gevormd was, als dikwijls by ons het geval is, maar in het oorspronklijk. Mijne verzen zullen daarby (dit gevoel ik) verliezen, maar 't gevoel dat zy inboezemen, eindeloos winnen. - Alhoewel ik (het moge vreemd schijnen, eenmaal zal men my toevallen) geen van beide voor werkstukken van den besten tijd der Grieksche Beeldhouwerykunst houden kan; waar van zy veellicht zeer goede Kopyen zijn. - Dit steunt niet bloot op de aanmerking van den voortreflijken Dolomieu ten aanzien van 't marmer van den Apollo, welke ik geene gelegenheid gehad heb voor my-zelven tot genoegzame blijkbaarheid te brengen, en waar van ik het gewicht derhalve daar late: maar ik grond my op eenige andere waarnemingen, hier niet op te halen. Wellicht koom ik eenmaal by geschikter gelegenheid tot dit onderwerp te rug, en dan zal het tevens blijken, waarom ik in mijne Mengelpoëzy bladz. 312 van een' Apollo van Polycletes heb kunnen spreken, het geen kunstkenneren vreemd heeft mogen schijnen.

Laat ik hier in 't voorbygaan aanmerken, dat de doorkundige en in alles even naauwkeurige Oude Heer FONTEIN, *mijne Verlustiging* lezende, my eens aanmerkte dat men in Friesland, Overijssel, enz. niet *bîtel* met den scherpen langen *i* zegt, maar *beitel - en dus* ...! zei hy. De brave Grijzaart had gelijk, ook wil ik niet dat mijn voor-

beeld anderen meêsleepe. Maar men zegt nog dagelijks, *bijten* voor *kakken*; en niemand schrijft in *de beit* vallen, als men van 't ijs gewaagt. Het thema des woords, hoe men 't neme, zal altijd *eet* zijn en blijven, en de beteekenis niet meer of minder dan *klieven*. En, ondanks de verwantschap der twee woorden, de *beitel* of *bijtel* is 't werktuig van *batten* niet (slaan), maar van *bijten* (klieven). 't Is de hamer, die 't eerste doet. Alhoewel men dan ook, als onderwerp van den slag des hamers beschouwd, den klievenden en afbijtenden *meissel* (dit woord is even zeer Hollandsch als *mes*, en koomt van *maën*, waarvan *maaien* en *meten*) naar dit *batten* zou kunnen noemen.

Bladz. 37.

> *Vraag hem de schoonheid, die van tien jaar oorlogsplapen*, enz.
> *Geheel een volk vertroostte en in verrukking bracht*.

Men herinnere zich de verzen van Homerus:

> ʾΟ*υ νέμεσις*, Τ*ρῶας, καὶ ἐυκνήμιδας* Α*χαιοὺς*
> Τ*οιῇδ᾽ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρονον ἄλγεα παςχειν*.
> *Il. III, v.* 156, 157.

Men weet dat Xeuxis deze verzen tot opschrift stelde van zijn tafereel van Helena. Die zoo stout dacht, bracht gewis iets boven het gemeene menschenvermogen voort. Het wellustige van Rubens zoogenaamde schoone vrouwen is hier niets by. Ik zeg zijne *zoogenaam*

de schoone vrouwen: zy zijn schoon gekleurd; maar dit is nog niet wat het woord SCHOON voor my insluit.

Bladz. 43.

Of aaklig mierennest, der landen wreedste straf.

Ik weet niet door welk toeval hier, onder 't drukken, de *mieren* de plaats der *muizen* ingenomen hebben. Waarschijnlijk deed dit de onduidlijkheid van mijn handschrift. Hoe het zij, daar dezen eenmaal buiten het bezit gebleven zijn, wil ik haar tytel tegen dien der zich ingedrongen hebbende *mieren* niet onderzoeken. Troosten zy zich met de schoone verzen van Vondel, die verder boven my zijn, dan hare grootte boven die harer onderkruiperen:

‘Toen schon de bouwplaegh flux een' watervloet van muizen
Op Hollants kusten aan. Dit heir, in 't lang en 't bree,
Geslingert staert aan staert, quam dryven over zee,
Van 't Noorden op ons strant. Hier baet geen tegensportelen.
Zy knaegen hoy, en gras, en klaver, met hun wortelen
En groente en steelen, af. De geest des beemts verdwijnt.
De lantheer, by gebreck van voêr en klaver quijnt’.
Inwijding van het Stadhuis.

Ik twijfel echter of ook hier by Vondel niet een drukfeil ingeslo-

pen zij. Doch, zoo het daar is, vind ik 't Schildery boven alle uitdrukking schoon, en onverbeterlijk.

Bladz. 43.

Niet anders is 't met ons, enz.

In den Vijfden Zang vindt men nog een hier toe betrekkelijk voorbeeld, ten aanzien van door prikling te sterk uitgelokte slijm en gal, met oogmerk van ontlasting steeds meer en meer voortgebracht. Zie bladz. 123.

Bladz. 45.

De misdaad van één lid, is 't algemeene wee.

Men zie de oorzaak hier voor, bladz. 30, en, in den Vijfden Zang, bladz. 110.

Bladz. 49.

De wijze waant zich-zelv' een garst- of tarwegraan.

Het voorbeeld is in een' onzer beroemde Geleerden bekend.

Derde zang.

Bladz. 55.

> *Waar ben ik? Welk een nacht, omhuld met tastbre dampen*, enz.

Indien de Tooneelen, hier voorgesteld, aaklig zijn, 't is de aart der zaak, die dit meêbrengt; doch wellicht vindt men ze duister. Men zegge my echter, zoo de Allegorie al te duidelijk sprak, ging dan de geheele kracht der Poëtische schildering niet verloren?

In eene zeer klare Allegorie is het onbetwistbaar, dat de Lezer te gelijker tijd aan het beeld en aan het beteekende denkt, en het laatste hem (is het onderwerp belangrijk) wel het meest trekken zal. Wat moet dit voortbrengen? De geheele verdwijning van het Poëtisch genoegen; of ten allerminste deszelfs verstooring, door een gestadig hinken van de aandacht als op twee krukken, terwijl zy zich aan geen van beide durft overgeven. - Van daar de koudheid en 't vervelende van genoegzaam alle zoogenoemde zinnespelen op het tooneel. En ik zou volmondig van alle zeggen, hadden niet eenige Dichters onder die benoeming inderdaad gewone menschlijke *individus* voorgesteld, die slechts Allegorische namen droegen, en dus, tot dit vak niet behoorende, daar echter ondergesteld worden. - Wat dan? - Geene Allegorie! of, heeft men ze noodig, eene zoodanige, waarin zich, terwijl men haar leest, de beteekende zaak niet opdringt! Eene zoo-

danige, als de Mythologie der Ouden! - Edoch het geen hier voorgesteld wordt heeft niets met de Mythologie der Ouden gemeen. - Ik beken het; maar het zijn hier bloote verschijningen, die alle de twijfelachtigheid van een' droom moesten hebben, zouden zy haren aart niet te buiten gaan.

Bladz. 60.

> *Het gillende ach en wee, het zuchten, kermen, janken*, enz.

Dante, *l'Inferno, Canto III*.

> ‘*Quivi sospiri, pianti, et alti guai*
> *Risonavan per l'aer senza stelle;*
> *Perch 'i 'al cominciar ne lagrimai*.
> *Diverse lingue; horribili favelle;*
> *Parole di dolore; accenti d' ira;*
> *Voci alte e fioche, e suon di man con elle*,
> *Facevan un tumulto; il qual s'aggira*
> *Sempre 'n quell' aria*,’ &c.

Aldaar.

> *Die intreedt, legg' de hoop, voor eeuwig, eeuwig, af!*

Dante, als boven. 't Geheel opschrift by hem luidt dus, en wat lang:

'*Per me si và ne la citta dolente*,
Per me si và ne l'eterno dolore,
Per me si và tra la perduta gente.
Giustitia mosse 'l mio alto fattore:
Fecemi la divina potestate,
La somma sapienza, e 'l primo amore.
Dinanzi a me non fur cose create,
Se non eterne; et io eterno duro.
Lasciate ogni speranza, voi, che 'ntrate!'

Aldaar.

'k Zag om my: 'k zag de koets waar in de zorgen baren, enz.

Virgilius, *Aen. Lib. VI. v.* 274, *seqq.*

'Luctus et ultrices posuere cubilia Curae:
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
Et Metus, et malesuada Fames, ac turpis Egestas,
(Terribiles visu formae!) Letumque, Labosque:
-- mortiferumque adverso in limine Bellum,
Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.'
'- - - - -
Multaque praeterea variarum monstra ferarum,

Centauri in foribus stabulant, Scyllaeque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae
Horrendum stridens, flammisque armata Chimaera;
Gorgones, Harpyiaeque, et forma tricorporis umbrae.'

En verder, *v.* 554:

- 'Stat ferrea turris ad auras;
Tisiphoneque sedens, palla subcincta cruenta,
Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque.

Voorts:

Hinc exaudiri gemitus, et saeva sonare
Verbera; tum stridor ferri, tractaeque catenae.'

Bladz. 63.

De ontelbre zanden, enz.

Virg. *Georg. II. v.* 103.

'Sed neque quam multae species, nec nomina quae sint,
Est numerus; neque enim numero comprendere refert;
Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem
Discere quam multae Zephyro turbentur arenae;
Aut &c.

Bladz. 64.

Ja had ik duizenden van tongen van metaal, enz.

Virg. ib. VI. v. 625.

‘Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, - - - - - -
Omnia poenarum percurrere nomina possim.’

En Homerus Il. v. 489:

᾿Ουδ᾿ ἕι μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόμας᾿ εἶεν,
Φωνὴ δ᾿ ἀρρηκτος, χάλκεον δε μοι ἦτορ ἐνείη.

Bladz. 67.

In ons de zetel, 't zaad, de ontwikkling van dat kwaad,
Waar 't kranke lijf van treurt, en lijdend door vergaat.
Ons schuilt de dood in 't bloed, en wandelt door onze aderen, enz.

Anders Lucretius, *Lib. VI. v.* 1088, *seqq.*

‘Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus (ut nubes nebulaeque) superne
Per coelum veniunt, aut ipsâ saepe coorta
De terra surgunt, &c.

En verder:

‘Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,

Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus,
Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso,
Et cum spirantis mistas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.'

Bladz. 69.

- *Mooglijk zou geen pest op 't zuchtend aardrijk woeden*,
Maar 't onvervallen lijf zich-zelf voor 't smetgift hoeden, enz.

Alles op onzen Aardbol toont ons eene instorting van een vroeger en hooger bodem; alles in ons-zelven een verval uit eenen volkomener oorspronkelijken staat. Honderden hebben dit verval in het zedelijke opgemerkt, maar (men noeme het Geestdrijvery, zoo men wil!) voor my is dit zelfde ook in het lichaamlijke onmiskenbaar; en, verre van in den mensch eene volmaakbaarheid, waardoor hy zich uit een' oorspronklijken dieren- (of den dieren nabijkomenden) stand zou hebben opgeheven, te kunnen vinden, zie ik in hem een verduisterd en vervallen, doch niet geheel en al uitgeroeid overblijfsel van een in zijnen oorsprong hooger Wezen, der Geesten speelgenoot, zijnes Scheppers onmidlijken leerling, aanschouwenden bewonderaar, spiegel, en aanbidder. Zonder dit, is alles onoplosbaar, tot zelfs de overkunstige en tevens Hemelsch eenvoudige Spraak, welke hy nooit

had kunnen uitvinden, en de indrukken van waarheid, Godsdienst, en deugd, waar hy anders nooit toe had kunnen geraken: Met dit, is alles klaar, verstaanbaar, en duidelijk, en de te rugbrenging tot dien oorspronklijken staat, beide in hare mogelijkheid en moeielijkheid te begrijpen. Ik pas er de woorden van PASCAL op: '*Pour moi j'avoue, qu'aussi-tôt que la Religion Chrétienne découvre ce principe, que la nature des hommes est corrompuë et déchuë de Dieu, cela ouvre les yeux à voir partout le caractère de cette verité. Car la nature est telle, qu'elle marque partout un Dieu* (zeggen wy, meer bepaald, UN ÉTAT) *perdu, et dans l'homme et hors de l'homme*.'

Wanneer men begint zich op 't innige der Taal toe te leggen, koomt men zeer natuurlijk op het spoor van HERDER en MICHAËLIS; maar belachlijk worden hunne onderstellingen of inductien voor die dieper heeft doorgedrongen. Ik zeg dit op grond van eene bijna veertigjarige beoefening van dit vak, welke my getoond heeft, dat tot heden, noch de taal, noch het letterschrift recht gekend zijn geweest, daar niemand tot nog opgemerkt heeft dat in beide niets willekeurigs, niets conventioneels ten grond ligt, en beide noodwendig, van 's menschen eerste aanzijn af, hem bekend moesten zijn: waarom zy ook beide *à priori* te demonstreeren zijn. Klinkt dit in het oor van iemand, nog *paradox*, en hangt hy nog aan de valsche onderstellingen van overeenkomst, van overgang van voorgewende hieroglysen

tot letterschrift, (tegenstrijdigheden met het gezond verstand zoo wel als met de geschiedenis) hy vermete zich niet over 's menschen geest te oordeelen, want hy kent deszelfs aanleg en aart niet; en beslisse geen punt, dat, zoo duister het voor hem zijn moge, weldra zoo overtuigend bewezen zal zijn, dat het Nageslacht zich verwonderen zal dat men 't ooit miskend hebbe.

Het is even zoo gegaan met de Geologie. Oppervlakkige en deels ingebeelde waarnemingen leidden BUFFON tot het besluit van eene schier eindelooze oudheid van den aardbodem dien wy thands bewonen. Dieper inzichten en juister opmerkingen gaven DE LUC, DELOMIEU, SAUSSURE, en anderen, het betoog in handen, dat hy geene vijf duizend jaren halen kan. - Geve de Hemel, dat de waarachtige kennis, op zuivere waarneming gegrond, zich vermeere! Zij de nasporing van 't Fysische des aardbols, zij de ware sterrekennis, zij de aart van het menschlijk verstand, zij onze zedelijkheid, zij ons lichaam recht doorgrond, recht verstaan, recht begrepen; 't zal ook hier zijn, *opinionum commenta delet dies:* en de onmiddelijke Openbaring (zonder welke de mensch niets zou weten, maar zelfs zijne Symbolische kennis ontbeeren,) zal met die van Reden, Natuur, en Zelfgevoel instemmen. Tot zoo lang, ja, zal het onverstand zich 't gezag der beslissing aanmatigen, en over mogelijkheid en onmogelijkheid ten aanzien van God en zijn Schepping uitspraak doen, gelijk het de Scho-

lastique Godgeleerdheid der vroegere dagen over de Antipoden en het middelpunt van 't Planeetgestel deed.

Dan, zy die hier over, of bescheiden meesmuilen, of hartelijk uitschateren, zullen echter, vertrouw ik, deze *tirade* in mijn Dichtstuk nog wel, als eene soortgelijke, Pythagoras door Ovidius in den mond gelegd, laten gelden, *in quantum possit* naamlijk. Dat is als een Dichterlijke hersenschim. Men moet toch elkander wel iets inwilligen. Sommigen onzer verlichte geesten (en dit stelsel is sedert kort, by-zonder in Engeland, zeer geliefd) willen volstrekt uit Aapen gesproten zijn; dat zy my, en die met my denken, ook onze keus geven! - Het geen ik van de noodzakelijkheid en het voortbrengen van den ouderdom en van de dood uit ouderdom in dezen onzen tegenwoordigen stand zegge, zal, denk ik, hun beter bevallen.

Bladz. 75.

> *Zoo woedt een Pentheus, door Lyéüs wraak beroerd*,
> *Of moederslachtig kroost*, enz.

Virgilius *Aen. IV. v.* 469, *seqq.*

> ‘Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
> Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas;

Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem et serpentibus atris,
Quum fugit, ultricesque sedent in limine Dirae.'

Bladz. 76.

Of Tyrus koningin, van minnewoên aan 't blaken, enz.

Virgilius, ibid. v. 453.

Vierde zang.

Bladz. 79.

U, kostbrer dan het goud, en wat het goud verguldt!

Dit is veellicht duister voor hun, die niet weten dat de Alchymisten een beginsel of stof wanen te kennen, te bezitten, of na te sporen, dat het goud tot goud maakt, en dus, in den volsten en eigenlijksten zin van de uitdrukking, GOUDENER DAN GOUD (*χρυσω χρυσωτερον* zeide SAFFO reeds) heeten mag.

't Kan zijn dat men deze Alchymistery hier als een *hors d'oeuvre* aanmerke: want wie (mag men vragen) gelooft daar nog aan? Voeg er by, Lezer: wie gelooft aan de toovery der verjeugdiging, waarvan in den Zesden Zang? - In het afgetrokkene, en beschouwender wijze,

NIEMAND; ik sta het volmondig toe. Maar in de Geneeskunst, WIE NIET? Men verbloeme 't vrij voor zich zelven, de ondervinding leert het. Ten zij naamlijk een waarachtige kennis van 't menschelijk lichaam, van leven, gezondheid, en ziekte, by genoegzame Scheikundige inzichten, en eene verkregene hebbelijkheid om over deze voorwerpen te denken, het verstand eene betere richting gegeven heeft. Voor den grooten hoop (en helaas! in dit opzicht behooren zelfs doorgeleerde en alzins verlichte mannen daar onder) is Geneeskunst niet anders dan eene Alchymistery en Tooverkunst.

Maar wie ook van zulke vooroordeelen of wanbegrippen los zij, alle spel van verbeelding (en zoo zijn deze twee) is uit zijnen aart een Dichterlijk voorwerp; en wee den Poëet, die geen uitstap, ja zelfs, die geene verdoling durft wagen!

Bladz. 84.

> - *'t Lichtzinnig hoofd zich boven 't sterflot acht*,
> *En omkoomt in den vaag van 's levens beste kracht*.

Immers was dit het lot van Paracelsus, ondanks zijn Levenselixir. Doch ook van hoe velen met hem?

Bladz. 91.

Wie offert d' eenen niet aan d'andren lichaamstrek,
En koopt den overvloed niet immer voor 't gebrek.

Ik wenschte de aandacht mijner meeste Lezeren op deze kleine waarneming wel te kunnen vestigen. Zy is niet bloot Geneeskundig waar; zy is algemeen, en haar toepassing van den uitgebreidsten omvang in 't zedelijke.

Bladz. 92.

't Geen Natuur in donkre kamerhoeken
De levenlooze bloem als levenstroost leert zoeken.

Het is eene algemeene waarneming, dat de bloemen en planten het daglicht en de lucht zoeken, en zich derwaart keeren, zelfs met verlenging en verbuiging van haren stengel naar dien kant. Men houde dit derhalve niet voor een Dichterlijk toespelen op de Zonnebloem, als die

Vertitur ad solem, mutataque servat amorem,

zoo Ovidius 't uitdrukt.

Bladz. 93.

Wat zoekt ge aan vluggen geest, of prikklend dampzout, heul,

Of waant in 't laauwe vocht - - -
Het kwijnend vuur der ziel tot nieuwen gloed te ontvonken.

En waarom zoekt, waarom waant men dit? Het is om dat men spanning en prikkling met versterking verwart. Zie beneden bladz. 118, en vooral 127.

Bladz. 95.

't Zij verr' dat toornen, wraak, of dierelijke lust,
By de ARTSENY DER ZIEL *zijn fiere borst ontrust'!*

Men herinnert zich, dat de Boekery van Koning Ozymandyas van Egypten (de oudste, my, in dit oogenblik ten minste, bekend) het Opschrift voerde van:

Artsenywinkel der ziel.

Bladz. 96.

De spijt der stoornis van uw geestbespiegelingen?
De spijt, dat 's lichaams zwakte uw' yver wederstaat, enz.

Gelukkig, die deze spijt en te loorstellingen nooit beproefde! By

deze haalt geene der kwellingen, die ik heb leeren kennen. Zelfs de lichaamlijke honger niet, van wier gevoel zy anders veel heeft.

Aldaar.

> *Of is 't de woeste vlaag des hoogmoeds, tuk op pralen*;
> *De rustlooze angel van het ijdle roembehalen;*
> *De smart*, enz.

Wat te loor gestelde hoogmoed, nayver, en dergelijke lagere driften te weeg brengen, is zeer algemeen. Hoe zy met waarachtige zucht tot kennis samenparen, is moeilijk te beschrijven voor die het algemeene *Amalgama* van de eigenliefde (waar door alles in ons famensmelt) niet wel leerde kennen. Doch, helaas! wat heb ik geen lieden van geest en geleerdheid door deze hartstochten geslingerd gezien! Mijn Vertoog over de ROEMZUCHT, in de *Dichterlijke Handschriften* by UYLENBROEK geplaatst, is mede aan deze waarneming (die my toen in hooge maat trof en verontwaardigde) zijnen oorsprong verschuldigd. - Ik maak er hier gewag van, om by jongelingen op de overdenking van het daarby voorgedragene aan te dringen. Nayver is toch een sterke prikkel, en wordt uit dien hoofde in de opvoeding zoo algemeen, en dikwijls zoo roekloos, aangezet! - Maar kunnen wy er buiten? - Neen, even weinig als wy in 't Fysieke buiten de koorts kunnen. Wenschelijk ware 't, dat de Arts in zijn macht had

haar te geven; maar had hy dit, hy zou kwalijk doen, haar altijd in 't lichaam te brengen.

Bladz. 97.

Wat zijt ge? Een Tantalus, die telkens aan zijn lippen
Het vocht, waarnaar hy dorst, rampzalig ziet ontglippen.
Een Sizyfus, gedoemd tot wentlen van den steen.

Zie daar, wat de beoefening des verstands tot het wanhopigst lot der wareld moet maken, wanneer er geen uitzichten op een' anderen stand, dan dien wy hier in het vergroofde en verbasterd lichaam bekleeden, levendig zijn.

Bladz. 98.

Zijn 's levens vreugde voor u vatbaar? enz.

Ieder gevoelt veellicht niet even zeer, dat deze schildery niet in 't wilde, maar naar het leven-zelf gemaakt is. - Gelukkig, wiens hart er zich niet in herkent!

Bladz. 100.

Waar, waarom 't peinzend hoofd niet van zich-zelf gered?
Of, zoo 't onheelbaar waar, voor 't derde jaar verplet?

Want toen reeds was, in de daad, de kwaal by my gevestigd, schoon noch ik, noch iemand haar herkende. Men herinnere zich slechts het weinige, daar van in mijn Nabericht aangeroerd.

Bladz. 101.

Op dat de onnoozle mensch verlokt wierd door den schijn,
Om wijs, zich-zelv' genoeg, en God gelijk te zijn!

Zeer opmerklijk is het, dat deze trek, dat naar *αυταρκεια* trachtend Stoïcismus, ieder stervling zoo eigen is. Ik zou byna hier wederom aan den Polypus denken, zoo de Kantiaansche plak van zekeren Hoogleeraar het veroorloofde. -

Bladz. 102.

Te recht! de Harmony, die 't groot Heelal regeert,
Die ziel en lichaam stemt, wordt, strasloos niet, verkeerd.

Is er één beginsel, buiten dat van de algemeene Harmony, waaruit wy de plichten jegens ons zelven als volkomen plichten, of (zoo men 't thands verkiest te noemen) wier vervulling van ons geëischt kan worden, geregeld en juist kan afleiden? Ik vraag dit den Hedendaagschen Moralisten en Leeraars van 't Natuurlijk Recht. Niet zoo zeer om hun andwoord te hooren (ik weet dit vooraf uit hunne be-

ginsels), als wel, om hun aanleiding te geven, van na zoo veel *grübeleien* in de Metaphysiek des Rechts (die met al wat daar goeds uit ontsproten is, echter nog 't ware punt niet geroerd hebben), daar nog eens op te denken. - Waren onze beste tegenwoordige Wijsgeeren zoo gelukkig in het opbouwen als afbreken, wy zouden vrij wat vorderen. - Doch wel mag men met Cicero zeggen: *Quid non sit, citius, quam quid sit, dixeris*. En met dit zelfs, is alreeds meer gewonnen, dan wellicht zy, die met hun afbreken iets anders in de plaats beoogen te stellen, zich kunnen verbeelden.

Vijfde zang.

Bladz. 110.

> *'t Minste deel baart algemeene kwelling*,
> *Stremt door zijn drukking, door zijn' invloed, door 't verband*,
> *Door 't zenuwweefsel, door de vloeistof daar 't van spant*,
> *Het afgelegenst-zelf in werk en werkvermogen*.

Men vergelijke den Tweeden Zang, bladz. 45.

Aldaar.

> *Wien de ijdle mom bedrieg', wy zien de ziekte in 't hart*.

Waarom? - Om dat wy hier geene Ziekte behandelen, dan in

welke dit de oorzaak is. De overigen behooren niet tot ons Dichtstuk.

Bladz. 112

De geesten op te wekken,
Is doodlijk; ô geeft rust aan 't zwak en lijdend deel, enz.

Men zie den Tweeden Zang, bladz. 43.

Aldaar.

Natuur spreekt in u door vermoeinis. Haar vermanen
Is Godspraak.

Zie den Eersten Zang, bladz. 15 en volgenden.

Bladz. 113.

Ach! minder wordt de geest, die klaar, die zuiver denkt,
Door wat de Wiskunst diepst, wat ze edelst heeft, gekrenkt;
Min lijdt hy door 't geheim der zielkunde in te boren,
Dan nietig nieuwsgerel of wartaal aan te hooren.
Verga 't onnut geklap! enz.

Ach, wisten ledige hersenen, hoe zy een' kranke, die met orde

en doel gewoon is te denken, en voor wien zulk denken een behoefte is, mat hun geklap op den pijnbank leggen!

Bladz. 117.

En 't uiterst middel in een nieuwe bron van kwaad.

Vraagt men, wat dit uiterst middel zijn moge? Het zal, of de Opium, of de Aderlating zijn; beide in dit geval (waar oppakking [*congestio*] van bloed, en deze zonder volheid [*plethora*]) plaats heeft, oorzaken van nieuw leed, en zeer bedenklijk.

Bladz. 119.

Neen, 'k wederspreek u niet, verheven Mahomed!

Men weet, dat Mahomed zeide, dat het gebruik van wierook en de omhelzing der vrouwen hem moediger in den strijd en vuriger in 't gebed maakte. Ik geloof niet, dat een rechtschapen man ooit anders heeft kunnen ondervinden; maar eene ongeregelde jeugd en onrijpe of onzedelijke lichaamsverkrachtingen verwoesteden, sedert lang, het leven en levensgenot aan duizenden. - En dezen oordeelen dan wat een Dichter, een Mahomed, in het vol gevoel van zijn hart, uitstortte? - Ja, gelijk de Boileaus de Tassoos, de Merciers Homerus, en de Jean-Jaques-Rousseaus de Grotiussen.

Bladz. 123.

Natuurlijk! 't Prikklen trekt de vochten telkens aan.

Men vergelijke den Tweeden Zang, bladz. 43.

Bladz. 124.

Vermijdt de prikkling der metalen; hachlijk wapen!

Men begrijpt, hoop ik, dat ik dit niet aan den kundigen Arts zegge. Ik zegge 't den kranken, wien men somwijlen Duitsche Recepten (de Duitschers waren van ouds liefhebbers van *Chemicalia*, en zy zijn het nog, schoon nu alles by hen met plantvergiften, als Belladonna, Cicuta, Hyoscyamum, genezen moet worden,) aanprijst. En in allen gevalle heb ik, na zoo lang een verblijf in Duitschland, dubbele reden, de omzichtigheid met Mineraalmiddelen aan te raden; en vooral, aan te raden, dat men ze niet *uit weelderigheid* (gelijk ik hier zegge) gebruike of toediene.

Bladz. 127.

Versterking is geen snel, geen oogenbliklijk zwellen
Des vezels, enz.

Deze plaats beveel ik aan de aandacht der genen, die altijd versterking zoeken. Men dient toch te kennen het gene men zoekt; en niet allen hebben er een genoegzaam denkbeeld van.

Bladz. 129.

Gy, eedle Oranjeschil en frische Oranjebladen!)

Voor my-zelven, zoo wel als by anderen heb ik onvergelijkelijke baat gevonden in 't gebruik der oranjebladen, met eenige lauwrierbladen daar onder, in de plaats van thee, en op gelijke wijze als deze, gedronken. Sommigen voegen er de Valeriana by. Ik heb er niets tegen.

Bladz. 129.

Zoo dra 't gevoelig brein uw prikkel slechts verdraagt, enz.

Den onbeschrijflijksten graad van het hier aangeroerd uitwerksel van het te onpas gebruikte staal heb ik zelf in mijn vroege jeugd ondervonden, wanneer my een middel van het toen uitgekomen *Donum Chemicum* van Loofs werd opgedrongen, het geen toen als een soort van panacee, waaraan men een' Mercurialen aart onderstelde, in taaiheid van vochten en daar meê gepaard gaande *cachexie* en zwakheid werd aanbevolen, maar by onderzoek naderhand bleek een bloot Martiaal te zijn.

Zesde zang.

Bladz. 136.

> *Geen Arts, wien 't lijdend hart voor ware redding dankte,*
> *Die immer in 't bestek van zijn genezing wankte!*

Zie daar wat het zij, 't geen de ware Geneeskunst de *indicatie* noemt. - Doch, waar ik in mijne omvandeling rondgedwaald heb, nergens byna heb ik buitenslands Artsen gevonden die niet

> *in 't bestek van hun genezing wankten*.

In tegendeel, daaglijks nieuwe voorschriften, telkens van tegenstrijdigen aart en werking, naar mate de toevallen, door 't eene middel verwekt, tot het andere schenen te noodzaken; daaglijks een ander *symptoma* waar men tegen arbeidde, enz. enz. (een waarachtig Geneeskundige kan het overige licht raden,) zie daar wat ik zag. En dus werd alle geregeld beloop in de ziekte, alle *crisis*, alle *prognosticatie* verloren, verstoord, en onmooglijk gemaakt; en de Natuur bezweek onder de geweldadigheden die men haar aandeed, tot zy, overmeesterd, niet door de ziekte (die somwijlen niet veel te beduiden had, en, aan zich-zelve overgelaten, in weinige dagen haar oorsprong had weggenomen) maar door de geneesmiddelen, het eindelijk na lang tegenworstelens opgaf. - En zoodanige Artsen waren in den smaak, werden gezocht, en toegejuicht! Dit droeg in het byzonder den naam

van Brownianismus in Duitschland, en won meer en meer veld. - Wat heb ik my somwijlen moeten schamen over de Consultatien van eerste Koninklijke en Vorstelijke *Leibmedici*, zoo zy heeten en deels waren! - En, hoe vele jongelingen van hoop heb ik niet op deze wijze zien omkomen! Hoe vele aanzienlijke geslachten van afkomst beroofd! Mijn hart bloedt by de herinnering.

Bladz. 140.

> '*Zie daar wat damp vermag, die 's lichaams hol besluit!*

> 'Sic et membra solent auras includere venis
> Quae penitus mersae, cum rursus abire laborant,
> Verberibus rimantur iter' &c.

Dus Petronius in een *Fragment*. - Maar zou hier niet in de derde regel *murmuribus* te lezen zijn? - [*Fit clauso gurgite murmur*, zegt Virgilius.) Dan, het is hier de plaats niet, om dit te onderzoeken.

Bladz. 142.

> *'t Zij zachte stroking met de levenwarme hand*
> *---- den huid uit d' onbeweegbren stand*
> *Verwrikke, en rimpel'*.

Door een drukfeil staat in den text *stoking* voor *stroking* gedrukt;

waarop men gelieve verdacht te zijn. - In 't byzonder heb ik in Duitschland eene buitengewone handigheid waargenomen in het wrijven en tot rimpeling brengen van het gespannen lendendeel van de buik, vooral in kinderen, die van opzetting van winden leden.

Bladz. 143.

't Zij dat dit prikklend vuur de spierkracht feller wekt;
't Zij dat verlies van vocht in de uitgerekte vaten
Der veezlen stijfheid breek, om werking toe te laten.

Het een en ander koomt hier ongetwijseld samen, en ik wenschte geen van beide uit te sluiten, doch het afleiden van vocht is zekerlijk (bedrieg ik my niet) in dit geval het eerste dat in aanmerking koomt, en de groud van het andere.

Aldaar.

Het vuur in 't ingewand,
Gemaald met vlek by vlek, in 't purper zwart gebrand.

Deze uitwerksels van de Opium in ontsteking der ingewanden zijn by de opening der lijken te dikwijls waargenomen, en SYDENHAM heeft daar reeds voor gewaarschouwd. - Doch leest men dien nog?

Bladz. 144.

Misleidend flikkren van de Eubeesche strandrotstoren, enz.

Vondel, Palamedes, V Bedrijf:

‘ De Vader Nauplius, bedroeft in zyne ziel,
Zal op de Eubéër kust de wederkomst der Greecken
Zoo ras niet riecken, of hy laet een toorts ontsteecken,
En licht in zee van 't slot, dat, steil en hoogh gebout,
Op 's berghs verheve kruin, van wederzy beschout
Een bare zee, wier diepe en holle watren woelen,
D'Eilanden allesins en vasten gront bespoelen.
De stuurliên van de vloot, verleit door deze toorts,
Zich geven derwaert aen, daer ze al te zamen voorts,
In plaetse van den noot en lijfsgevaer t'ontslippen,
Vervallen in 't gedruisch der Kaphareesche klippen,
En 't luidende gehuil van dien verbolgen vloet,
Die stadig barnende op de blinde klippen woedt.
Daer houdt gerechte Wraek d'ontrampeneerde schepen
Bezet, door rots en plaet, als van haer hant gegreepen:
Of met een' dijck bewelt van zant, dat hallef drijft,
En by gebreck van vloet, hen sloopt en stukken wrijft:
Of achter driftig, voor, gestrant op harde kaien:

Of stootze aen splinters door den draeistroom, in het zwaien.
De zeeliên vloecken d' onherbergelijcke ree,
En haeten 't drooge lant, en roepen om de zee', enz.

Zie daar, wat Poëzy heeten mag. Wie in deze verzen aan eenige kleinigheden hangen blijft, en niet verrukt uitroept; *dit 's schoon;* die leze de mijnen niet! Altijd vallen my de woorden van Eumolpus by Petronius in: '*Caeteri aut non viderunt viam qua iretur ad carmen, 'aut visam timuerunt calcare.*' (Men vergelijke Senecaas *Agamemnon*.)

Inderdaad, men moet het bekennen, in spijt van onze roemzuchtige en, als het op stoffen aankomt, zoo ruimschoots zeilende Eeuw, en met de volkomenste uitstorting van 't hart, roep ik 't uit in de eigen woorden van den kundigen Schrijver der gekroonde Prijsverhandeling over de vorderingen en verachteringen der Nederduitsche Dichtkunde gedurende de Achttiende Eeuw, by de Hollandsche Maatschappy van Fraaie Kunsten en Wetenschappen, den Heer JERONIMO DE VRIES, wien beide de Nederduitsche en Oude Klassische Poëzy in het bloed zitten: 'Een tweede VONDEL is my nog niet voorgekoomen; en wie toch zou zich aan hem gelijk durven verklaaren? - De Achttiende Eeuw voorwaar zal hem in den kring zijner vernuften te vergeefs zoeken.' - Maar zal dan de nieuw ontluikende Negentiende dat wonder voortbrengen? Ten minste moet er meer waarachtig aanschou-

wend gevoel voor het ware schoon, minder hypothetische en arbitraire Theorie, en (dat men dit niet vergete!) die rijke bewatering van een' alles vruchtbaarmakenden stroom, waar van ons de zelfde Petronius spreekt, en die zelfsvereeniging met de heerlijke voorbeelden der Oudheid, waar door men niet nabootst of navolgt, maar herteelt wat zy voor ons hervoortbracht, in de zielen der Dichters, of van die het zich verbeelden te zijn, overgaan, en (mag ik 't dus uitdrukken) de geheele Poëetische Athmosfeer die men ademt, veranderen; doch hier naar staat, immers tot noch, de wind niet.

Bladz. 146.

> *Ach! purperplassen, die mijn ouderdom betreurt!* enz.

Niemand is grooter voorstander, dan ik, van de aderlating. Maar wat haar misbruik zij, heb ik boven alle maat ondervonden, en zelfs is zy my tot eene doorgaande behoefte, en gedurige toevlucht in alle soort van lyden geworden.

Bladz. 148.

> *Veeleer*
> *Zou 't licht van 's Hemels pool zich domplen in het meir*,
> *De woeste Hemeldraak beerin en wagendrijver*
> *Vervolgen door het nat*, enz.

HUYDECOPER, in zijne Proeve van Taal- en Dichtkunde, geeft zich veel arbeids om dezen Hemeldraak (door VONDEL in Ovidius III. Boek v. 56, *slang* genoemd) zoo van de *Hydra*, als van de *slang des slang- betemmers* te doen onderscheiden; en hy neemt de moeite om ten dien einde eenige verzen van MANILIUS over te zetten. Die lust heeft, twee schoone plaatsen, door, ik zal niet zeggen volstrekt slechte, maar ondichterlijke en zwaarmoedige verzen, ontluisterd te zien, sla 't genoemde werk op, I Deel, bladz. 436 en 437 van de Uitgave des bekwamen VAN LELYVELDS. Zonder praalzucht, geloove ik den genen die het oorspronklijk niet vergelijken kunnen, tot mijne Maniliaansche Naamlijst der Gestarnten (want anders is zy niet, en voor hooger koomt zy niet t' scheep) te mogen verwijzen, die onder den tytel van *Starrenkennis* eene plaats in mijn Mengelpoëzy bekleedt, doch welke (men gelieve 't in 't oog te houden!) juist geene overbrenging van het Latijn ten doel had.

Meer had de goede HUYDECOPER aan zijnen Lezer verdiend, hy die het zoo wel meende, die zoo rijk van belezenheid was, zoo veel ware Dichtkunst had (hoe zeer dan ook van een' bepaalden aart), en aan wien, ondanks zijne in alles heerschende Sofistery, onze taal meer verplicht is, dan zijn grootste bewonderaars, by wie zijn gezag voor bewijs en zijne uitspraak voor hemelval geldt, of gevoelen of weten; indien hy in plaatse hier van, slechts weinige regelen later, VONDELS

wartaal ontwikkeld en te recht gewezen had, daar dees, niet begrijpende dat by de Ouden, het Tooneel met het ophalen van 't gordijn gesloten, met het neêrvallen geopend werd, de geschilderde beelden van 't valdoek voor Tooneelisten neemt, en dus de Spelers als by de hairen van onder den grond, op het Tooneel doet sleepen. Doch de oudheidkennis zat in die dagen zoo heel dik niet op onze Poëten. Wy hopen dat het, met de algemeene Verlichting, nu beter zij. - Zie hier VONDELS uitdrukking: III B.v. III.

‘Dus komen op het feest de tooneelisten boven,
Zoo dra de Schouwburgh het tapijt heeft opgeschoven,
Met geen onaangenaam gevolg. Eerst aangezicht,
Dan de overige leên en voeten in het licht,
Tot datze op 't hoogh tooneel stant houden voor onze oogen.’

Ovidius heeft:

‘Sic, ubi tolluntur festis aulaea theatris,
Surgere signa solent, primumque ostendere vultum,
Caetera paullatim; placidoque educta tenore
Tota patent, imoque pedes in margine ponunt.

Dat is:

Dus rijst, als voor 't Tooneel het doek wordt opgetogen,
Het beeldwerk lieverleê voor 's volks verwonderde oogen,
En, klimmende uit den vloer, heft hair en schedeltop,
Wat later, hals en borst, met langzaam steigren op,

Om eindlijk gants ontrold, op d' onderrand te stappen.

Inderdaad, niets kan duidelijker zijn, noch volkomener overeenstemmen met het oprijzen der gewapenden uit de aarde, voor Cadmus:

- *Naauwlijks dreef zijn hand de ploegschaar door de klont*,
En strooide 't menschenzaad, de tanden, in den grond,
Of, (*ongelooflijk stuk!*) *men ziet de kluit bewegen*,
En rijen lansenstaal ten voren uitgestegen;
Dan vederbosch by bosch op schitterend helmet;
Nu hals en schouders, van de harnasplaat omzet;
En armen, toegerust met zwaard en beukelaren,
Daar de oogst in krijgers rijst, in plaats van korenairen.

Of liever, hooren wy VONDELS verzen, die altijd een rondheid en eigen' natuurlijken zwier hebben, waar niemand nog by kon.

‘De helt, haer woort getroost,
Gehoorzaemt, slaet den ploegh in 't lant op haer beveelen,
En zaeit den draeketant om menschen aen te teelen.
Terstont begon de klay te leven meer en meer,
En (wie gelooft dit?) uit de vore krijghsgeweer,
Te groeien, strax hierna ook schuddende helmetten,

En hellemkammen, die zich in slaghorde zetten,
Toen schouders, borsten, en de vreeslijke oorlogszwarm,
Een teelt van mannen, met den beuklaer aen den arm.
Dus komen op het feest de tooneelisten boven,' enz.

Ongelukkig kende VONDEL geen' anderen Schouwburg dan den Amsterdamschen, en dit maakte hem de Latijnsche gelijkenis onverstaanbaar.

Bladz, 151.

En de aftrek van het bloed door 't warme waterbad.
Naar voet of handen.

Na 't geen ik, vooral in my-zelven (en ik kan er nog een enkel voorbeeld byvoegen), van het uitwerksel der voetbaden in zeer aandoenlijke gestellen ondervonden heb, durf ik byna deze plaats niet onaangeroerd voorbystappen. Men leze, drie regels te rug gaande:

't Is hier, dat prikklen op de buitendeelen geldt.
De bladertrekking, die op nek of schouderbladen
Het hoofd ontlasten kan, van vochten overladen;
Of 't warme handbad. Want het wonderbaar verband
Van 't vaatgestel des breins met dat van 't ingewand,
Te aandoenlijk voor 't gevoel der voetplantwarmte en koude,

Bedroog wie te onbepaald aan 't voetwed zich vertrouwde
(Dat mooglijk zuisling schiep, die tot verbijstring steeg),
Of hulp by d' omslag zocht van 't gistingwekkend deeg.
't Is hier geene ijdle vrees; ik zag uit kittelingen,
Te zwak om dienst te doen, het hevigst leed ontspringen;
Het slechts getergde kwaad, als ware 't, aangezet;
Ja, onder 't wicht des leeds verstand en geest verplet;
En de aderoopning dan het eenigst ter verlichting,
Dat stuip of dolheid weerde of brein- en vliesbrandstichting.

Bladz. 154.

Beroerte, wen zich 't brein als van een vreemd geweld
Voelt saamgedrukt door 't bloed dat in zijne aders zwelt, enz.

Lucretius Lib. III. v. 466:

'Gravi lethargo fertur in altum
Aeternumque soporem, oculis nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant, lacrymis rorantes ora genasque.

Bladz. 161.

Haar doel is edel, ja! De tederste van driën
Is moedigst en gereedst.

Ovidius, *Metam. Lib. VII. vs.* 339.

'His, ut quaeque pia est, hortatibus impia prima est.'

Bladz. 162.

-- '*Snavelbeen en afgeplukt gevleugelt*'
Van kraai en vledermuis enz.

Metam. Ib. v. 268.

Addit et exceptas Luna pernocte pruïnas,
Et Strygis infames, ipsis cum carnibus, alas; -
Vivacisque jecur cervi; quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis secula passae.

Vergelijk v. 320.

Voor 't overige, men ziet licht, dat ik in 't verhaal Ovidius niet gevolgd ben. - Men raadplege Apollodorus, en Hyginus, en late my 't Dichterlijk recht van eigen verbeelding. - Ware mijn geheugen onvervallen gebleven, ik had wellicht mijnen Poëtischen voorganger getrouwer op den voet getreden. Dit is een genoegen, dat men zich

niet weigeren kan, wanneer men zich eene schoone plaats duidelijk herinnert. Maar een boek op te slaan, om er iets uit te ontleenen, 't geen niet reeds in onze denkbeelden zoo onafscheidlijk ingeweven is, dat het er uit voort schijnt te vloeien, dit ware wel het meest Antipoëtisch vergrijp, dat men zou kunnen begaan, en de ware weg om niets goeds voort te brengen.

Bladz. 163.

En zuchtend nederzeeg op zijner kindren graf.

Ja, dus was 't bestemd:

'k Moest hier uit zoo verre streken, uit een afgelegen volk,
'k Moest hier door de woeste baren, over stroom en waterkolk,
'k Moest hier slechts het zand gaan zoeken, dat uw lijkjen dekken mocht!
Hier uw asch een graf te ontsluiten, dit was alles wat ik zocht!
'k Moest mijn Vaderland hervinden om te sterven op uw graf!
'k Was uw doodkist, dierbaar wichtjen, dat dit Vaderland my gaf!
't Was uw doodkist -! Groote hemel! ô vergeef eens Vaders hart
Wat het opwerp', wat het smoore, in de wanhoop van zijn smart!
Ach het harte van een' Vader - God, gy kent, gy ziet het door!
Waar waar is hy, die zijn kinders, en zijn reden niet, verloor?

Doch ik zal mijnen Lezer niet meer van dit Treurlied, schokkend zoo er een is, afschrijven, waar in niets dan de loutere en troost-looze droefheid zich uit. - Mijn Dichtkunst, ik snikte 't den Koning nog onlangs toe (hem, die op onze Vaderlandsche Poëzy zoo veel prijs stelt!) by gelijke hartwonde, en ik mag het hier nog by-voegen, om te eindigen, gelijk ik begonnen heb.

Mijn Dichtkunst is gevoel, is onbedwongen schreien.
Sints lang heeft ze, in den rouw mistroostig neêrgebukt,
Het praalziek kunstsieraad van hoofd en borst gerukt;
En knikkende ouderdom, aan krankten prijs gegeven,
Mijn' heeschen gorgeltoon in d' ademtocht doen beven,
Mijn oog verduisterd, en in 't uitgemergeld hoofd
Het tintlend vonkjen der verbeelding uitgedoofd.-
Laat andren 't lieve wicht met Cherubsvlerkjens sieren,
Het graf, waar ik op zwijm, bekransen met lauwrieren,
Het zieltjen hemelwaart verzellen door de lucht,
Van Englen ondersteund, verwelkoomd in zijn vlucht;
Zijn' schedel van den glans der ongeschapen stralen
Zien schittren met een pracht, waarby geen scepters halen,
En bieden u den groet van 's wichtjens lieven lach,
Daar 't in den gloed verdwijnt van 's Hemels hellen dag,
En hier zijn' Heiland, daar zijn' nagelaten panden

De handen toereikt, die van starrenflonkring branden.
Helaas! ik wenk hun toe, maar stomme smart-alleen
Is alles wat my bleef in mijn rampzaligheên.

Helaas!

- *Tranen...? Zijn er die als tranen van een' Vader?*

Voorzeker neen! En de ongelukkige houdt zoo vast aan het weinige dat hem aan de aarde verbindt! Hoe dan, aan zijn kinderen?

ô Zoo ik my de oogenblikken van dat verlies nog herinnere! Ik kan het niet; doch mogen eenige Coupletten uit mijn' jongsten Geboortegroet aan myne Egade, hier volstaan.

Ach! wat had dees schokkende Aarde
Nog voor u of my van waarde,
   Dan een eenzaam plekjen grond,
Waar wy leefden voor ons beiden,
Van een wareld afgescheiden,
   Die voor ons niet meet bestond?

Waar wy storm en leed vergaten,
't Schamel brood der onschuld aten,
   Met het dankbaar oog op God!
Lieve telgjens zagen groeien,

En den zegen nedervloeien,
Zonder kommer voor ons lot!

Waar ons de arbeid onzer handen,
't Lachjen onzer liefdepanden,
's Harten rust by eenzaamheid,
's Levens nooddruft mocht doen smaken,
En het traantjen dierbaar maken,
Dat gevoel van weldaad schreit!

Ach! dit had ons 't ydel harte,
Als het eind van zoo veel smarte,
In een' zoeten droom verbeeld!
Leyden, 't stil en vredig Leyden,
Zou ons zachte rozen spreiden;
Alle jammer was geheeld!

Wy herademden (ô Hemel!)
Van het wareldlijk gewemel,
In der zanggodinnen schoot.
Ach! de voorboô allen lijdens
Stoort den schemer diens verblijdens,
Lieve Alexis, door uw dood.

'k Zwijm van weedom. In uw armen
Voelt mijn boezem Gods erbarmen;

'k Heb uw troost, ik lij en leef.
Lieve! ja, mijn ziel wil hopen: -
Maar een vonk moet Leyden slopen,
En neemt alles wat my bleef.

Waar nu, ach! waar heen gevloden?
Die geen schuilplaats by uw dooden,
Dierbaar Leyden, beuren mocht -
Die uw bloedig puin doorzweven,
En niet danken kon voor 't leven -
ô Waar vindt die ademtocht!

Hoe! het middelpunt der plagen
Waar ik 't bloeien van mijn dagen
Vijftien jaar verwelken zag;
(*Afgrond van herinneringen,*
Die my hart en keel verwringen)
Dit mijn toevlucht, Hemel, ach!

Doch ook daar leert Godbetrouwen
't Christlijk harte moed te houen.
Geef slechts rust, genadig God! -
Rust? - Ach rust in 't helsche woelen ...!
\- - -
\- - - -

Zalig, die op holle rotsen,
By des afgronds dompig klotsen,
't Hoofd mag duiken in haar kloof!
Die en wind en schorre meeuwen
Om zijn peuluw heen hoort schreeuwen,
Voor den Haagschen straatkreet doof!

Zalig, die met kraai en wolven,
Van de winden, van de golven,
Voedsel vraagt, of honger lijdt:
Geenen vijand dan de gieren
Om zijn' stranddisch heen ziet zwieren,
En een nijdig menschdom mijdt!

Die zich in zijn stroojen wallen,
's Hemels gift niet ziet vergallen,
Noch de weldaad van zijn Vorst.
Die in vreê den Ongezienen
Met een stil gemoed mag dienen,
Zonder wrevel in de borst!

ô Mijn waarde, dat wy 't mochten!
God ons leven wou verknochten,
Aan dat eenig, eenig goed!

Maar, ô neen, wy moeten treuren,
En ons eigen hart verscheuren!
Drinken tranen! schreien bloed!

Ja, het uitzicht is verloren,
Dat mijn Grijsheid scheen beschoren,
Op een troostvol avonduur:
In een nietig, werkloos kwijnen
Moet mijn levensdag verdwijnen,
Altijd somber, altijd guur.

Ja, hy mag geen rijpende airen
Van zijn' zonneschijn zien gaâren
Door een dierbaar Vaderland.
Treurig zinkt hy in de kimmen,
En de hoop van zijn ontglimmen
Ligt verstrooid in 't barre zand.

't Luttel van dat geestvermogen
Dat my 's Hemels mededogen
Ons ter redding overliet;
Daar ik 't vreedzaam brood van wachtte,
(*Hartverscheurende gedachte!*)
Ach, dat alles is te niet.

'k Voel my, nutloos pak der aarde,
(*Horzel in Gods honinggaarde*)
Ieder beet op 't harte gloên.
'k Moet, voor nooddruft, steenen zwelgen,
'k Moet en u, en onze telgen,
Ach! met bloote giften voên.

Zoo, zoo jaagt men - uit meêdogen?
Neen, verachting voor zijn pogen -
't Nutloos ploegpaard in de wei:
Laat hem, voor een dienstrijk zweeten,
Zich de dood in 't klaver eeten.
'k Voel die weldaad, ja, en schrei!

Ach! daar wring ik dan de handen,
Knars en sla verwoede tanden
In de sponde van mijn bed:
Roep tot God met angstig kermen:
Maar geen uitkomst, geen ontfermen!
Maar geen Almacht meer, die redt!

Dan met mijne ramp beladen,
Zie ik u in traden baden,
En die tranen...! ô mijn hart!
Ja, die koken my en branden

In het holst der ingewanden,
   En verdubbelen mijn smart!

Zag ik daarom jeugd en krachten
In de strengste vlijt versmachten,
   Dat mijn vroegvergrijsde hoofd
Neêrgebogen van zijn kwalen,
Eerloos zou ten grave dalen
   Van zijn hoogste doel beroofd!

Dat ik aan de later Neeven
Niet een duurzaam blijk zou geven
   Dat ik eens voor hun bestond!
Hun ten nut een leven endde,
Dat geen ander doelwit kende,
   Dan waar God wy toe verbond!

E i n d e .

N. Excellence, le ministre de l'intérieur.

M o n s i e u r !

Le désastre de la ville de Leyde me touche au delà de toute expression. A peine rentré dans mes foyers, accablé par l'infortune, et n'ayant presque(*) *quoique ce soit que je puisse appeller mien*, je ne saurois cependant rester spectateur indifférent des efforts généreux de tout ce qu'il y a d'ames compatissantes dans la patrie. Permettez donc, Monsieur! qu'au lieu d'or et d'argent, je dépôse en vos mains un poëme en six chants que je viens de terminer, que j'ai dedié a l'université de Leyde, et dont j'abandonne le produit pour le soulagement de cette ville malheureuse.
J'ai l'honneur etc.

(Signé)
Bilderdyk.

La Haye
17 *Janvier* 1807.

(*) Allusion au vers de notre Poëte HOOFT:

Wat kunt gy die nu hebt, wat uw is, nietmesal?